

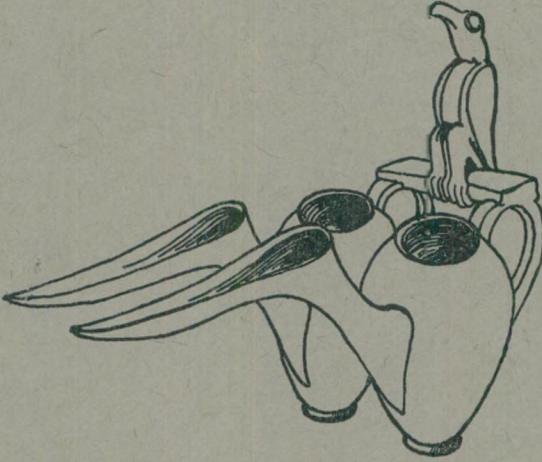
T Ü R K T A R İ H K U R U M U

BELLE TEN

Cilt : XIX

Sayı : 73

Ocak 1955

T Ü R K T A R İ H K U R U M U B A S I M E V İ — A N K A R A

1 9 5 5

İ Ç İ N D E K İ L E R

Makaleler, Etüdler :

Sayfa

ŞENYÜREK, MUZAFFER, Ph. D. : A note on the Teeth of Meganthropus Africanus Weinert from Tanganyika Territory (with 6 figures)	1
ÖZCÜÇ, TAHSİN: Kültepe Hafriyatı 1954 Ib katı eserleri (93 resimle birlikte).....	55
—————: Excavations at Kültepe 1954 finds on Levee Ib (with 93 figures).....	64
—————: Koloni Devrinin geç safhasına (Ib) ait bir Atölye hakkında (38 resimle birlikte).....	73
—————: Report on a work-shop belonging to the late phase of the Colony Period (Ib). (with 38 figures)	77
TAŞLIKLIOĞLU, Z. Doç. Dr. : Son zamanlarda bulunmuş olan bir kaç Bitinya Kitabesi (6 resimle birlikte).....	81
ORAL, M. ZEKİ : Kuvvaddar oğulları (3 resimle birlikte).....	99

Bibliyografya:

BIYIKLIOĞLU, T.: Prof. Dr. Gotthard Jäschke: Die Türkei in den Jahren 1942-1951. Geschichtskalender mit Namen und Sachregister	103
--	-----

Haberler :

1954 yılının ikinci yarısında T. T. K. Kütüphanesine gelen kitaplar ve dergiler	107
---	-----

BELLE TEN

Cilt : XIX

Ocak 1955

Sayı : 73

A NOTE ON THE TEETH OF MEGANTHROPUS
AFRICANUS WEINERT FROM TANGANYIKA
TERRITORY

MUZAFFER ŞENYÜREK, Ph. D.

Professor of Anthropology and Chairman of the Division of Palaeoanthropology
University of Ankara

A fossil member of Hominidae from the Serengeti district of the Tanganyika territory, discovered by Kohl-Larsen in 1939, had been in 1948 referred to as *Praeanthropus* by Hennig,¹ but was subsequently labelled *Meganthropus africanus* by Weinert of Kiel University². Weinert, in this study, in which he contrasted the remains from East Africa only briefly with the corresponding parts of recent man and the lower jaw of *Meganthropus*,³ attributed the African form to the same genus with *Meganthropus palaeojavanicus* von Koenigswald, first described by the late Weidenreich,⁴ from the Djetis beds of Java.⁵ The teeth of this form from the Laetolil beds⁶ of

¹ Hennig, 1948, p. 214.

² Weinert, 1950, p. 139.

³ *Ibid.*, Pls. XII - XIV and Pl. XV, fig. 1.

⁴ Weidenreich, 1945, p. 34.

⁵ von Koenigswald, 1949, p. 97; von Koenigswald, 1950, pp. 59-60; Movius, 1949, pp. 21-22. von Koenigswald (1949, p. 97) attributes The *Djetis* fauna to the Lower Pleistocene, while Hooijer places *Kali Glagah* and *Tjidjoelang* faunas, in descending order, below the Djetis fauna as representing still earlier phases of Pleistocene in Java, since these faunas include *Archidiskodon* (see Hooijer, 1951, pp. 272 and 274; 1952, p. 441).

⁶ Oakley, 1954, p. 15.

Tanganyika territory, were afterwards described and compared in detail by Remane,⁷ who also kept the name coined by Weinert, viz., *Meganthropus africanus* Weinert.

Subsequently, in 1953, Robinson, the able successor of the late R. Broom at the Transvaal Museum in South Africa compared P³ and P⁴ of *Meganthropus africanus* Weinert with the corresponding teeth of Australopithecinae.⁸ In this study Robinson stated in conclusion: "*In my opinion 'Meganthropus' africanus is an australopithecine, which is almost certainly more closely related to the South African forms than to M. palaeojavanicus. There seems to be no justification for referring it to the genus Meganthropus. If it is to be referred to an already existing genus then Plesianthropus is the obvious choice. However the available material is too scanty to allow of certainty in referring it to any known genus. There seem to be no important features about the specimen differentiating it from Plesianthropus but this does not mean that additional material would not bring such differences to light. It is quite probable that additional specimens would show that the species should be placed in a new genus, but coining a new generic name at this stage seems to me unwise and, in fact, unjustifiable as the known specimen cannot be satisfactorily distinguished from plesianthropus. It seems wiser to leave the baptism of this type until more specimens are available. The chief importance of the specimen lies in the fact that it proves that the australopithecines were not confined to southern Africa. This is additional support for the proposition that the australopithecines were at one time a widely distributed group.*"⁹ In a note published in 1954, Remane

⁷ Remane, 1951, p. 311.

⁸ Robinson, 1953, pp. 1-9.

⁹ Ibid., p. 9. von Koenigswald (1954, p. 85) also agrees with this conclusion of Robinson. In his recent study von Koenigswald (1954, p. 85) states: "*We agree with ROBINSON that Meganthropus africanus, collected by KOHL-LARSEN in East Africa has nothing to do with our javanese form and rather belongs to the Australopithecinae. Of this species only the fragment of an upper jaw containing the two premolars is known (a molar of normal size referred to the same species had better be excluded); because of the large size WEINERT attached the name Meganthropus to this find, but of the type species no upper premolars are known. The view that the specimen in question might belong to an Australopithecinae, has already been expressed earlier: first by W. ABEL (vide: L. KOHL-LARSEN, 1943), later by TEILHARD DE CHARDIN (1952, p. 347) and the present author (von KOENIGSWALD, 1953, p. 132). In this case a decision might be possible, as all Australopithecinae have only two roots on the first upper premolar, while in Pithecanthropus modjokertensis the same tooth still has its original three roots and we might expect the same condi-*

replied, although he does not specifically state so, to Robinson.¹⁰ In this newer study Remane insists on his earlier conclusion and states: "Meganthropus africanus is a very primitive hominid, who in structure of the premolars is nearer to the pongids than is any other hominid known till now. The determination of the relationship to the other Hominidae of the Pleistocene is difficult. The resemblances with the South African hominids Plesianthropus, Australopithecus and Paranthropus are not very distinct."¹¹ Further on he adds: "Robinson's newly published paper ('53) gives a detailed description of the P³ of Plesianthropus and comes to the conclusion that this tooth is very near to that of Meganthropus africanus (fig. 3). But there is no antero-exterior extension of the buccal surface in Plesianthropus; the main cusp is lower. I doubt whether the more pongid premolars of Meganthropus africanus are the same species as Plesianthropus."¹²

In a more recent study on the classification of the known forms of Australopithecinae, Robinson has eliminated the genus *Plesianthropus* Broom and has placed it in genus *Australopithecus* Dart, which he considers includes only one species, viz., *Australopithecus africanus* Dart.¹³ In this new study Robinson includes *Meganthropus africanus* Weinert in *Australopithecus africanus* Dart, placing it together with *Australopithecus prometheus* Dart and *Plesianthropus transvaalensis* Broom in the subspecies *Australopithecus africanus transvaalensis*, while putting the original find from Taungs, described by Dart in 1925,¹⁴ in the

tion in Meganthropus s. str." Unfortunately W. Abel's (1943) and Teilhard de Chardin's (1952) studies are unavailable to me. However, regarding W. Abel's (1941) ideas, von Koenigswald (1953a, p. 132) states: "W. ABEL [25] hat in diesem Funde seinerzeit einen Australopithecus vermutet, und in der Tat lässt die Grösse der Kronen, die Kürze der Wurzeln und die beim zweiten Prämolaren noch deutlich zu erkennende angedeutete Dreiwurzlichkeit sehr an solche Formen denken."

¹⁰ Remane, 1954, p. 123.

¹¹ *Ibid.*, pp. 124-125.

¹² *Ibid.*, pp. 125-126.

¹³ Robinson, 1954b, pp. 196 and 199. Regarding *Australopithecus*, Robinson (1954b, p. 199) states: "Australopithecus contains a single species with two subspecies, containing the specimens from Taungs, Sterkfontein, Makapan and East Africa." In this connection it is also of interest to recall that the late Broom had originally named the Sterkfontein form *Australopithecus transvaalensis* and then changed its name to *Plesianthropus transvaalensis* in 1938 (see Broom, 1938, p. 377).

¹⁴ Dart, 1925.

subspecies *Australopithecus africanus africanus*.¹⁵ Regarding *Meganthropus africanus* Weinert, however, Robinson makes the following reserved statement: “*The so-called Meganthropus africanus of Weinert, known only from a fragment of maxilla containing P³ and P⁴, cannot be distinguished from the Sterkfontein apeman (see Robinson, '53) and therefore falls into the same subspecies as the latter on present evidence. As it comes from central Africa it may well be representative of another subspecies or even species. Until further material is available it cannot legitimately be given separate status.*”¹⁶

As my interest in the fossil members of Hominidae from Africa goes back to 1940 and 1941¹⁷ I have felt a keen interest in the remains found by Kohl-Larsen, the discoverer of the remains of *Africanthropus njarasensis* Weinert,¹⁸ in the region of Lake Eyasi (Njarassa-See) in 1939. I have compared the drawings and measurements published by Remane,¹⁹ with the teeth of anthropoids, Australopithecinae and fossil hominids. This study has led me to the conclusion that the teeth attributed to *Meganthropus africanus* Weinert, as already has been concluded by Robinson²⁰ and von Koenigswald,²¹ do not at all belong to *Meganthropus* represented by *Meganthropus palaeojavanicus* von Koenigswald from the Djetis beds of Java,²² but comes nearer to Australopithecinae of South Africa, representing, however, in contrast to the conclusion of Robinson,²³ a genus distinct from *Australopithecus* and *Paranthropus*.

¹⁵ Robinson, 1954b, p. 196. In this new study Robinson (1954b, p. 196) also includes *Paranthropus crassidens* in the species *Paranthropus robustus* Broom, regarding it as a separate subspecies of this species and considers *Meganthropus palaeojavanicus* von Koenigswald as the second species of genus *Paranthropus* Broom. The two subspecies of *Paranthropus robustus* Broom are named by Robinson (1954 b, p. 196) *Paranthropus robustus robustus* and *Paranthropus robustus crassidens*.

¹⁶ Robinson, 1954b, p. 195.

¹⁷ See Şenyürek, 1940 and 1941.

¹⁸ See Weinert, 1939, p. 253.

¹⁹ Remane, 1951, figs. 1-3 and Remane, 1954, figs. 1-3.

²⁰ Robinson, 1953, pp. 8-9.

²¹ von Koenigswald, 1954, p. 85.

²² On this occasion I wish to express my gratitude to my good friend Dr. von Koenigswald of Utrecht University, The Netherlands, for allowing me to study the remains of *Meganthropus* and *Pithecanthropus* from Java and *Gigantopithecus* from China, while he was working in the American Museum of Natural History of New York in 1947.

²³ Robinson, 1954b, p. 196.

The results of this comparative study are given below. As the photographs and drawings of the teeth attributed to *Meganthropus africanus* Weinert have been published by Weinert²⁴ and Remane²⁵ no pictures of this form are reproduced here. Furthermore, in this paper, although I consider the classification of South African Australopithecinae given by Robinson to be basically sound, in order to prevent confusion, instead of the new names utilized by Robinson,²⁶ the earlier names of the fossil forms are employed.

THE TEETH THAT HAVE BEEN ATTRIBUTED TO MEGANTHROPUS AFRICANUS WEINERT

Weinert²⁷ and Remane²⁸ have attributed to *Meganthropus africanus* Weinert, represented by a fragment of right maxilla including P³-P⁴ and the alveolus of C¹, an isolated left M³ discovered either 6 or 3 kilometers away from the maxilla fragment.²⁹ Regarding this isolated M³ Remane states: "*Dass die beiden Fundstücke zur gleichen Form (Spezies) gehören, dürfte sicher sein; ob sie zum gleichen Individuum gehören, lässt sich nicht entscheiden und ist von geringer Bedeutung.*"³⁰ However, as this isolated M³ was found 3 or 6 kms. away, the question as to whether it belongs to the same individual or not is really out of consideration, as it cannot be attributed to the same individual with the maxillary fragment.³¹ Robinson, who eliminates this tooth from consideration, states regarding it: "*This tooth is therefore not considered in this discussion (a) because it is too worn to be of much diagnostic value, and (b) because it is by no means certain, color and specific gravity notwithstanding, that it does belong to M. africanus.*"³² However, it is evident that we are dealing here with a geologically ancient M³ which, as is attested by the flat attrition plane on its

²⁴ Weinert, 1950, pls. XII, XIII, XIV and pl. XV, fig. 1.

²⁵ Remane, 1951, figs. 1-4 and 1954, figs. 1-3.

²⁶ Robinson, 1954b.

²⁷ Weinert, 1950.

²⁸ Remane, 1951 and 1954.

²⁹ As is correctly noted by Robinson (1953, p. 7), Weinert gives this distance in the same paper as both 6 and 3 kilometers (see Weinert, 1950, p. 139 and p. 141).

³⁰ Remane, 1951, p. 311.

³¹ See also Robinson, 1953, p. 7.

³² *Ibid.*, p. 7.

chewing surface, ³³ belongs to an early member of Hominidae. Thus, this tooth and the question of its affinities deserve some attention.

Regarding the geological age of *Meganthropus africanus* Weinert, Remane stated: "*Geologisch gehören sie an die Grenze Tertiär-Diluvium. E. Hennig setzt sie in seiner 1948 veröffentlichten Tabelle in das obere Pliocän.*"³⁴ In a recent study Oakley, the famous British geologist, makes the following statement on the age of the Laetolil beds: "*The Laetolil Beds have been correlated with Olduvai Bed I (Hopwood, in Leakey, '50, 23), but since their fauna indicates a drier biotope, and since they contain pebble-tools of a more primitive type (Kent, '41, 178), it is possible that they are slightly older and really of about the same age as the Sterkfontein breccia.*"³⁵ If Oakley's equation of the Laetolil beds with Sterkfontein breccia is correct, then the remains attributed to *Meganthropus africanus* Weinert would belong, according to Oakley's table, ³⁶ to the later part of the Kageran stage in Africa, corresponding roughly to the upper part of Villafranchian stage of Europe. ³⁷ If this attribution by Oakley is correct, then the remains attributed to *Meganthropus africanus* Weinert would belong to the upper part of the Lower Pleistocene, as now Villafranchian is generally included in the Lower Pleistocene, and would correspond in a general way to the Djetis beds of Java, ³⁸ containing the remains of *Meganthropus palaeojavanicus* v. Koenigswald and *Pithecanthropus modjokertensis* (v. Koenigswald). ³⁹

³³ See Remane, 1951, fig. 4.

³⁴ *Ibid.*, p. 311, See also Hennig, 1948, p. 215.

³⁵ Oakley, 1954, p. 16. Unfortunately Leakey's (1950) and Kent's (1941) reports, cited by Oakley (1954), were inaccessible to me.

³⁶ Oakley, 1954, Table 1.

³⁷ See *ibid.*, p. 17.

³⁸ See Oakley, 1954, p. 19. Regarding the time relations of *Pithecanthropus* and *Australopithecinae* von Koenigswald (1953b, p. 405) states: "*We have reason to suppose that the oldest Pithecanthropus-types and the Australopithecinae are of about the same age.*" Regarding the time relation of Djetis beds of Java with the Kageran beds of Africa, Oakley (1954, p. 19) states: "*The Djetis Beds are of Upper Villafranchian age, and therefore broadly contemporary with the Kageran beds of Africa.*"

³⁹ See von Koenigswald, 1949, p. 97 and 1950, p. 59; Oakley, 1954, p. 19.

The Maxillary Fragment:

Remane states regarding this maxillary fragment: "The premolars of *Meganthropus africanus* now are obviously intermediate between those of the Pongidae and those of the other Hominidae. The P³ has three roots, as have the Pongidae in the most cases, but this is very exceptional in the Hominidae. The roots of P⁴ are, as far as may be recognized, intermediate between two roots and three roots. The antero-interior extension of the buccal surface is more evident than in the premolar of any known other hominid, and the differences between P³ and P⁴ are also more evident than in the other Hominidae. The placing of *Meganthropus africanus* in the Hominidae is demonstrated by the crests and ridges of the enamel, the lowered point of the principal cusp and the alveolus of the canine, which demonstrates the existence of a smaller canine than in the Pongidae."⁴⁰ Regarding the estimated length measurement of the upper canine of which only the alveolus is retained, Remane states: "Für seinen mesiodistalen Durchmesser gibt die Schlifffläche am P₃ einen Ausgangspunkt. Unter Berücksichtigung der Alveolenlage kommt man auf ein Mindestmass von 10 mm (wahrscheinlich 11)".⁴¹ The mesio-distal measurements of the upper canines of the living great anthropoids and some members of the Hominidae are listed in Table I.

The figures listed show that the length (mesio-distal diameter) of C¹ of *Meganthropus africanus* Weinert is smaller than the minima of male *Pongo*, *Gorilla* and *Pan*. It is also below the minimum length of female *Gorilla* given by Remane.⁴² The absolute length of the upper canine of *Meganthropus africanus* Weinert is smaller than the minimum of female *Pongo* in my series, but is near the minimum for female *Pongo* measured by Remane⁴³ and Hooijer.⁴⁴ The absolute length of C¹ of *Meganthropus africanus* Weinert is also in the range of female *Pan* measured by me.⁴⁵ However, in this connection I would like to point out that my series of female chimpanzees in-

⁴⁰ Remane, 1954, p. 124.

⁴¹ Remane, 1951, p. 315.

⁴² See Remane, 1921, Table IV.

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ Hooijer, 1948, Table IIB.

⁴⁵ The minimum given for female *Pan* by Remane (1921, Table IV) is 10.1 mm., which is slightly higher than the smallest value in my series.

cludes a specimen of *Pan schweinfurthi* (C^1 length=10.0 mm.), which is a small species, and a specimen of *Pan paniscus* (C^1 length=9.7 mm.) which is a still smaller, dwarf species.⁴⁶ In the relatively larger species, *Pan satyrus* in my series the minimum length of the upper canines in the females is 11.2 mm., which is near but slightly larger than that of *Meganthropus africanus* Weinert.

The mesio-distal diameter of the upper canine of *Meganthropus africanus* Weinert is considerably smaller than that of the canine attributed to *Gigantopithecus blacki* v. Koenigswald, whose precise systematic position is still unsettled. In length the upper canine of *Meganthropus africanus* Weinert comes near to that of male *Plesianthropus transvaalensis* Broom, but exceeds those of *Pithecanthropus modjokertensis* (v. Koenigswald), *Africanthropus njarasensis* Weinert and the average of *Sinanthropus pekinensis* Black, although the maximum of the latter comes near to it. Furthermore, it exceeds in absolute length, the maxima of all the recent races listed.

From the account given above it is clear that in absolute length of the upper canine the ranges of the hominids and some anthropoids, particularly the female anthropoids, overlap to some extent. In view of this, for the determination of the systematic position of a fossil form, such as *Meganthropus africanus* Weinert, the size of the canine relative to those of the other teeth is of greater taxonomic value, as the anthropoids, irrespective of the differences in the body sizes of the various genera and species, have relatively larger canines and the hominids comparatively smaller canines.

The length of C' relative to those of P^3 and P^4 are listed in Table 2. From this table it is seen that the relative length of C' of *Meganthropus africanus* Weinert is far below the minima of the male and female anthropoids, and is clearly on the hominid side. In these indices *Meganthropus africanus* Weinert also falls far below those of female *Pan schweinfurthi* and *Pan paniscus*.⁴⁷ In short it can be stated

⁴⁶ See Coolidge, 1933, p. 55.

⁴⁷ These indices in one specimen of female *Pan schweinfurthi*, one female *Pan paniscus* and the minima of female and male *Pan satyrus* are as follows:

	$\frac{C^1 \text{ length} \times 100}{P^3 \text{ length}}$	$\frac{C^1 \text{ length} \times 100}{P^4 \text{ length}}$
<i>Pan schweinfurthi</i> (♀)	136.98	161.29

that in the relative size of its upper canine *Meganthropus africanus* Weinert is definitely on the hominid side, as has already been concluded by Remane.⁴⁸

When the first upper premolar of *Meganthropus africanus* Weinert is viewed from the distal side,⁴⁹ it is seen that the difference between the heights of the tips of buccal and lingual cusps, on the occlusal surface, is about the same as that of P³ of *Plesianthropus transvaalensis* Broom (specimen Sts. 1), depicted by Robinson.⁵⁰ The difference between the tips of buccal and lingual cusps of *Meganthropus africanus* Weinert and *Plesianthropus transvaalensis* Broom (specimen Sts. 1) appear to be more than those of the first upper premolars of *Paranthropus crassidens*, depicted by Broom and Robinson⁵¹ and *Sinanthropus pekinensis* (specimen 19), figured by Weidenreich.⁵² In other words, it is seen that the lingual cusp of P³ in *Meganthropus africanus* Weinert and *Plesianthropus transvaalensis* Broom is, relatively speaking, lower in height than those of *Paranthropus crassidens* and *Sinanthropus pekinensis*, that is, they are more primitive than the latter forms.

When the P³ of *Meganthropus africanus* Weinert is viewed from the distal surface,⁵³ it is seen that the buccal surface inclines strongly lingualward and downward from the base toward the tip of the buccal cusp. The degree of inclination of the buccal surface of P³ in *Meganthropus africanus* Weinert is more than that of the cast of the corresponding tooth of the type specimen of *Plesianthropus transvaalensis* Broom⁵⁴ and the specimen Sts. 1 depicted by Robinson.⁵⁵ The degree of incli-

<i>Pan paniscus</i>	()	124.36	136.61
<i>Pan satyrus</i> (minimum for females)		138.82	146.42
<i>Pan satyrus</i> (minimum for males)		167.81	189.61

⁴⁸ Remane, 1954, p. 124.

⁴⁹ Remane, 1951, fig. 3a.

⁵⁰ Robinson, 1953, fig. 2B (The P³ of *Plesianthropus* in this figure is shown from the mesial side).

⁵¹ Broom and Robinson, 1952, fig. 34.

⁵² Weidenreich, 1937, pl. VIII, fig. 64 m and d.

⁵³ Remane, 1951, fig. 3a.

⁵⁴ The late Dr. R. Broom had kindly sent me in 1940 casts of the then available teeth of *Plesianthropus transvaalensis* and *Paranthropus robustus* (for these see Şenyürek, 1941). On this occasion I wish to recall the memory of this great South African palaeontologist.

⁵⁵ Robinson, 1953, fig. 2B.

nation of the buccal surface in P³ of *Meganthropus africanus* Weinert is considerably more than that of the specimen of *Paranthropus crassidens* depicted by Broom and Robinson,⁵⁶ but comes near to that of *Sinanthropus pekinensis* (specimen 19), figured by Weidenreich.⁵⁷

The inclination of the lingual surface of P³ of *Meganthropus africanus* Weinert, in distal view⁵⁸ is also more than that of the cast of the corresponding tooth of the type specimen of *Plesianthropus transvaalensis* Broom and than that of specimen Sts. 1 illustrated by Robinson.⁵⁹ In the degree of inclination of its lingual surface, P³ of *Meganthropus africanus* Weinert comes near to those of *Paranthropus crassidens* figured by Broom and Robinson⁶⁰ and *Sinanthropus pekinensis* specimen 19, depicted by Weidenreich.⁶¹ As for *Australopithecus prometheus* Dart, in the cast of the first specimen of the upper jaw (see Dart, 1949b) the buccal half of the crown of P³ is broken and unrestored.⁶² However, in P³ of this specimen the inclination of the lingual surface is less than that of *Meganthropus africanus* Weinert. The degree of inclination of both the buccal and lingual surfaces of P³ of *Meganthropus africanus* Weinert is conspicuously more than those of recent man.

It appears that in the degree of inclination of its buccal and lingual surfaces P³ of *Meganthropus africanus* Weinert is more primitive than P³ of *Plesianthropus transvaalensis* Broom, but is still not beyond

⁵⁶ Broom and Robinson, 1952, fig. 34.

⁵⁷ Weidenreich, 1937, pl. VIII, fig. 64 m and d.

⁵⁸ Remane, 1951, fig. 3a.

⁵⁹ Robinson, 1953, fig. 2B.

⁶⁰ Broom and Robinson, 1952, fig. 34.

⁶¹ Weidenreich, 1937, pl. VIII, fig. 64 m and d.

⁶² See Dart, 1949b, p. 197. On this occasion I wish to express my gratitude to Prof. Dr. R. Dart of the Witwatersrand University, in Johannesburg, who has generously supplied me with casts of the available teeth of *Australopithecus prometheus* Dart and of the juvenile specimen of *Australopithecus africanus* Dart.

Dart gives a drawing of the complete appearance of P³ of the first specimen of palate of *Australopithecus prometheus* Dart (see Dart, 1949b, fig. 1), which he has restored from the mould of the missing part in the breccia (see Dart, 1949b, p. 197), but this restoration has not been transferred to the cast.

In the second specimen of the upper jaw of *Australopithecus prometheus* Dart (see Dart, 1949c), which belongs to an older individual, as the crown of P³ is almost worn down to the base, it is not possible to compare the inclinations of the buccal and lingual surfaces of P³ with those of *Meganthropus africanus* Weinert.

the range of *Sinanthropus pekinensis* Black, which is a primitive hominid. The degree of inclination of the lingual surface of P³ of *Meganthropus africanus* Weinert, is about the same as that of *Paranthropus crassidens*, but that of the buccal surface is more primitive than that of the latter.

When P³ of *Meganthropus africanus* Weinert is viewed from the distal surface, ⁶³ it is seen that the basal part of the base of the buccal surface of the crown bulges more over the buccal surface of the roots than in the cast of P³ of the type specimen of *Plesianthropus transvaalensis* Broom and more than in the specimen Sts. 1 figured by Robinson, ⁶⁴ which is indicative of a greater development of a basal cingulum in the former. The bulge of the basal part of the buccal surface of P³ in *Meganthropus africanus* Weinert also appears to be greater than in *Paranthropus crassidens* and *Sinanthropus pekinensis*, depicted respectively by Broom and Robinson ⁶⁵ and Weidenreich. ⁶⁶ On the other hand, there does not appear to be much difference in the bulge of the base of the lingual surface, over the root, between *Meganthropus africanus* Weinert, ⁶⁷ *Plesianthropus transvaalensis* Broom ⁶⁸ and *Paranthropus crassidens*. ⁶⁹ The bulge of the base of the lingual surface in P³ of these forms appears to be more than in specimen 19 of *Sinanthropus* depicted by Weidenreich ⁷⁰ and much more than in recent man, that is they are more primitive.

The accessory ridges on the chewing surface of P³ of *Meganthropus africanus* Weinert is described by Remane as follows: "*Die Modellierung der Kaufläche ist schwach, das gilt besonders von den Leisten, doch lassen sich am Aussenhöcker zwei nach innen ziehende Wülste erkennen, die mit gemeinsamer Basis entspringen.*" ⁷¹ Regarding these ridges on the chewing surface of P³ of *Plesianthropus transvaalensis* Broom, Robinson states: "*P³ from the left side is illustrated here in figure 2. From this it is manifest that the occlusal surface of this tooth is very similar to that*

⁶³ Remane, 1951, fig. 3a.

⁶⁴ Robinson, 1953, fig. 2B.

⁶⁵ Broom and Robinson, 1952, fig. 34.

⁶⁶ Weidenreich, 1937, pl. VIII, fig. 64 m and d.

⁶⁷ Remane, 1951, fig. 3a.

⁶⁸ Robinson, 1953, fig. 2B.

⁶⁹ Broom and Robinson, 1952, fig. 34.

⁷⁰ Weidenreich, 1937, pl. VIII, fig. 64 m and d.

⁷¹ Remane, 1951, p. 313.

of the *M. africanus* tooth, but the former has a more complicated crenulation of the surface. P³ of Sts. 12, on the other hand, has a similarly shaped occlusal surface which is absolutely smooth except for the simple hominid-type fissure system."⁷² From this it is clear that in the degree of the development of accessory transverse ridges on its chewing surface, P³ of *Meganthropus africanus* Weinert falls within the range of variation of *Plesianthropus transvaalensis* Broom.

In the type specimen of *Paranthropus robustus* Broom figured by Broom,⁷³ the masticating surface of left P³ is also slightly worn, but still a short transverse fissure is present on the buccal side of the antero-posterior furrow and just behind the transverse axis of the tooth. This fissure indicates that there were two accessory ridges on the buccal half of the chewing surface of this tooth, as in P⁴ of this specimen shown here in fig. 4. Indeed, in the right P³, figured by Broom⁷⁴ and attributed by him to the type specimen, two ridges on the buccal side are clearly seen. Thus the configuration of the accessory ridges on the occlusal surface of P³ of *Paranthropus robustus* Broom also comes near to that of *Meganthropus africanus* Weinert. In the presence of two accessory ridges on the buccal half of the masticating surface of P³, *Meganthropus africanus* Weinert also does not differ much from the upper first premolars of *Paranthropus crassidens* figured by Broom and Robinson.⁷⁵ As has been described by the late Weidenreich, P³ of *Sinanthropus pekinensis* Black also possesses two accessory ridges on the buccal side and several weaker ones on the lingual side.⁷⁶

It is evident that in the presence of two accessory transverse ridges on the buccal side of the chewing surface of P³, *Meganthropus*

⁷² Robinson, 1953, p. 5. In the type specimen of *Plesianthropus transvaalensis* Broom pictured in this report (fig. 2), the chewing surface is worn, so it is not possible to detect the accessory ridges that may have been present (for the picture of this tooth see also Broom, 1946, pl. VI, fig. 33 and Gregory and Hellman, 1939, fig. 6B).

⁷³ Broom, 1946, pl. IX, fig. 86.

⁷⁴ *Ibid.*, pl. IX, fig. 86.

⁷⁵ Broom and Robinson, 1952, fig. 34, pl. 1, fig. 7 and pl. 5, fig. 20.

⁷⁶ Weidenreich, 1937, p. 37.

africanus Weinert is not more primitive than the australopithecines in general and *Sinanthropus pekinensis* Black. ⁷⁷

Regarding the crown of P³ of *Meganthropus africanus* Weinert, Remane states: "Der P³ fällt besonders durch die Vorwölbung der vorderen Buccalfläche auf (Abb. 2.) In Seitenansicht fällt die mesiale Seite der Buccalfläche vorn zunächst fast senkrecht ab, ihre tiefste Vorbuchtung erreicht sie auf der Vorderwurzel (wie bei den Anthropoiden)." ⁷⁸ When the crown of P³ of *Meganthropus africanus* Weinert, depicted by Remane, ⁷⁹ is viewed from the occlusal surface, it is seen that the most pronounced part of the basal swelling of the buccal surface is found in the mesial part of this surface, thus giving the tooth, in this view an asymmetrical appearance.

In this feature P³ of *Meganthropus africanus* Weinert reminds one of P³ of the great anthropoids, in which the buccal surface of this tooth is usually asymmetrical in occlusal view. ⁸⁰ In the asymmetry of its buccal surface, in occlusal view, P³ of *Meganthropus africanus* Weinert also approaches P³ of *Sinanthropus pekinensis* Black (specimen 19), depicted by Weidenreich. ⁸¹ Thus, although primitive, in this feature *Meganthropus africanus* Weinert is still within the range of variation of Hominidae.

In the type specimen of *Plesianthropus transvaalensis* Broom there is a median swelling on the buccal surface of the crown which courses from the tip of buccal cusp toward the mesial part of the base

⁷⁷ P³ of *Africanthropus njarasensis* Weinert (Remane, in Weinert, 1939, fig. 3) is too worn for an assessment of the accessory ridges and the photographs of P³ of *Pithecanthropus modjokertensis* v. Koenigswald (*Pithecanthropus robustus* Weidenreich) published by Weidenreich (1945, pl. 3, fig. 3) and von Koenigswald (1942, pl. 6, fig. 2) are not too clear for this purpose. Regarding the accessory ridges in the upper premolars and molars of *Pithecanthropus modjokertensis* v. Koenigswald (*Pithecanthropus robustus* Weidenreich), however, Weidenreich (1945, p. 30) makes the following general statements: "The canine pattern shows the same arrangement and development of the crests and of the lingual surface as that I described in *Sinanthropus* and the same is true of the wrinkle system of the premolars and molars. At first glance the wrinkles seem less pronounced, but when the individual teeth are compared with those of *Sinanthropus* having a corresponding degree of wear, the difference is practically nil."

⁷⁸ Remane, 1951, p. 312.

⁷⁹ *Ibid.*, fig. 2.

⁸⁰ Şenyürek, 1940, p. 15.

⁸¹ Weidenreich, 1937, pl. VIII, fig. 64 (o).

of buccal surface, but still as can be seen from fig. 2, the buccal surface of this tooth, in occlusal view, is much more symmetrical than that of *Meganthropus africanus* Weinert.⁸² In P³ of specimen Sts. 1 of this form, figured by Broom and Robinson, and Robinson, the buccal surface in occlusal view is symmetrical.⁸³ This surface is also symmetrical in P³ of the female *Plesianthropus transvaalensis* Broom,⁸⁴ found in 1936, and in that of another female specimen (Skull 6), figured by Broom and Robinson.⁸⁵ In the first upper premolars of *Paranthropus robustus*, pictured by Broom⁸⁶ and *Paranthropus crassidens*, figured by Broom and Robinson,⁸⁷ the buccal surface is more symmetrical than that of *Meganthropus africanus* Weinert.⁸⁸ Thus it is clear that in the asymmetry of its buccal surface, in occlusal view, P³ of *Meganthropus africanus* Weinert differs from the known, at least the pictured, specimens of australopithecines.

When the P³ of *Meganthropus africanus* Weinert is viewed from the buccal surface, it is seen that the highest point of enamel margin, instead of being in the middle, is, as already pointed out by Remane,⁸⁹ found in the mesial part of the buccal surface. This asymmetrical form of enamel margin in P³ of *Meganthropus africanus* Weinert recalls the condition found in the corresponding tooth of the typical anthropoids (see fig. 1).⁹⁰

Remane states regarding the height measurements of the upper premolars of *Meganthropus africanus* Weinert: “Die Kronenhöhe, gemessen

⁸² The more symmetrical nature of the buccal surface of P³ of the type specimen of *Plesianthropus transvaalensis* Broom is also clearly seen in the figures published by Broom (1939, fig. IA and B; 1946, pl. VI, figs. 33-34) and Gregory and Hellman (1939, fig. 6B).

⁸³ Broom and Robinson, 1950, pl. 4, fig. 17 and Robinson, 1953, fig. 2A.

⁸⁴ See Broom, 1939, fig. IB; Broom, 1946, pl. VI, fig. 34; Gregory and Hellman, 1939, fig. 4; Le Gros Clark, 1950, fig. 2A.

⁸⁵ Broom and Robinson, 1950, pl. 1, fig. 4.

⁸⁶ Broom, 1946, pl. IX, fig. 86.

⁸⁷ Broom and Robinson, 1952, fig. 34, pl. 1, fig. 7, pl. 4, fig. 17 and pl. 5, fig. 20.

⁸⁸ In the drawing of the restored P³ of the first specimen of upper jaw of *Australopithecus prometheus* Dart, also, the buccal face, in occlusal view, is shown as nearly symmetrical (see Dart, 1949b, fig. 1).

⁸⁹ Remane, 1951, p. 312 and p. 322.

⁹⁰ *Ibid.*, p. 312. For anthropoids see also Şenyürek, 1940, p. 15.

von der Spitze des Aussenhöckers bis zur tiefsten Stelle des Schmelzrandes der Buccalfläche beträgt am P³ 10.9, bei senkrechter Messung zum Mittelteil des buccalen Schmelzrandes 10.4, am P⁴ 8.4.”⁹¹ However, a scrutiny of the drawing published by Remane⁹² shows that the first measurement given by him as representing the height of the highest point of the enamel margin, is very probably an oblique measurement, thus augmenting the difference in height of enamel margin at the middle and anterior part of buccal surface. I have measured the middle and anterior heights of the crown of P³ of *Meganthropus africanus* Weinert from Remane’s drawing⁹³ according to the technique shown in fig. 1 and obtained the following values: Middle height (A-B) 10.5 mm., and anterior height (C-D) 10.75 mm. Although the measurements taken from the drawings of teeth cannot always be considered to be precise, still, as the two measurements are taken in parallel they perhaps give a better idea about the difference in height of the enamel margin at the anterior and middle parts of the buccal surface of P³, than the figures given by Remane. The index expressing the anterior height of P³ as a percentage of its middle height, in some anthropoids I had measured and in *Meganthropus africanus* Weinert is as follows :⁹⁴

		<u>Anterior Height of P³ × 100</u>
		Middle Height of P ³
<i>Pongo</i> . 5 individuals	(♂ + ♀)	103.16 [100.00-106.36]
<i>Gorilla</i> . 3 individuals	♂	113.10 [104.76-119.29]
<i>Pan</i> . 4 individuals	(♂ + ♀)	106.29 [100.00-117.14]
<i>Meganthropus africanus</i> Weinert		102.38

It is clear from this list that in this index, P³ of *Meganthropus africanus* Weinert is still within the range of the living anthropoids, that is, primitive. On the other hand, in the specimen Sts. 1 of *Plesianthropus transvaalensis* Broom, figured by Robinson for comparison, the

⁹¹ Remane, 1951, p. 312.

⁹² *Ibid.*, fig. 2.

⁹³ *Ibid.*, fig. 2.

⁹⁴ Figures in parentheses show the range.

opposite condition from that observed in P³ of *Meganthropus africanus* Weinert is seen; viz., the highest point of enamel margin on the buccal surface is found behind the mid-line of the crown.⁹⁵ However, regarding the configuration of the enamel margin in P⁴ and P³ of *Plesianthropus transvaalensis* Broom, Robinson states: "In *M. africanus* P⁴ differs considerably from P³. The crown is more symmetrical and the occlusal surface is simpler. The fissure system is essentially hominid and the enamel surface is almost smooth. The buccal face is also less complicated. The buccal grooves are lightly marked and the ridges poorly developed and are only visible for a short distance mesially and distally; not almost continuous as in P³. The upward extension of the cervical line is centrally placed; the corresponding extension in P³ is situated mesialward of the center. These features may also be found among the *Plesianthropus* teeth."⁹⁶ With due regard to this statement however, in my opinion it still remains to be demonstrated whether the same degree of assymetry in the enamel margin of the buccal surface of P³ of *Meganthropus africanus* Weinert also exists in the corresponding teeth of *Plesianthropus transvaalensis* Broom.

The form of the enamel margin of the buccal surface of P³ of *Meganthropus africanus* Weinert is distinguished from that of the specimen of *Paranthropus crassidens*, figured by Broom and Robinson,⁹⁷ in which the enamel margin is seen to be symmetrical, with the highest point being in the center. In this feature P³ of *Meganthropus africanus* Weinert is also more primitive than those of the specimens of *Sinanthropus pekinensis* figured by Weidenreich.⁹⁸

In referring to P³ of *Meganthropus africanus* Weinert and that of *Plesianthropus transvaalensis* Broom, Remane states that in the latter "...the main cusp is lower."⁹⁹ Indeed, a comparison of the tip portion of the buccal cusp of P³ of *Meganthropus africanus* Weinert with

⁹⁵ Robinson, 1953, fig. 2C. Regarding the buccal face of P³ of the earlier found specimens of *Plesianthropus transvaalensis* Broom, Gregory and Hellman (1939, p. 349) stated: "In *Plesianthropus* the buccal face of the crown of P¹ (Fig. 6A) is more symmetrical (with reference to a vertical axis through the paracone) than in gorilla, orang or chimpanzee."

⁹⁶ Robinson, 1953, pp. 6-7.

⁹⁷ Broom and Robinson, 1952, fig. 34.

⁹⁸ Weidenreich, 1937, pl. VIII, figs. 64b, 65b and 68b.

⁹⁹ Remane, 1954, p. 126.

that of *Plesianthropus transvaalensis* Broom, specimen Sts. 1, figured by Robinson,¹⁰⁰ which is nearly fresh,¹⁰¹ shows that the tip portion of the buccal cusp of the former is absolutely as well as relatively higher than that of the latter. The tip portion of the buccal cusp of P³ of *Meganthropus africanus* Weinert is also relatively higher than that of the specimen of *Paranthropus crassidens*, figured by Broom and Robinson¹⁰² and higher than that of specimen 19 of *Sinanthropus pekinensis* depicted by Weidenreich.¹⁰³ On the other hand, the tip portion of the buccal cusp of P³ of *Meganthropus africanus* Weinert is relatively lower in height than those of *Limnopithecus macinnesi* Le Gros Clark and Leakey,¹⁰⁴ *Proconsul africanus* Hopwood,¹⁰⁵ *Proconsul nyanzae* Le Gros Clark and Leakey,¹⁰⁶ *Sivapithecus africanus* LeGros Clark and Leakey,¹⁰⁷ *Dryopithecus punjubicus* Pilgrim,¹⁰⁸ *Sivapithecus orientalis* Pilgrim,¹⁰⁹ *Sivapithecus sivalensis* (Lydekker),¹¹⁰ and those of the recent great apes (see fig. 1).¹¹¹ Thus, in addition to the relatively small size of the upper canine, this feature of P³ also, as has already been stated by Remane,¹¹² clearly shows that *Meganthropus africanus* Weinert is a member of Hominidae, although it represents a primitive member of this family.

¹⁰⁰ Robinson, 1953, fig. 2C.

¹⁰¹ *Ibid.*, p. 5. Regarding this tooth of *Plesianthropus*, Robinson (1953, p. 5) states: "In the small collection of *Plesianthropus* specimens there is only one (Sts. 1) in which P³ is almost unworn."

¹⁰² Broom and Robinson, 1952, fig. 34. The buccal surface of P³ of *Paranthropus robustus* Broom is shown by Broom (1946) rather sketchily together with the skull in pl. VIII, fig. 83 and together with other teeth in fig. 19. If these sketches are accurate, it would appear that the tip portion of the buccal cusp of P³ of *Paranthropus robustus* also is lower than that of *Meganthropus africanus* Weinert (see also Remane, 1951, fig. 10, b and c). However, this still has to be verified.

¹⁰³ Weidenreich, 1937, pl. VIII, fig. 64b.

¹⁰⁴ Le Gros Clark and Leakey, 1951, pl. VII, fig. 59.

¹⁰⁵ Hopwood, 1933, pl. 6, fig. 6; MacInnes, 1943, pl. 25, fig. 1.

¹⁰⁶ Le Gros Clark and Leakey, 1951, pl. IV, fig. 20.

¹⁰⁷ *Ibid.*, pl. VI, fig. 42.

¹⁰⁸ Pilgrim, 1915, pl. 3, fig. 2.

¹⁰⁹ Pilgrim, 1927, fig. 1.

¹¹⁰ Gregory, Hellman and Lewis, 1938, pl. 5, fig. A.

¹¹¹ See also Gregory, 1920, figs. 246, 251, 258 and 260; Hooijer, 1948, pl. IV, figs. 5-6.

¹¹² Remane, 1951, p. 322; Remane, 1954, p. 124. See also Vallois, 1953, p.

The buccal cingulum of P³ of *Meganthropus africanus* Weinert is described by Remane as follows: "Durch einen breiten Aussenwulst ist die Buccalfläche deutlich modelliert. Er beginnt an dem fast höckerartig ausgebildeten Ursprung der vorderen Paraconusrandleiste und begleitet, sich verbreiternd, den unteren Kronenrand, um am Ende der hinteren Paraconusleiste zu enden. Dieser Aussenwulst ist vorn und hinten deutlich abgesetzt, in der Mitte jedoch kaum gegen die sonstige Buccalfläche abgegrenzt. Im Vorderteil ist die abgrenzende Furche napffartig vertieft."¹¹³ The form of the buccal cingulum of P³ of *Meganthropus africanus* Weinert is not much different from that of *Plesianthropus transvaalensis* Broom, specimen Sts. 1, described and illustrated by Robinson¹¹⁴ and is also approached by that of P³ of *Sinanthropus pekinensis* Black, described and figured by Weidenreich.¹¹⁵

Regarding the roots of P³ of *Meganthropus africanus* Weinert, Remane states: "Der P₃ besitzt 3 Wurzeln, deren spezieller Verlauf nicht angegeben werden kann, da sie im Kiefer stecken."¹¹⁶ From the configuration of the visible parts of the buccal roots,¹¹⁷ it would appear that the two buccal roots were separate, but it is not known whether the lingual root also is completely separate.¹¹⁸ Robinson has recently stated regarding the number of roots in P³ of australopithecines: "In one specimen from Sterkfontein a single root is present but in all other known australopithecine specimens there are at least two roots. Of 13 Sterkfontein specimens only one has a double buccal root, i.e., three roots altogether, while of 19 Swartkrans specimens 14 have double buccal roots. This difference takes on even greater significance when it is remembered that the geologically older form is the more advanced in this respect."¹¹⁹ Regarding the roots of P³ of *Paranthropus robustus* Broom, from Kromdraai, Broom stated: "The tooth has three roots but the two outer ones are close together at the alveolus, but possibly they may diverge considerably in the bone. This is in

¹¹³ Remane, 1951, p. 312.

¹¹⁴ Robinson, 1953, p. 5 and fig. 2A and C.

¹¹⁵ Weidenreich, 1937, pp. 36-37 and pl. VIII, fig. 64b.

¹¹⁶ Remane, 1951, p. 314.

¹¹⁷ *Ibid.*, fig. 2.

¹¹⁸ Regarding the lingual root, Remane (1951, p. 314) states: "Die Innenwurzel ist nur an ihrer Basis sichtbar."

¹¹⁹ Robinson, 1954b, p. 187. See also Robinson, 1954a, pp. 270-271.

marked contrast to the condition in *Plesianthropus* where there are only two roots though the tip of the outer is partly bifid." ¹²⁰

P³ of the first specimen of the upper jaw of *Australopithecus prometheus* Dart, is described by Dart as possessing two roots. ¹²¹ In this feature P³ of the Makapan form agrees with the majority of *Plesianthropus transvaalensis* Broom and resembles the specimens of *Paranthropus crassidens* having only two roots, while the majority of this form possesses three roots which may be free or two of which may be united. ¹²² Thus it is clear that in root number P³ of *Meganthropus africanus* Weinert is within the range of variation of genus *Paranthropus* and is also approached by one specimen of *Plesianthropus transvaalensis* Broom, which in most cases have only two roots. In root number P³ of *Meganthropus africanus* Weinert appears to agree also with that of *Pithecanthropus modjokertensis* v. Koenigswald (*Pithecanthropus robustus* Weidenreich), which is described as being three-rooted by von Koenigswald,¹²³ but is distinguished from that of *Sinanthropus pekinensis* Black which has two, separate or largely fused roots¹²⁴ and also from that of *Africanthropus njarasensis* Weinert.¹²⁵

As can be seen from Table 3, in size, as expressed by the robustness value, P³ of *Meganthropus africanus* Weinert is smaller than that of *Gorilla* of both sexes measured and is in the range of that of *Pongo*. This tooth of *Meganthropus africanus* Weinert exceeds the maximum of *Pan* measured. P³ of *Meganthropus africanus* Weinert is smaller than that of *Paranthropus robustus* and also smaller than that of *Paranthropus*

¹²³ Broom, 1946, p. 95.

¹²¹ Dart, 1949b, p. 198.

¹²² For the condition of roots in P³ of *Paranthropus crassidens* see Broom and Robinson, 1952, p. 38; Robinson, 1953, p. 6; Robinson, 1954b, p. 187.

¹²³ von Koenigswald, 1954, p. 85.

¹²⁴ Weidenreich, 1937, p. 37 and pl. VIII, figs. 64, 65 and 68.

¹²⁵ Regarding the roots of P³ and alveolus of P⁴ of *Africanthropus njarasensis* Weinert, Remane (in Weinert, 1939, p. 270) states: "Da der Zahn fest im Kiefer steckt, is von den Wurzeln wenig zu erkennen. Die Aussenwurzel ist sicher einheitlich, nicht geteilt; inwieweit sie mit der Innenwurzel zu einem einheitlichen Gebilde verschmolzen war, ist am P³ nicht zu erkennen, wohl aber am P⁴. Von diesem Zahn ist nämlich die Vorderwand der Alveole erhalten, sie lässt auf eine breite einheitliche Wurzel mit einer Längsfurche an der Mesialfläche schliessen."

crassidens.¹²⁶ This tooth of *Meganthropus africanus* Weinert, in size, falls fully within the range of variation of *Plesianthropus transvaalensis* Broom and exceeds that of female *Australopithecus prometheus*. It exceeds in size the specimens of *Pithecanthropus modjokertensis* v. Koenigswald and *Africanthropus njarasensis* Weinert. It also surpasses in size the average of *Sinanthropus pekinensis* Black, but falls in the upper limit of its range of variation. P³ of *Meganthropus africanus* Weinert far exceeds in size those of recent man listed.

The crown index of P³ of *Meganthropus africanus* Weinert does not distinguish it from those of some great anthropoids and hominids, the ranges of which overlap.¹²⁷ However, it is of interest to note that in crown index it falls below those of *Plesianthropus transvaalensis*, *Australopithecus prometheus*, *Paranthropus robustus* and probably also *Paranthropus crassidens*. It is also noteworthy that, although still within the range of recent man and some anthropoids, the australopithecines, *Pithecanthropus* and *Sinanthropus* have relatively high crown indices, higher on the average than those of recent man and of the anthropoids. This would indicate that in the process of reduction in size of the first upper premolar of recent man, the breadth has been diminished more than the length.

In height indices (Table 4), P³ of *Meganthropus africanus* is within the range of *Pongo*, *Gorilla* and recent man, that is, the height indices

¹²⁶ It may be noted that even the minimum length (9.3 mm.) and minimum breadth (13.4 mm.) measurements given by Broom and Robinson (1952) yield a higher robustness value than that of *Meganthropus africanus* Weinert.

¹²⁷ Very high crown indices are also found in P³ of some specimens of fossil Tertiary anthropoids. For instance according to the measurements of Pilgrim (1927), in P³ of the type specimen of *Sivapithecus sivalensis* (Lydekker) this index is 167.64 (length 6.8 and breadth 11.4 mm.) and in *Ramapithecus brevisrostris* Lewis (according to Lewis, 1934, length is 6.9 and breadth 10.3 mm.) it is 149.27. As calculated from the measurements given by Le Gros Clark and Leakey (1951) this index varies between 131.25 and 148.57 in P³ of *Proconsul nyanzae* Le Gros Clark and Leakey and from 128.76 (according to the measurements of Hopwood, 1933 and Le Gros Clark & Leakey, 1951) to 175.00 (Le Gros Clark and Leakey, 1951) in that of *Proconsul africanus* Hopwood. According to Le Gros Clark and Leakey (1951), this index amounts to 150.00 in P³ of specimen C.M.H. 6 of *Sivapithecus africanus* Le Gros Clark and Leakey. This peculiarity of some anthropoids had unfortunately been overlooked in my earlier study on the teeth of australopithecines (see Şenyürek 1941, p. 296).

do not distinguish it from those of some anthropoids and recent man. On the other hand, in height indices it exceeds the maxima of *Pan* and one specimen of *Sinanthropus pekinensis*.

As can clearly be seen from the drawing published by Remane,¹²⁸ the chewing surface of P⁴ of *Meganthropus africanus* Weinert is much smoother than that of the first upper molar.¹²⁹ In this feature P⁴ of *Meganthropus africanus* Weinert differs conspicuously from the slightly worn corresponding teeth of the type specimen of *Plesianthropus transvaalensis* Broom (fig 2), the type specimen of *Paranthropus robustus* Broom (fig. 4) and that of the first specimen of the upper jaw of *Australopithecus prometheus* Dart (fig. 3), all of which, in spite of attrition, show more relief on the chewing surface than *Meganthropus africanus* Weinert. There appears to be more relief on the chewing surface of P⁴ of *Paranthropus crassidens* Broom and Robinson¹³⁰ than that of *Meganthropus africanus* Weinert. In the smoothness of its chewing surface, P⁴ of *Meganthropus africanus* Weinert also conspicuously diverges from that of *Sinanthropus pekinensis* Black, the chewing surface of which is wrinkled.¹³¹ Regarding the chewing surface of P⁴ of *Plesianthropus transvaalensis* Broom, Robinson states: "The fissure system is simpler than that of P³ but is not always as simple as that in *M. africanus*."¹³² Thus in this feature the maxillary fragment of *Meganthropus africanus* Weinert appears to be distinguished from *Plesianthropus transvaalensis* Broom and also the other australopithecines.

Remane states regarding the difference in the length of buccal and lingual cusps of P⁴ of *Meganthropus africanus* Weinert: "Die Kaufläche zeigt die stärksten Unterschiede gegenüber dem P³. War dort das Aussenhöcker- (Paraconus-) Gebiet mit seiner vorderen und hinteren Kante länger als der mittlere Längsdurchmesser der Zähne (9,6: 8,6 mm), so ist am P⁴ das Umgekehrte der Fall (7,4: 9,1 mm); was beim P³ die Buccalhälfte viel länger als die Lingualhälfte, so ist am P⁴ die Lingualhälfte länger, besonders ihr hinterer Innenteil (distal-labial) schiebt sich bogenartig vor.

¹²⁸ Remane, 1951, fig. 2.

¹²⁹ Robinson, 1953, p. 6.

¹³⁰ Broom and Robinson, 1952, pl. I, fig. 7 and pl. 5, fig. 20.

¹³¹ Weidenreich, 1937, p. 40 and pl. IX, figs. 77 (o) and 78 (o).

¹³² Robinson, 1953, p. 7.

Dadurch erscheint der Innenhöcker (Protoconus) noch stärker in den Vorder- teil des Zahnes verschoben, als es am P₃ der Fall war."¹³³ In this feature P⁴ of *Meganthropus africanus* Weinert differs from that of the type specimen of *Paranthropus robustus* Broom, in which the buccal length exceeds the middle length (see fig. 4),¹³⁴ and approaches that of the type specimen of *Plesianthropus transvaalensis* Broom (see fig. 2)¹³⁵ and also that of the first specimen of the upper jaw of *Australopithecus prometheus* Dart (fig. 3). It is of interest to note that in P⁴ of *Plesianthropus transvaalensis* Broom (fig. 2) and *Australopithecus prometheus* Dart (fig. 3) also the disto-lingual section of the crown, in occlusal view, slants forward and inward, as in *Meganthropus africanus* Weinert.¹³⁶

The buccal cingulum of P⁴ of *Meganthropus africanus* Weinert, is described by Remane as follows: "*Der Aussenwulst ist nur an seiner vorderen und hinteren Ansatzstelle Kennlich, vorn nur an der fast höckerartigen Kante, die am Zusammentreffen von vorderer (mesialer) Randleiste und der vorderen Paraconuskante entsteht, hinten als etwas breiterer und tiefer reichender Wulst, der von der gleichfalls schwach höckerartig markierten Stelle am Zusammentreffen der hinteren Paraconuskante mit der hinteren Randleiste ausgeht. Da auch von der Paraconusspitze ein Vertikalwulst zu der tiefsten Kronengrenze in schwachem, nach vorn gerichtetem Bogen verläuft, erscheint die Buccalfläche in drei Wülste (Vorder- und Hinterteil des Aussenwulstes und Mittelwulst) und zwei dazwischenliegende Täler zerlegt. Die Täler erstrecken sich nur auf den oberen Teil, d.h. den der Kaufläche benachbarten Teil des Zahnes.*"¹³⁷ In other words, the manifestation of cingulum in P⁴ is weaker than that of the first upper premolar.¹³⁸ As far as can be judged from the drawing published by Remane,¹³⁹ the buccal cingulum in P⁴ of *Meganthropus africanus* Weinert appears to be of about the same form and degree of development as that of *Sinanthropus pekinensis* specimen 25, depicted by Weidenreich.¹⁴⁰

¹³³ Remane, 1951, p. 314.

¹³⁴ See also Gregory and Hellman, 1939, fig. 9.

¹³⁵ See *ibid.*, fig. 6B. See also Robinson, 1953, p. 7.

¹³⁶ See Remane, 1951, fig. 2.

¹³⁷ *Ibid.*, p. 314.

¹³⁸ See also Robinson, 1953, pp. 6-7.

¹³⁹ Remane, 1953, fig. 2.

¹⁴⁰ Weidenreich, 1937, pl. IX, fig. 77.

When the drawing ¹⁴¹ of the buccal surface of P⁴ of *Meganthropus africanus* Weinert is examined it is seen that the highest part of the enamel margin forms a nearly triangular projection, the tip of which, as has been noted by Remane ¹⁴² and Robinson, ¹⁴³ is almost in the middle of this surface. The enamel margin of the buccal surface of P⁴ of *Meganthropus africanus* Weinert corresponds to Pedersen and Thyssen's¹⁴⁴ type 5, that is there is a rather strong degree of enamel extension. The degree of enamel extension is about the same in P⁴ of *Paranthropus crassidens*, depicted by Broom and Robinson ¹⁴⁵ and, as far as can be judged from the cast, somewhat less in P⁴ of the type specimen of *Plesianthropus robustus* Broom which corresponds to Pedersen and Thyssen's type 4. ¹⁴⁶

As can be seen from the drawing published by Remane, in P⁴ of *Meganthropus africanus* Weinert the visible parts of the two buccal roots are fused.¹⁴⁷ For the condition of the apical parts of the buccal roots, Remane states: "Ob sich diese beiden Pfeiler am Wurzelende völlig trennen, Kann nicht entschieden werden, da dieser Bezirk des Vorderpfeilers im Knochen eingebettet ist."¹⁴⁸ Remane does not state whether the lingual root is completely free from the buccal roots and whether it is divergent.¹⁴⁹ In the condition of its buccal roots, P⁴ of *Meganthropus africanus* Weinert seems to differ from that of *Paranthropus robustus* Broom in which there appear to be two separate buccal roots.¹⁵⁰ In the specimen of P⁴ of *Paranthropus crassidens*, figured by Broom

¹⁴¹ Remane, 1951, fig. 2.

¹⁴² *Ibid.*, p. 314.

¹⁴³ Robinson, 1953, p. 7.

¹⁴⁴ Pedersen and Thyssen, 1942 (cited by Pedersen, 1949). The classification of Pedersen and Thyssen, (1942) is described and illustrated by Pedersen (1949, p. 74 and pl. 18, figs. 96-107).

¹⁴⁵ Broom and Robinson, 1952, fig. 35.

¹⁴⁶ In the cast of the type specimen of *Paranthropus robustus* Broom in my possession the basal part of the crown is not reproduced. In P⁴ of the cast of *Australopithecus prometheus* Dart at my disposal, the enamel margin of the buccal surface is not too clear, but still from this cast it appears that this margin is strongly convex toward the roots (see also Dart, 1949b, fig. 1).

¹⁴⁷ Remane, 1951, fig. 2 and p. 314.

¹⁴⁸ *Ibid.*, p. 314.

¹⁴⁹ See *ibid.*, p. 314.

¹⁵⁰ Broom, 1946, p. 96 and fig. 19 B.

and Robinson,¹⁵¹ the two buccal roots are fused in their lower two-thirds and free in the apical third. Although the condition of the apical parts of the two buccal roots of P⁴ of *Meganthropus africanus* Weinert is not known, it is nevertheless clear that this tooth of *Paranthropus crassidens* referred to comes closer to that of *Meganthropus africanus* Weinert than that of *Paranthropus robustus*.¹⁵² Regarding the condition of the roots in P⁴ of the type and female specimens of *Plesianthropus transvaalensis*, Broom stated: "The roots of the right second premolar are seen in section. As in the first premolar there are only two roots, but probably as in the first premolar the outer root is bifurcated near its tip. The roots are widely divergent.

The second premolar is lost from the female maxilla, but from the ridge seen on the outer side of the bone the outer root appears to have been single even to its tip."¹⁵³ In his study published in 1953, Robinson makes the following statement regarding the roots of P⁴ in a specimen of *Plesianthropus transvaalensis*: "In only one case a little can be seen of the buccal roots of P³ and P⁴ and here there is also a marked similarity to *M. africanus*. That is, two buccal roots are present in both teeth but they are either partly fused or closely approximated in P⁴ but not in P³."¹⁵⁴ Although in his recent studies Robinson¹⁵⁵ does not describe the condition of the roots in P⁴ of *Plesianthropus transvaalensis*, still from the information available it would appear that in the condition of its roots P⁴ of *Meganthropus africanus* Weinert is in the range of variation of *Plesianthropus*.

In the condition of its roots, P⁴ of *Meganthropus africanus* Weinert differs from that of *Sinanthropus pekinensis* in which there is only one main buccal root which is fused with the lingual root.¹⁵⁶

¹⁵¹ Broom and Robinson, 1952, fig. 35.

¹⁵² Broom and Robinson (1952, p. 40) state regarding the roots in P⁴ of *Paranthropus crassidens*: "Roots are preserved in three specimens. Two have the root arrangement illustrated, which is exactly the same as that of the first premolar illustrated, i.e. three roots with the mesiobuccal and the lingual ones fused for all, or most, of their length. The other has three separate roots; a mesiobuccal, a distobuccal and a lingual."

¹⁵³ Broom, 1946, p. 59.

¹⁵⁴ Robinson, 1953, p. 7.

¹⁵⁵ Robinson, 1954a and b. As for *Australopithecus prometheus*, Dart (1949b) does not describe the condition of the roots in P⁴.

¹⁵⁶ Weidenreich, 1937, p. 40, pl. IX, fig. 75 and pl. XXII, fig. 214.

The size of P⁴ of *Meganthropus africanus* Weinert, as can be seen from Table 5, is smaller than that of *Gorilla*, in the range of *Pongo* and larger than the maximum of *Pan* listed. It is considerably smaller than those of *Paranthropus robustus* and *Paranthropus crassidens*¹⁵⁷ and is in the range of that of *Plesianthropus transvaalensis*. This tooth of *Meganthropus africanus* Weinert is only slightly smaller than that of *Australopithecus prometheus* Dart which is also within the range of variation of *Plesianthropus* in size. On the other hand, in size, P⁴ of *Meganthropus africanus* Weinert exceeds that of *Pithecanthropus modjokertensis* v. Koenigswald (*Pithecanthropus robustus* Weidenreich) and the maxima of *Sinanthropus pekinensis* and of the recent men listed.

The crown index does not distinguish P⁴ of *Meganthropus africanus* Weinert from those of some anthropoids and hominids, the ranges of which overlap to a great extent. The crown index of P⁴ of *Meganthropus africanus* Weinert is within the range of variation of *Plesianthropus transvaalensis* Broom but is lower than that of *Paranthropus robustus* and *Paranthropus crassidens*, at least lower than that of some specimens of the latter. It is also of interest to note that P⁴ of the australopithecines, *Pithecanthropus* and *Sinanthropus* tend to have, on the average, higher crown indices than the averages of recent men listed, although their ranges overlap to a great extent.

An examination of Table 6 reveals that in height indices, P⁴ of *Meganthropus africanus* Weinert falls within the range of the great anthropoids. In height-length index it falls below the minima of all the hominids, fossil and recent listed.¹⁵⁸ The same is true also for the height-breadth index, with the only exception of the somewhat worn P⁴ of *Pithecanthropus modjokertensis* v. Koenigswald. It would appear that in height indices P⁴ of *Meganthropus africanus* Weinert comes nearer to those of some anthropoids than to those of the hominids, although the differences separating it from the minima of hominids are not great.

¹⁵⁷ Even the robustness value calculated from the minimum length (9.2 mm.) and breadth (14.7 mm.) given for P⁴ of *Paranthropus crassidens* by Broom and Robinson (1952) is higher than that of *Meganthropus africanus* Weinert.

¹⁵⁸ It is to be noted that among the recent men listed the lowest average height indices are found in Bushman. As I stated before (Şenyürek, 1952, p. 169), this Bushman series, measured by Drennan (1929) probably includes some worn teeth.

As Remane¹⁵⁹ and Robinson¹⁶⁰ have referred to the differences existing between P³ and P⁴ of *Meganthropus africanus* Weinert, I will only draw attention here to the difference observed in the length of the buccal surfaces of these teeth, which is not brought out by the indices listed.¹⁶¹ An examination of the drawing published by Remane¹⁶² shows that in *Meganthropus africanus* Weinert the buccal surface proper of the crown of P³ is considerably longer than that of P⁴, which is an anthropoid character. In this feature *Meganthropus africanus* Weinert conspicuously differs from *Paranthropus robustus*,¹⁶³ *Paranthropus crassidens*,¹⁶⁴ and *Australopithecus prometheus*.¹⁶⁵ In the preponderance of the length of the buccal surface proper of P³ over that of P⁴, *Meganthropus africanus* Weinert also differs from the type specimen (fig. 2)¹⁶⁶ and skull 7¹⁶⁷ of *Plesianthropus transvaalensis*, although in this feature this form would seem to come nearer to *Meganthropus africanus* than the other australopithecines.

The measurements of P³ relative to those of P⁴ are listed in Table 7. In the index expressing the length of P³ as a percentage of that of P⁴, *Meganthropus africanus* Weinert¹⁶⁸ does not differ from some anthropoids and hominids. In this index *Meganthropus africanus* Weinert differs from *Australopithecus prometheus* and *Paranthropus crassidens* in which P³ is shorter than P⁴. In this index it is approached by some specimens of *Plesianthropus transvaalensis* which also shows a

¹⁵⁹ Remane, 1951, p. 312 and p. 314; 1954, pp. 123-124.

¹⁶⁰ Robinson, 1953, pp. 6-7.

¹⁶¹ The length indices $\frac{P^3 \text{ length} \times 100}{P^4 \text{ length}}$ listed in Table 7, do not clearly

bring out this difference as the maximum length of P³ and P⁴ do not necessarily occur on the buccal surface proper but may be found further lingualward or in the middle of the tooth.

¹⁶² Remane, 1951, fig. 2.

¹⁶³ Broom, 1946, pl. IX, fig. 86.

¹⁶⁴ Broom and Robinson, 1952, pl. 1, fig. 7 and pl. 5, fig. 20; Robinson, 1952, fig. 3.

¹⁶⁵ See Dart, 1949b, fig. 1.

¹⁶⁶ Gregory and Hellman, 1939, fig. 6A-B; Broom, 1946, pl. VI, fig. 33.

¹⁶⁷ Broom and Robinson, 1950, pl. I, fig. 4.

¹⁶⁸ In comparing the measurements of the upper premolars of *Meganthropus africanus* Weinert, Robinson (1953, p. 2) lists the median length of P³ which is shorter than that of P⁴ and also yields a smaller module for P³ than that of P⁴.

tendency to have a shorter P³ than P⁴. It is difficult to state anything definite regarding *Paranthropus robustus*, as the length measurements given by Broom ¹⁶⁹ and Robinson ¹⁷⁰ yield two different indices.

In the index expressing the buccal height ¹⁷¹ of P³ as a percentage of that of P⁴, according to the information available, *Meganthropus africanus* Weinert, would appear to be nearer to the anthropoids than to the hominids listed.

In the index expressing the robustness value of P³ as a percentage of that of P⁴, *Meganthropus africanus* Weinert is in the range of anthropoids and hominids. It is interesting to note that in this index, the australopithecines, with the only exception of the type specimen of *Plesianthropus transvaalensis* calculated from the measurements given by Gregory and Hellman, ¹⁷² fall below the averages of the hominids, fossil and recent, listed; this tendency being most pronounced in the case of *Paranthropus crassidens*, followed by *Australopithecus prometheus*. In this index *Meganthropus africanus* Weinert is conspicuously distinguished from *Paranthropus robustus*, *Paranthropus crassidens* and *Australopithecus prometheus*, in all of which P³ is smaller than P⁴. In this index it also differs from the available specimens of *Plesianthropus transvaalensis* Broom, with the only exception of the measurements of the type specimen given by Gregory and Hellman. ¹⁷³ According to the measurements of Gregory and Hellman, ¹⁷⁴ both the length and breadth measurements of P³ exceed those of P⁴. I have a cast of the type specimen of *Plesianthropus transvaalensis* (fig. 2), which had been generously sent to me by the late Dr. Broom in 1940. In this cast the length of P³ is greater than that of P⁴, but the breadth of the latter far exceeds that of the former, yielding a higher robustness value. In the measurements of this type specimen given by

¹⁶⁹ Broom, 1946, pp. 95-96.

¹⁷⁰ Robinson, 1953, p. 2.

¹⁷¹ The height used is the middle height.

¹⁷² Gregory and Hellman, 1939, p. 347.

¹⁷³ *Ibid.*

¹⁷⁴ According to Gregory and Hellman (1939, p. 347) the length and breadth measurements of P³ are respectively 9.50 and 12.60 mm. and the corresponding dimensions of P⁴ are 8.70 and 12.50 mm.

Broom ¹⁷⁵ and Robinson ¹⁷⁶ the breadth of P⁴ also exceeds that of P³, yielding again a greater robustness value than in the latter. In view of these, it seems possible that there may have been a recording error in the measurements of the type specimen of *Plesianthropus transvaalensis* given by Gregory and Hellman. ¹⁷⁷ Thus in possessing a larger P³ than P⁴, *Meganthropus africanus* Weinert appears to differ from all the known australopithecines.

The Third Upper Molar :

The left M³ from the Serengeti district attributed to *Meganthropus africanus* Weinert by Weinert ¹⁷⁸ and Remane ¹⁷⁹ is a four-cusped tooth, which is worn in the human fashion.¹⁸⁰ Regarding this tooth Remane states: "*In seiner Form entspricht er etwa den Sinanthropus-Molaren. Der Metaconus ist-wie es gelegentlich bei Mensch und Anthropoiden vorkommt-klein, der Hypoconus weit vorragend.*" ¹⁸¹ As can be seen from the drawings published by Remane, ¹⁸² this third upper molar differs from those of *Plesianthropus transvaalensis*, ¹⁸³ the type specimen of *Paranthropus robustus* Broom and *Paranthropus crassidens* ¹⁸⁴ in having, in mesial or distal views, a less inclined lingual surface. The inclinations of both the lingual and buccal surfaces of this tooth, in mesial or distal views, are, on the other hand, near those of the third upper molar of *Sinanthropus pekinensis*, figured by Weidenreich.¹⁸⁵

As has been described and illustrated by Remane,¹⁸⁶ in this third upper molar from the Serengeti district the mesio-buccal and the lingual roots are fused to a large extent and the two buccal roots are relatively short. In having its mesio-buccal and lingual roots

¹⁷⁵ Broom, 1939, pp. 305-306; Broom, 1946, pp. 58-59.

¹⁷⁶ Robinson, 1953, p. 2.

¹⁷⁷ Gregory and Hellman, 1939, p. 347.

¹⁷⁸ Weinert, 1950.

¹⁷⁹ Remane, 1951 and 1954.

¹⁸⁰ See Remane, 1951, fig. 4.

¹⁸¹ *Ibid.*, p. 315.

¹⁸² *Ibid.*, fig. 4b-c.

¹⁸³ See Broom, 1946, pl. VI, figs. 45, 48 and 49.

¹⁸⁴ See Broom and Robinson, 1952, fig. 38.

¹⁸⁵ Weidenreich, 1937, pl. XVI, fig. 135.

¹⁸⁶ Remane, 1951, pp. 315-316 and fig. 4: "

fused to a large extent, this tooth differs from the third upper molars of *Plesianthropus transvaalensis* and *Paranthropus crassidens*, figured respectively by Broom¹⁸⁷ and Broom and Robinson,¹⁸⁸ in which these roots are not united, and approach some specimens of *Sinanthropus pekinensis* depicted by Weidenreich.¹⁸⁹

Regarding the pulp cavity of this third upper molar, Remane states: "*Die Pulpa war also offenbar grösser als beim rezenten Menschen, aber nur etwa so gross wie bei Sinanthropus, nicht vom voll 'taurodonten' Typus.*"¹⁹⁰ From this description it would appear that this third upper molar presents a moderate degree of taurodontism, which is characteristic of *Sinanthropus*¹⁹¹ and also appears to be the case in M^2 of *Africanthropus njarasensis* Weinert.¹⁹² The occurrence of tauro-

¹⁸⁷ Broom, 1946, pl. VI, figs. 45, 48 and 49. The tooth shown in pl. VI, fig. 5 by Broom (1946), is the one first described by Shaw (1940) which was subsequently attributed to *Plesianthropus transvaalensis* by Broom (1946, p. 63 and p. 101). As can be seen from fig. 5, in M^3 of the type specimen of *Plesianthropus transvaalensis*, behind the crista obliqua, there is a secondary ridge (see Shaw, 1940, p. 150), that connects the hypocone with the metacone, in which this tooth resembles the upper molars of some forms of *Dryopithecus* (see Schlosser, 1902, pl. I, fig. 2; Gregory and Hellman, 1926, fig. 5B; Pilgrim, 1915, pl. 3, fig. 1). This secondary ridge (see Gregory and Hellman, 1939, fig. 11 and Broom, 1946, pl. IX, fig. 86) is greatly reduced or lost in M^3 of the type specimen of *Paranthropus robustus*, which appears to be the case also in M^3 of *Paranthropus crassidens* (see Broom and Robinson, 1952, fig. 38). A glance at fig. 6 will show that in the left M^3 from Sterkfontein described by Shaw (1940), also there is a curved ridge extending from the hypocone toward the disto-buccal corner of the crown, toward a small wrinkle at this corner, the two being separated by a short furrow. This structure described no doubt represents a somewhat reduced secondary ridge, which is better developed in M^3 of the type specimen of *Plesianthropus transvaalensis*. The presence of this secondary ridge further confirms the late Broom's (1946) conclusion that this tooth described by Shaw (1940) belongs to *Plesianthropus*.

¹⁸⁸ Broom and Robinson, 1952, fig. 38. Regarding the buccal roots of a specimen of M^3 of *Paranthropus crassidens*, Broom and Robinson (1952, p. 50) state: "*In a third tooth only the buccal roots are preserved and these are appreciably smaller and shorter than are those of the other two third molars.*"

¹⁸⁹ Weidenreich, 1937, pl. XVI, fig. 135.

¹⁹⁰ Remane, 1951, p. 316.

¹⁹¹ Weidenreich, 1937, pp. 103-109.

¹⁹² Remane, in Weinert, 1939, p. 303. It is also of interest to note that according to Shaw (1940, p. 149) a third upper molar from Sterkfontein, described by him but subsequently attributed to *Plesianthropus transvaalensis* by Broom (1946), is also taurodont.

dontism in this third upper molar from the Serengeti district, in *Sinanthropus pekinensis* and *Africanthropus njarasensis* shows that a moderate degree of taurodontism is a characteristic of the primitive hominids, as has been concluded.¹⁹³

The measurements of the third upper molars are listed in Table 8. As the tooth from the Serengeti district is worn, which especially affects the median length (10.1 mm.),¹⁹⁴ in this table the maximum length of the tooth, occurring on the inner side according to Remane,¹⁹⁵ is utilized. The robustness value of the Serengeti tooth is smaller than those of all available specimens of *Plesianthropus transvaalensis*, *Paranthropus robustus* and *Paranthropus crassidens*. The Serengeti tooth, in size, exceeds those of *Sinanthropus pekinensis* and the recent hominids listed. However, it is to be noted that the maximum robustness value of the East Greenland Eskimos is only slightly less than that of the Serengeti molar. So it appears that some exceptionally large teeth of recent man may come near to the Serengeti molar in size. In crown index the Serengeti tooth is in the range of variation of both anthropoids and hominids.

From the account given above it is clear that P³ and P⁴ of *Meganthropus africanus* Weinert are, in size, in the range of *Plesianthropus transvaalensis*, while the M³ from the Serengeti district is much smaller than the minimum of *Plesianthropus transvaalensis*. Although, as is known, the third upper molar of the anthropoids and hominids is a variable tooth, still it is to be noted that relative to the upper premolars from the Serengeti district, M³ from the same region is much smaller, comparatively speaking, than the third upper molars of *Plesianthropus transvaalensis*, *Paranthropus robustus* and even most individuals of *Sinanthropus pekinensis*.¹⁹⁶ Thus, the relatively small size of this M³, would be against its inclusion in the same species with the maxillary fragment from the same region, designated as *Meganthropus africanus*. The relatively small size of this tooth, together with the fusion of its mesio-buccal and lingual roots and its general

¹⁹³ Şenyürek, 1939, p. 128.

¹⁹⁴ Remane, 1951, p. 315.

¹⁹⁵ *Ibid.*, p. 315.

¹⁹⁶ In the following list the robustness values of the third upper molars are expressed as percentages of those of P³ and P⁴:

resemblance to M^3 of *Sinanthropus pekinensis*, suggests that it may belong to a form more advanced from the phylogenetic standpoint than the maxillary fragment from the Serengeti district labelled as *Meganthropus africanus* by Weinert¹⁹⁷ and Remane¹⁹⁸ and *Plesianthropus transvaalensis*.

SYSTEMATIC POSITION OF THE REMAINS ATTRIBUTED TO MEGANTHROPUS AFRICANUS WEINERT

The comparisons that have been made clearly show that the maxillary fragment from the Serengeti District of Tanganyika Territory is a member Hominidae that comes nearer to the Australopithecinae than to the other hominids. The genera and species of Australopithecinae, which is a subfamily of the Family Hominidae, have so far been variously classified by various authors.¹⁹⁹ Among the classifications of South African Australopithecinae advanced, that

	Robustness value of $M^3 \times 100$	Robustness value of $M^3 \times 100$
	Robustness value of P^3	Robustness value of P^4
Teeth from Serengeti District, attributed to <i>Meganthropus africanus</i> by Weinert & Remane. After the measurements of Remane, 1951.	120.00	124.57
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> . Type. After the measurements of Şenyürek, 1941.	177.17	175.98
<i>Paranthropus robustus</i> . Type. After the measurements of Broom, 1946.	156.79	141.42
<i>Sinanthropus pekinensis</i> . Individual II. After the measurements of Weidenreich, 1937.	—	122.00
<i>Sinanthropus pekinensis</i> . Individual L II. Right side. After the measurements of Weidenreich, 1937.	162.47	160.13
<i>Sinanthropus pekinensis</i> . Individual OI. After the measurements of Weidenreich, 1937.	132.00	151.17
¹⁹⁷ Weinert, 1950.		
¹⁹⁸ Remane, 1951.		
¹⁹⁹ See Broom, 1950, p. 12; Mayr, 1950, pp. 113-114; Washburn and Patterson, 1951, p. 651; Robinson 1954b, p. 169,		

proposed recently by Robinson²⁰⁰ who recognizes two genera, viz., *Paranthropus* and *Australopithecus* appears to fit the situation quite satisfactorily, with the exception of Serengeti maxilla.

The premolars of the maxillary fragment from the Serengeti district differ conspicuously from those of the genus *Paranthropus* (including *Paranthropus robustus* and *Paranthropus crassidens*) in size and in a number of morphological features, as discussed, so there cannot be any doubt that it does not belong to this genus. In size and also in some morphological features the upper premolars of the Serengeti maxilla come nearer to those of *Australopithecus*²⁰¹ than to *Paranthropus*. But still a careful study reveals numerous important differences. For the sake of clearness in the comparisons made below the original names of the fossil forms now included in genus *Australopithecus* by Robinson²⁰² are utilized together with the new nomenclature proposed by this author.

As the skull of *Australopithecus africanus* Dart from Taungs, now called *Australopithecus africanus africanus* by Robinson²⁰³ is that of a juvenile individual in whom the upper premolars had not yet replaced the milk molars, a comparison between the Serengeti maxilla and this Taungs find is not possible. The Serengeti maxilla differs from that of *Australopithecus prometheus* Dart, now designated *Australopithecus africanus transvaalensis* by Robinson,²⁰⁴ in the stronger inclination of the buccal surface of P³, in having 3 roots in this tooth, in the smoothness of the chewing surface of P⁴, in the preponderance of the buccal surface of P³ over that of P⁴ and in having a P³ that is larger than P⁴. The Serengeti maxilla is distinguished from that of *Plesianthropus transvaalensis* Broom, now included in *Australopithecus africanus transvaalensis* by Robinson,²⁰⁵ in the stronger inclination of the buccal and lingual surfaces of P³, in the stronger bulge at the base of the buccal surface of this tooth, in the assymetry of the buccal surface of P³ in occlusal view, in the higher tip of the buccal cusp

²⁰⁰ Robinson, 1954a, pp. 269-270; Robinson, 1954b, p. 196.

²⁰¹ In the sense used by Robinson, 1954b.

²⁰² *Ibid.*, p. 196.

²⁰³ *Ibid.*, p. 196.

²⁰⁴ *Ibid.*, p. 196.

²⁰⁵ *Ibid.*, p. 196.

of P³, probably in the assymetry of the enamel margin of the buccal surface of this tooth, in the smoothness of the chewing surface of P⁴, in the preponderance of the length of buccal surface proper of P³ as compared with that of P⁴, and in the larger size of P³ than that of P⁴. These differences which distinguish it from *Australopithecus prometheus* Dart and *Plesianthropus transvaalensis* Broom clearly show that the Serengeti maxilla cannot be placed in a subspecies of *Australopithecus africanus*, viz., *Australopithecus africanus transvaalensis*, as has been done by Robinson²⁰⁶ and not even in genus *Australopithecus*.

In the greater inclination of the buccal surface of P³ in the assymetry of the buccal surface of P³ in occlusal view, probably in the assymetry of the enamel margin of the buccal surface of P³, in the smoothness of the chewing surface of P⁴, in the lower crown index of P³, in the larger length of the buccal surface proper of P³ than that of P⁴ and in the larger size of P³ as compared with P⁴, the Serengeti maxilla falls beyond the ranges of variation of the genera *Paranthropus* and *Australopithecus*. In my opinion the conspicuous differences which distinguish the Serengeti maxilla, labelled as *Meganthropus africanus* by Weinert,²⁰⁷ from *Paranthropus* and *Australopithecus* entitle it to a separate generic rank. Thus, taking the generic name used by Hennig²⁰⁸ who did not add to it a specific name, and the specific name employed by Weinert,²⁰⁹ I propose to rename this maxillary fragment from the Serengeti district as *Praeanthropus africanus*.

By analogy with the South African australopithecines, who had adopted a bipedal gait, it may be supposed that *Praeanthropus africanus* also had assumed the bipedal posture in his locomotion.

As the Kageran beds of East Africa, according to Oakley,²¹⁰ appear to correspond in age roughly to the Djetis beds of Java, which have yielded the remains of *Meganthropus palaeojavanicus* and *Pithecanthropus modjokertensis*, *Praeanthropus africanus* may not be considered to be the direct ancestor of the more advanced Pleistocene hominids.

²⁰⁶ *Ibid.*, p. 196.

²⁰⁷ Weinert, 1950, p. 139.

²⁰⁸ Hennig, 1948, p. 214.

²⁰⁹ Weinert, 1950, p. 139.

²¹⁰ Oakley, 1954, p. 19.

It would seem that *Praeanthropus africanus* probably represents a somewhat modified survivor of a Pliocene form that might have been related to the direct ancestors of the more advanced early Pleistocene hominids.

The isolated third upper molar from the Serengeti District also belongs to a member of Hominidae, but probably to a form more advanced from the phylogenetic standpoint than *Praeanthropus africanus* and also more advanced than *Australopithecus* and *Paranthropus*. It appears to me not improbable that this isolated molar might have belonged, strictly morphologically speaking, to a form intermediate in a general way between *Praeanthropus africanus*, *Australopithecus* and *Paranthropus* on the one hand and *Pithecanthropus*, *Sinanthropus* and *Africanthropus* level on the other. However, whether this is so or not can be settled only when more specimens from the Laetoli beds of East Africa are brought to light.

Broom²¹¹ and Dart²¹² have already expressed the opinion that *Australopithecus* had made use of some sort of weapons in obtaining his food. Broom has also deduced that he "hunted in packs."²¹³ In a more recent article, Dart infers that *Australopithecus* had utilized the ungulate humeri found in the same breccia to kill his prey.²¹⁴ Bartholomew and Birdsell, in an interesting paper published in 1953, infer from the small size of the canines and the hominid features of their dentitions that australopithecines had made use of some weapons.²¹⁵

We have already seen that *Praeanthropus africanus* possessed a relatively small canine. From this, following Bartholomew and Birdsell's line of reasoning, it may be assumed that in securing his food, he probably relied on the use of some weapons of bone, wood or stone.

It has been known for some time that the Kageran beds of East Africa contained "Pebble tools" of Kafuan culture.²¹⁶ Leakey states

²¹¹ Broom, 1934, p. 140; Broom, 1946, p. 28.

²¹² Dart, 1940, p. 178.

²¹³ Broom, 1946, p. 31; see also Broom, 1934, p. 140.

²¹⁴ Dart, 1949a, p. 12.

²¹⁵ Bartholomew and Birdsell, 1953, p. 490.

²¹⁶ See Leakey, 1953, p. 66.

regarding the Kafuan pebble tools: "A proportion of the forms attributed to the earliest Kafuan culture (a term first used by E. J. Wayland in Uganda) are not unquestionably of human workmanship, but there is no doubt whatsoever about the later Kafuan forms, nor of the Oldowan (see fig. 5) culture types which are developed from them."²¹⁷ Thus the question arises as to whether these pebble tools might belong to *Praeanthropus africanus* and to the form represented by the isolated molar. However, while *Praeanthropus* and the form represented by the isolated third upper molars probably made use of some sort of weapon, it is difficult, at the present stage of our knowledge, to state anything definite in this regard, till they are found in association with these pebble tools. This question will be settled only when more extensive researches are carried out in the Kageran beds of East Africa. Till then I prefer to leave the question of ownership of these pebble tools as an open one.

CONCLUSION

1. The maxillary fragment from the Serengeti district of Tanganyika Territory, designated as *Meganthropus africanus* by Weinert²¹⁸ and Remane,²¹⁹ in the morphology of its teeth comes closer to the australopithecines of South Africa than to the other hominids. But still this form differs from *Australopithecus* and *Paranthropus* in a number of features which, in my opinion, entitle it to a separate generic rank. I propose to rename this form, which belongs to the family Hominidae, as *Praeanthropus africanus*.²²⁰

2. The isolated third upper molar from the Serengeti district, found 6 or 3 kilometers away from the maxillary fragment, also belongs to Hominidae, but probably to a form more advanced from the morphological standpoint than *Praeanthropus africanus*, *Australopithecus* and *Paranthropus*.

²¹⁷ *Ibid.*, p. 66.

²¹⁸ Weinert, 1950, p. 139.

²¹⁹ Remane, 1951, p. 311.

²²⁰ The generic name is after Hennig (1948) and the specific name is after Weinert (1950).

LITERATURE CITED

- BLACK, G. V. 1902. *Dental Anatomy*. Philadelphia (Cited by Campbell, 1925; Drennan, 1929; Shaw, 1931; Nelson, 1938; Pedersen, 1949).
- BARTHOLOMEW, G. A. and BIRDELL, J. B. 1953. *Ecology and the Protohominids*. *American Anthropologist*, Vol. 55, No. 4, pp. 481-498.
- BROOM, R. 1934. *Les origines de l'homme*. Payot, Paris.
- BROOM, R. 1938. *The Pleistocene anthropoid apes of South Africa*. *Nature*, London, No. 3591, pp. 377-379.
- BROOM, R. 1939. *The dentition of the Transvaal Pleistocene anthropoids, Plesianthropus and Paranthropus*. *Annals of the Transvaal Museum*, Vol. XIX, Part 3, pp. 303-314.
- BROOM, R. 1950. *The genera and species of the South African fossil ape-men*. *American Journal of Physical Anthropology*, Vol. 8, New Series, No. 1, pp. 1-14.
- BROOM, R. and SCHEPERS, G. W. H. 1946. *The South African fossil ape-men. The Australopithecinae* (Part I by Broom; Part II by Schepers). *Transvaal Museum Memoir*, No. 2, Pretoria.
- BROOM, R., ROBINSON, J. T. and SCHEPERS, G. W. H. 1950. *Sterkfontein ape-man Plesianthropus* (Part I by Broom and Robinson; Part II by Schepers). *Transvaal Museum Memoir*, No. 4, Pretoria.
- BROOM, R. and ROBINSON, J. T. 1952. *Swartkrans ape-man Paranthropus crassidens*. *Transvaal Museum Memoir*, No. 6, Pretoria.
- CAMPBELL, T. D. 1925. *Dentition and palate of the Australian aboriginal*. University of Adelaide. Publications under the Keith Sheridan Foundation, No. 1. Adelaide.
- COOLIDGE, HAROLD, J., JR. 1933. *Pan paniscus. Pigmy chimpanzee from south of the Congo river*. *American Journal of Physical Anthropology*, Vol. XVIII, No. 1, pp. 1-57.
- DART, R. 1925. *Australopithecus africanus. The man-ape of South Africa*. *Nature*, London, CXV, pp. 195-199.
- DART, R. 1940. *The status of Australopithecus*. *American Journal of Physical Anthropology*, Vol. XXVI, pp. 167-186.
- DART, R. 1949 [a]. *The predatory implemental technique of Australopithecus*. *American Journal of Physical Anthropology*, Vol. 7, New Series, No. 1, pp. 1-38.

- DART, R. 1949 [b]. *The cranio-facial fragment of Australopithecus prometheus*. American Journal of Physical Anthropology, Vol. 7, New Series, No. 2, pp. 187-211.
- DART, R. 1949 [c]. *A second adult palate of Australopithecus prometheus*. American Journal of Physical Anthropology, Vol. 7, New Series, No. 3, pp. 335-338.
- DRENNAN, M. R. 1929. *The dentition of a Bushman tribe*. Annals of the South African Museum, Vol. XXIV, pp. 61-87.
- GREGORY, W. K. 1920—1921. *The origin and evolution of the human dentition. A palaeontological review*. The Journal of Dental Research, Vol. II, Nos. 1, 2, 3, and 4 (1920) and Vol. III, No. 1 (1921).
- GREGORY, W. K. and HELLMAN, M. 1926. *The dentition of Dryopithecus and the origin of Man*. Anthropological Papers of the American Museum of Natural History, Vol. XXVIII, Part I.
- GREGORY, W. K. and HELLMAN, M. 1939. *The dentition of the extinct South African man-ape Australopithecus (Plesianthropus) transvaalensis Broom. A comparative and phylogenetic study*. Annals of the Transvaal Museum, Vol. XIX, Part 4, pp. 339-373.
- GREGORY, W. K., HELLMAN, M. and LEWIS, G. E. 1938. *Fossil anthropoids of the Yale-Cambridge India expedition of 1935*. Carnegie Institution of Washington, Publication No. 495, Washington, D. C.
- HENNIG, E. 1948. *Quartärfaunen und Urgeschichte Ostafrikas*. Naturwiss. Rdsch. Jahrg. 1, Heft 5, pp. 212-217.
- HOOIJER, D. A. 1948. *Prehistoric teeth of Man and of the Orang-utan from central Sumatra, with notes on the fossil Orang-utan from Java and southern China*. Zoologische Mededeelingen, Vol. XXIX, 175-301.
- HOOIJER, D. A. 1951. *The geological age of Pithecanthropus, Meganthropus, and Gigantopithecus*. American Journal of Physical Anthropology, Vol. 9, New Series, No. 3, pp. 265-281.
- HOOIJER, D. A. 1952. *Fossil mammals and the Plio-Pleistocene boundary in Java*. Proceedings Koninkl. Nederl. Akademie van Wetenschappen-Amsterdam, Series B, 55, No. 4, pp. 436-443.
- HOPWOOD, A. T. 1933. *Miocene primates from Kenya*. The Journal of the Linnean Society of London, Vol. XXXVIII, No. 260, pp. 437-464.

- VON KOENIGSWALD, G. H. R. 1942. *The South African man-apes and Pithecanthropus*. Carnegie Institution of Washington, Publication No. 530, pp. 205-222, Washington, D.C.
- VON KOENIGSWALD, G. H. R. 1949. *The discovery of early man in Java and southern China*. In *Studies in Physical Anthropology*, No. 1, Early man in the Far East, pp. 83-98.
- VON KOENIGSWALD, G. H. R. 1950. *Fossil hominids from the Lower Pleistocene of Java*. International Geological Congress "Report of the Eighteenth Session, Great Britain, 1948", Part IX, pp. 59-61.
- VON KOENIGSWALD, G. H. R. 1952. *Gigantopithecus Blacki* von Koenigswald, a giant fossil Hominoid from the Pleistocene of southern China. *Anthropological papers of the American Museum of Natural History*, Vol. 43: Part, 4, pp. 295-325, New York.
- VON KOENIGSWALD, G. H. R. 1953 [a]. *Die Phylogenie des Menschen*. *Die Naturwissenschaften*, Vol. 40, Heft 4, pp. 128-137.
- VON KOENIGSWALD, G. H. R. 1953 [b]. *The Australopithecinae and Pithecanthropus*. I. Proceedings, Koninkl. Nederl. Akademie van Wetenschappen-Amsterdam, Series B, 56, No. 4, pp. 403-413.
- VON KOENIGSWALD, G. H. R. 1954. *The Australopithecinae and Pithecanthropus*. III. Proceedings, Koninkl. Nederl. Akademie van Wetenschappen-Amsterdam, Series B, 57, No. 1, pp. 85-91.
- LEAKEY, L. B. S. 1953. *Adam's ancestors. An up-to-date outline of the Old Stone Age (Palaeolithic) and what is known about man's origin and evolution*. London.
- LE GROS CLARK, W. E. 1940. *New Palaeontological evidence bearing on the evolution of the Hominoidea*. *Quarterly Journal of the Geological Society of London*, Vol. CV, pp. 225-264.
- LE GROS CLARK, W. E. and LEAKEY, L. S. B. 1951. *The Miocene Hominoidea of East Africa*. *British Museum (Natural History). Fossil Mammals of Africa*, No. 1, London.
- LEWIS, G. E. 1934. *Preliminary notice of new man-like apes from India*. *American Journal of Science*, Vol. XXVII, pp. 161-179.
- MACINNES, D. G. 1943. *Notes on the East African Miocene primates*. *Journal of the East Africa Natural History Society*, Vol. XVII, Nos. 3 and 4 (77 & 78), pp. 141-181.
- MAYR, E. 1950. *Taxonomic categories in fossil hominids*. *Cold Spring Harbor Symposia on quantitative biology*, Vol. XV, origin

- and evolution of man, pp. 109-118. Cold Spring Harbor, L.I., New York.
- MOVIUS, H. L. 1949. *Lower Palaeolithic Archaeology in southern Asia and the Far East*. In *Studies in Physical Anthropology*, No. 1, Early man in the Far East, pp. 17-77.
- NELSON, C. T. 1938. *The teeth of the Indians of Pecos Pueblo*. *American Journal of Physical Anthropology*, Vol. XIII, No. 3, pp. 261-293.
- OAKLEY, K. P. 1954. *Dating of the Australopithecinae of Africa*. *American Journal of Physical Anthropology*, Vol. 12, New Series, No. 1, pp. 9-23.
- PEDERSEN, P. O. 1949. *The East Greenland Eskimo dentition. Numerical variations and Anatomy. A contribution to comparative ethnic odontography*. Kobenhavn.
- PEDERSEN, P. O. and THYSSEN, H. 1942. *Den cervicale Emaljerands Forlob hos Eskimoer*. *Odontologisk Tidsskrift*, 50, pp. 444-492 (cited by Pedersen, 1949).
- PILGRIM, G. E. 1915. *New Siwalik primates and their bearing on the question of the evolution of Man and the Anthrozoidea*. *Records of the Geological Survey of India*, Vol. XLV, Part I, pp. 1-74.
- PILGRIM, G. E. 1927. *A Sivapithecus palate and other primate fossils from India*. *Memoirs of the Geological Survey of India, Palaeontologia Indica, New Series*, Vol. XIV, pp. 1-26.
- REMANE, A. 1922. *Beiträge zur Morphologie des Anthropoidengebisses*. *Archiv für Naturgeschichte*, 87. Jargang, 1921, Abteilung A, 11. Heft, pp. 1-179.
- REMANE, A. 1927. *Studien über die Phylogenie des Menschlichen Eckzahns*. *Zeitschrift für Anatomie und Entwicklungsgeschichte*, 82. Band, Heft 4/5, pp. 391-481.
- REMANE, A. 1951. *Die Zähne des Meganthropus africanus*. *Zeitschrift für Morphologie und Anthropologie*, Band XLII, Heft 3, pp. 311-329.
- REMANE, A. 1954. *Structure and relationships of Meganthropus africanus*. *American Journal of Physical Anthropology*, Vol. 12, New Series, No. 1, pp. 123-126.
- ROBINSON, J. T. 1952. *Some hominid features of the ape-man dentition*. *Official Journal of the Dental Association of South Africa*, March 15. Reprint, pp. 1-12.

- ROBINSON, J. T. 1953. *Meganthropus, Australopithecines and Hominids*. American Journal of Physical Anthropology, Vol. 11, New Series, No. 1, pp. 1-38.
- ROBINSON, J. T. 1954 [a]. *Phyletic lines in the Prehominids*. Zeitschrift für Morphologie und Anthropologie, Vol. 46, Heft 3, pp. 269-273.
- ROBINSON, J. T. 1954 [b]. *The genera and species of the Australopithecinae*. American Journal of Physical Anthropology, Vol. 12, New Series, No. 2, pp. 181-200.
- SCHLOSSER, M. 1902. *Beiträge zur Kenntniss der Säugethierreste aus den süddeutschen Bohnerzen*. Geologische und Palaeontologische Abhandlungen, Neue Folge Band V (Der Ganzen Reiche Band IX), Heft 3, pp. 117-258.
- ŞENYÜREK, M. S. 1939. *Pulp cavities of molars in primates*. American Journal of Physical Anthropology, Vol. XXV, No. 1, and supplement, pp. 119-130.
- ŞENYÜREK, M. S. 1940. *Fossil Man in Tangier*. Papers of the Peabody Museum of American Archaeology and Ethnology, Harvard University, Vol. XVI, No. 3.
- ŞENYÜREK, M. S. 1941. *The dentition of Plesianthropus and Paranthropus*. Annals of the Transvaal Museum, Vol. XX, Part 3, pp. 293-302.
- ŞENYÜREK, M. S. 1946. *Türk Tarih Kurumu adına yapılan Maşat Höyük kazısından çıkarılan kafataslarının tetkiki. Study of the skulls from Maşat Höyük, excavated under the auspices of the Turkish Historical Society*. Belleten, Vol. X, No. 38, Ankara, pp. 231-254.
- ŞENYÜREK, M. S. 1952. *A study of the dentition of the ancient inhabitants of Alaca Höyük*. Belleten, Vol. XVI, No. 62, Ankara pp. 153-224.
- SHAW, J. C. M. 1931. *The teeth, the bony palate and the mandible in Bantu races of South Africa* (with a forward by Sir Arthur Keith). London.
- SHAW, J. C. M. 1940. *Concerning some remains of a new Sterkfontein primate*. Annals of the Transvaal Museum, Vol. XX, Part 2, pp. 145-156.
- VALLOIS, H. V. 1953. In: *L'Anthropologie*, Tome 57, Nos. 1-2, pp. 131-132.
- WASHBURN, S. L. and PATTERSON, B. 1951. *Evolutionary importance of the South African man-apes*. Nature, Vol. 167, pp. 650-651.

- WEIDENREICH, F. 1937. *The dentition of Sinanthropus pekinensis: A comparative odontography of the hominids*. Palaeontologia Sinica, New Series D, No. 1 (Whole Series No. 101), Peiping.
- WEIDENREICH, F. 1945. *Giant early Man from Java and South China*. Anthropological papers of the American Museum of Natural History, Vol. 40, Part 1.
- WEINERT, H. 1939. *Africanthropus njarasensis. Beschreibung und phyletische Einordnung des ersten Affenmenschen aus Ostafrika*. Zeitschrift für Morphologie und Anthropologie, Band XXXVIII, Heft 2, pp. 252-308.
- WEINERT, H. 1950. *Über die neuen Vor-und Frühmenschenfunde aus Afrika, Java, China und Frankreich*. Zeitschrift für Morphologie und Anthropologie, Band XLII, Heft 1, pp. 113-148.

EXPLANATION OF THE FIGURES

- Fig. 1. The buccal view of P³ of a female *Gorilla*. Enlarged about twice. Drawn from original specimen.
- Fig. 2. Occlusal view of P³, P⁴, M¹ and M² of *Plesianthropus transvaalensis* Broom (*Australopithecus africanus transvaalensis*). Enlarged about twice. Drawn from cast.
- Fig. 3. Occlusal view of P³, P⁴, M¹ and M² of *Australopithecus prometheus* Dart (*Australopithecus africanus transvaalensis*). Enlarged about twice. Drawn from cast.
- Fig. 4. Occlusal view of P⁴, M¹ and M² of *Paranthropus robustus* Broom (*Paranthropus robustus robustus*). Enlarged about twice. Drawn from cast. ²²¹
- Fig. 5. Occlusal view of M³ of *Plesianthropus transvaalensis* Broom (*Australopithecus africanus transvaalensis*). Enlarged about twice. Drawn from cast (Upper part of the lingual root also is shown).
- Fig. 6. Occlusal view of M³ of *Plesianthropus transvaalensis* Broom (*Australopithecus africanus transvaalensis*). The tooth first described by Shaw [1940]. Enlarged about twice. Drawn from cast.

²²¹ In this drawing the contact surface between M¹ and M² appears narrower than it actually is.

TABLE 1
The Mesio - Distal Diameter of the Upper Permanent Canine¹

	Average	Range
<i>Pongo</i> (♂). Şenyürek.	[5] 17.51	15.70-21.00
<i>Pongo</i> (♀). Şenyürek.	[8] 13.01	12.00-14.00
<i>Gorilla</i> (♂). Şenyürek.	[12] 22.47	19.00-25.80
<i>Gorilla</i> (♀). Şenyürek.	[1] 16.90 ²	—
<i>Pan</i> (♂). Şenyürek.	[3] 14.38	14.20-14.60
<i>Pan</i> (♀). Şenyürek.	[8] 11.56	9.70-13.70
<i>Pan</i> (♂ + ♀) ³ . Şenyürek.	[12] 12.40	9.70-14.60
<i>Gigantopithecus blacki</i> v. Koenigswald. von Koenigswald, 1952.	[1] 13.10	—
<i>Meganthropus africanus</i> Weinert. Remane, 1951.	10.00-11.00	—
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom (♂). Broom and Robinson, 1950.	10.90 (Prob. 11.30)	—
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom. S2 (♀). Broom, 1939.	8.80 (Est. 9.20)	—
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom. S2 (♀). Broom, 1946.	8.80 (Est. 9.10)	—

¹ The figures in brackets before the average values show the number of individuals in the series measured by me. The anthropoids listed were measured by me in 1938—1939 and 1946—1947 in the United States at the Museum of Comparative Zoology of Harvard University, American Museum of Natural History in New York and the United States National Museum in Washington, D.C.

On this occasion I wish to extend my thanks to the Ministry of Education of the Republic of Turkey and to the University of Ankara for having sent me in 1946 to the United States to continue my researches on the dentition of Primates and to the Wenner-Gren Foundation for Anthropological Research of New York City for having extended to me an additional grant.

² Average of the right and left sides (16.80-17.00).

³ One chimpanzee of unknown sex is included.

TABLE 1 (Continued)

The Mesio-Distal Diameter of the Upper Permanent Canine

	Average	Range
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom. S2 ($\begin{smallmatrix} \circ \\ + \end{smallmatrix}$). Gregory and Hellman, 1939.	8.60	—
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom. Isolated tooth ($\begin{smallmatrix} \circ \\ + \end{smallmatrix}$). Broom, 1946.	10.00	—
<i>Paranthropus crassidens</i> . Atypical tooth. Broom and Robinson, 1952.	10.60	—
<i>Paranthropus crassidens</i> . Average calculated from range given by Broom and Robinson, 1952.	[6] 8.65	8.30-9.00
<i>Pithecanthropus modjokertensis</i> v. Koe- nigswald (<i>Pithecanthropus robustus</i> Weidenreich). Weidenreich, 1945.	9.50	—
<i>Sinanthropus pekinensis</i> Black. Average calculated from Weidenreich, 1937.	[6] 9.43	8.50-10.50
<i>Africanthropus njarasensis</i> Weinert. Remane, in Weinert, 1939.	9.00 (Prob. 9.10-9.20)	—
<i>Australian aborigines</i> . Campbell, 1925.	[116] 8.43	6.50-9.50
Pecos Indians. Nelson, 1938.	[86] 8.05	7.00-9.17
East Greenland Eskimos. Pedersen, 1949.	[16] 7.80	7.00-8.40
Bantu. Shaw, 1931.	[66] 7.60	7.00-8.50
Bushman tribe. Drennan, 1929.	[26] 7.50	7.00-8.30
Recent Whites. ⁴ Black, 1902.	7.60	—
<i>Homo sapiens</i> . ⁵ Şenyürek, 1940, 1941, 1946 and 1952.	[17] 7.89	6.70-8.70

⁴ In the tables listed the figures for recent whites are after Black (1902), cited by Campbell (1925), Drennan (1929), Shaw (1931) and Nelson (1938).

⁵ In the tables listed the group given as *Homo sapiens* is a mixed series consisting of whites, ancient Egyptians, American Indians, Negroes and Melanesians which I had measured at the Peabody Museum of Harvard University in 1938—1939.

TABLE 2¹
The Mesio - Distal Diameter of Upper Canine Relative to the
Mesio - Distal Diameters of P³ and P⁴

	C ¹ Length	P ³ Length	P ⁴ Length	Index I		Index II	
				C ¹ length X 100 P ³ length	P ⁴ length	C ¹ length X 100 P ⁴ length	P ⁴ length
<i>Pongo</i> (♂). Şenyürek.	(5) 17.51	(5) 10.16	(5) 9.50	172.86 [156.14-207.07]	184.39 [171.15-213.54]		
<i>Pongo</i> (♀). Şenyürek.	(8) 13.01	(8) 9.80	(8) 9.15	132.89 [117.64-142.39]	142.57 [133.33-160.91]		
<i>Gorilla</i> (♂). Şenyürek.	(12) 22.47	(12) 12.32	(12) 11.47	182.40 [163.33-198.24]	196.49 [166.10-228.57]		
<i>Gorilla</i> (♀). Şenyürek.	(1) 16.90	(1) 11.80	(1) 11.20	143.22	150.89		
<i>Pan</i> (♂). Şenyürek.	(3) 14.38	(3) 8.30	(3) 7.36	173.45 [167.81-179.37]	195.39 [189.61-199.99]		
<i>Pan</i> (♀). Şenyürek.	(8) 11.56	(8) 8.01	(8) 6.91	144.10 [124.36-165.66]	165.76 [136.61-188.80]		
<i>Pan</i> (♂ + ♀). Şenyürek.	(12) 12.40 (max.) 11.00	(12) 8.06	(12) 7.05	153.72 [124.36-179.37]	174.63 [136.61-199.99]		
<i>Meganthropus africanus</i> Weinert. Remane, 1951.		9.60	9.10	114.58	120.87		
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom. S2. Broom, 1939 and 1946.	8.80	8.70	—	101.14	—		
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom. S2. Gregory and Hellman, 1939.	8.60	8.50	—	101.17	—		
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom. Broom and Robinson, 1950 and Robinson, 1953.	10.90 ²	9.50 ³	9.30 ³	114.71	117.20		

¹ In this table in the series measured by me, the figures in parentheses above the averages show the number of individuals measured and the figures in brackets below the averages denote the range. In the series measured by me in this table the indices were calculated from the skulls having C¹, P³ and P⁴ *in situ*. The indices of the material taken from the literature have been calculated by me.

² The isolated male canine measured by Broom and Robinson, 1950, p. 40.

³ The maximum mesio-distal diameters of P³ and P⁴ of *Plesianthropus transvaalensis* Broom, given by Robinson, 1953, p. 2.

TABLE 2 (Continued)
The Mesio - Distal Diameter of Upper Canine Relative to the
Mesio - Distal Diameters of P³ and P⁴

	C ¹ Length	P ³ Length	P ⁴ Length	Index I C ¹ length × 100 P ³ length	Index II C ¹ length × 100 P ⁴ length
<i>Pithecanthropus modjokertensis</i> v. Koenigswald (<i>Pithecanthropus robustus</i> Weidenreich), Weidenreich, 1945.	9.50	8.35 ⁴	8.35 ⁴	113.77	113.77
<i>Sinanthropus pekinensis</i> Black, Individual FIV (♂), Weidenreich, 1937.	10.50	9.20	—	114.13	—
<i>Sinanthropus pekinensis</i> Black, Individual LI (♀), Weidenreich, 1937.	8.50 (left)	8.70 (right)	—	97.70	—
<i>Sinanthropus pekinensis</i> Black, Averages calculated from Weidenreich, 1937.	(6) 9.43	(4) 8.32	(8) 7.93	113.34	118.91
<i>Africanthropus nyarasensis</i> Weinert, Remane, in Weinert, 1939.	9.00	7.90	—	113.00	—
Australian aborigines, Campbell, 1925.	(116) 8.43	(124) 7.81	(89) 7.20	107.93	117.08
Pecos Indians, Nelson, 1938.	(86) 8.05	(92) 7.43	(88) 7.01	108.33	114.83
East Greenland Eskimos, Pedersen, 1949.	(16) 7.80	(15) 7.50	(17) 6.80	104.00	114.70
Bantu, Shaw, 1931.	(66) 7.60	(62) 7.20	(87) 7.00	105.55	108.57
Bushman tribe, Drennan, 1929.	(26) 7.50	(27) 6.80	(28) 6.50	110.29	115.38
Recent Whites, Black, 1902.	7.60	7.20	6.80	105.55	111.76
<i>Homo sapiens</i> , Şenyürek.	(15) 7.92	(15) 6.95	(15) 6.72	114.99 [106.34-126.86]	118.22 [104.68-130.15]

⁴ Averages of right and left P³ and P⁴ of *Pithecanthropus modjokertensis* v. Koenigswald (*Pithecanthropus robustus*) given by Weidenreich, 1945, p. 28. According to Weidenreich (1945, p. 28) the mesio-distal diameter of both the right and left canine of *Pithecanthropus modjokertensis* is 9.5 mm.

TABLE 3¹
Length and Breadth Measurements of P₃

	Length (Mesio-distal diameter)	Breadth (Bucco-lingual diameter)	Robustness Value ²	Crown Index ³
<i>Pongo</i> (♂). Şenyürek.	[5] 10.16 (9.70-11.40)	[5] 12.68 (11.80-13.70)	129.13 (118.00-156.18)	124.97 (118.00-131.31)
<i>Pongo</i> (♀). Şenyürek.	[9] 9.80 (9.20-10.40)	[9] 11.69 (11.00-13.00)	114.65 (103.40-130.00)	119.47 (111.88-141.30)
<i>Gorilla</i> (♂). Şenyürek.	[13] 12.35 (10.30-13.00)	[13] 16.16 (14.20-18.60)	200.20 (161.71-241.80)	131.10 (121.42-152.42)
<i>Gorilla</i> (♀). Şenyürek.	[1] 11.80 ⁴	[1] 15.10 ⁴	178.20	127.98
<i>Pan</i> (♂). Şenyürek.	[4] 8.40 (8.00-8.70)	[4] 10.88 (9.50-12.00)	91.49 (76.00-104.40)	129.54 (118.75-140.24)
<i>Pan</i> (♀). Şenyürek.	[8] 8.01 (7.30-8.60)	[8] 9.31 (8.90-9.80)	74.68 (64.97-79.80)	116.43 (104.65-124.00)
<i>Pan</i> (♂ + ♀) ⁵ . Şenyürek.	[15] 8.03 (7.00-8.60)	[15] 9.98 (8.90-11.10)	80.23 (64.97-85.47)	124.72 (104.65-151.42)
<i>Meganthropus africanus</i> Weinert. Remane, 1951.	9.60	12.30	118.08	128.12

¹ In this table, with the exception of the crown indices of all groups of recent man and robustness values of the East Greenland Eskimos, the robustness values and crown indices of the material taken from the literature have been calculated by me. In the series measured by me, the figures in brackets before the averages denote the number of individuals and the figures in parentheses below the averages show the range.

² Robustness value = length × breadth.

³ Crown index = $\frac{\text{Breadth} \times 100}{\text{Length}}$.

⁴ Average of two sides.

⁵ Three chimpanzees of unknown sex are included.

TABLE 3 (Continued)
Length and Breadth Measurements of P³

	Length (Meso-distal diameter)	Breadth (Bucco-lingual diameter)	Robustness Value	Crown Index
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom. Type. Broom, 1939.	9.20 (est. 8.90)	12.20 (est. 11.70)	112.24	132.60
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom. Type. Broom, 1946.	9.20	12.30	113.10	133.69
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom. Type. Gregory and Hellman, 1939.	9.50	12.60	119.70	132.63
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom. Type. Şenyürek, 1941.	9.10	12.20	111.02	134.06
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom. S2. Broom, 1939 and 1946.	8.70 (est. 9.00)	12.00	104.40	137.93
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom. S2. Gregory and Hellman, 1939.	8.50	11.60	98.60	136.47
Averages of 6 specimens of <i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom, calculated from the measurements given by Robinson, 1953.	[6] 9.05 (8.60-9.50)	[6] 12.71 (12.00-13.60)	115.21 (104.40-129.20)	140.56 (133.69-151.16)
<i>Australopithecus prometheus</i> Dart. Dart, 1949b.	8.50	11.70	99.45	137.64
<i>Paranthropus robustus</i> Broom. Type. Broom, 1946.	10.50	13.80	144.90	131.42
<i>Paranthropus robustus</i> Broom. Type. Broom and Robin- son, 1952.	10.30	13.80	142.14	133.98
<i>Paranthropus robustus</i> Broom. Type. Robinson, 1953.	10.30	13.80	142.14	133.98

TABLE 3 (Continued)
Length and Breadth Measurements of P³

	Length (Mesio-distal diameter)	Breadth (Bucco-lingual diameter)	Robustness Value	Crown Index
<i>Paranthropus crassidens</i> . Robinson, 1953.	9.60	13.80	132.48	143.75
<i>Paranthropus crassidens</i> . Averages calculated from the ranges of measurements of 9 specimens given by Broom and Robinson, 1952.	[9] 9.90 (9.30-10.50)	[9] 14.35 (13.40-15.30)	142.06	144.94
<i>Pithecanthropus modjokertensis</i> v. Koenigswald (<i>Pithecanthropus robustus</i> Weidenreich). Weidenreich, 1945.	8.35 ⁶	12.40 ⁶	103.54	148.68
<i>Sinanthropus pekinesis</i> Black. Averages and indices calculated from Weidenreich, 1937.	[4] 8.32 (7.40-9.20)	[4] 11.87 (10.50-12.80)	99.59 (77.70-118.26)	142.71 (139.13-145.00)
<i>Africanthropus njarasensis</i> Weinert. Remane, in Weinert, 1939.	7.90 (est.8.10-8.20)	10.40	82.16	131.64
Australian aborigines. Campbell, 1925.	[124] 7.81 (7.00-9.00)	[163] 10.30 (8.50-12.00)	80.44	132.10
Pecos Indians. Nelson, 1938.	[82] 7.43 (6.54-8.42)	[82] 9.89 (8.78-11.00)	73.48	133.10 (118.30-157.90)
East Greenland Eskimos. Pedersen, 1949.	[15] 7.50 (6.60-8.60)	[20] 9.20 (6.80-10.50)	[15] 68.70 (49.00-81.20)	[15] 122.90 (104.70-136.10)
Bantu. Shaw, 1931.	[62] 7.20 (6.50-8.50)	[62] 9.00 (7.00-10.00)	64.80	132.40 (105.80-150.00)
Bushman tribe. Drennan, 1929.	[27] 6.80 (6.00-7.80)	[25] 8.60 (7.80-9.50)	58.48	126.90
Recent Whites. Black, 1902.	7.20	9.10	65.52	126.40
<i>Homo sapiens</i> . Şenyürek, 1940, 1941, 1946 and 1952.	[19] 6.96 (6.20-7.70)	[19] 9.39 (8.20-10.70)	65.31 (50.84-82.39)	134.91 (123.28-146.15)

⁶ Averages of two sides given by Weidenreich, 1945.

TABLE 4¹Height Measurements and Height Indices of P³

	Buccal Height	Ht. × 100 Length	Ht. × 100 Breadth
<i>Pongo</i> (♂). Şenyürek.	[4] 10.67 (10.00-11.30)	[4] 108.44 (101.01-115.46)	[4] 85.91 (76.92-91.05)
<i>Pongo</i> (♀). Şenyürek.	[6] 10.00 (8.60-11.10)	[6] 101.95 (87.75-113.26)	[6] 86.94 (74.13-100.00)
<i>Gorilla</i> (♂). Şenyürek.	[9] 12.70 (11.40-13.60)	[9] 101.48 (96.52-110.93)	[9] 78.36 (67.73-87.32)
<i>Gorilla</i> (♀). Şenyürek.	11.30 ²	95.80 ²	74.84 ²
<i>Pan</i> (♂). Şenyürek.	[4] 7.77 (7.00-8.30)	[4] 93.15 (87.50-101.21)	[4] 72.14 (65.00-78.30)
<i>Pan</i> (♀). Şenyürek.	[6] 7.00 (6.50-7.20)	[6] 86.57 (76.47-98.63)	[6] 76.00 (69.89-80.89)
<i>Pan</i> (♂ + ♀). Şenyürek.	[11] 7.40 (6.50-8.30)	[11] 90.53 (76.47-103.75)	[11] 75.17 (65.00-83.00)
<i>Meganthropus africanus</i> Weinert. Remane, 1951.	10.40	108.33	84.55
<i>Meganthropus africanus</i> Weinert. Height after Şenyürek; length and breadth after Remane, 1951.	10.50	109.37	85.36
<i>Pithecanthropus modjokertensis</i> v. Koenigswald (<i>Pithecanthropus robustus</i> Weidenreich). Weidenreich, 1945.	8.55+ ³	102.39+	68.95+
<i>Sinanthropus pekinensis</i> Black. Individual F IV. Weidenreich, 1937.	[1] 9.70	[1] 105.43	[1] 75.78
Pecos Indians. Nelson, 1938.	[82] 7.95	106.99	80.38
Bantu. Shaw, 1931.	[62] 7.90 (7.00-8.50)	109.72	87.77
Bushman tribe. Drennan, 1929.	[17] 6.60	97.05	76.74
<i>Homo sapiens</i> . Şenyürek, 1940, 1946 and 1952.	[18] 8.06 (6.70-9.00)	[18] 115.61 (100.00-130.64)	[18] 85.60 (75.70-98.78)

¹ The indices of the material taken from the literature have been calculated by me. In the series measured by me the figures in brackets before the averages denote the number of individuals and the figures in parentheses below the averages show the range

² Averages of two sides.

³ Averages of two sides given by Weidenreich, 1945.

TABLE 5¹
Length and Breadth Measurements of P⁴

	Length (Mesio-distal diameter)	Breadth (Bucco-lingual diameter)	Robustness Value	Crown Index
<i>Pongo</i> (♂). Şenyürek.	[5] 9.50 (9.00-10.40)	[5] 13.00 (12.30-13.80)	123.72 (110.70-143.52)	136.98 (132.69-144.44)
<i>Pongo</i> (♀). Şenyürek.	[9] 9.07 (8.50-9.60)	[9] 12.07 (11.60-12.90)	109.72 (99.45-117.12)	133.21 (126.08-141.17)
<i>Gorilla</i> (♂). Şenyürek.	[12] 11.36 (10.10-12.70)	[12] 15.75 (14.60-17.80)	178.91 (151.98-210.04)	139.42 (125.98-150.84)
<i>Gorilla</i> (♀). Şenyürek.	11.20 ²	14.15 ²	158.48	126.33
<i>Pan</i> (♂). Şenyürek.	[4] 7.37 (7.10-7.70)	[14] 10.61 (10.00-11.30)	78.31 (73.00-87.01)	143.93 (136.98-153.52)
<i>Pan</i> (♀). Şenyürek.	[8] 6.91 (6.10-7.60)	[8] 9.47 (8.80-10.20)	65.57 (55.44-74.48)	138.01 (122.66-167.31)
<i>Pan</i> (♂ + ♀). Şenyürek.	[15] 7.06 (6.10-7.70)	[15] 9.91 (8.80-11.30)	70.16 (55.44-87.01)	140.92 (122.66-167.31)
<i>Meganthropus africanus</i> Weinert. Remane, 1951.	9.10	12.50	113.75	137.36
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom. Type. Broom, 1939.	9.00	12.80	115.20	142.22
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom. Type. Broom, 1946.	9.30	12.80	119.04	137.63
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom. Type. Gregory and Hellman, 1939.	8.70	12.50	108.75	143.67
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom. Type. Şenyürek, 1941.	8.80	12.70	111.76	144.31
Averages of 3 specimens of <i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom, calculated from the measurements given by Robinson, 1953.	9.03 (8.50-9.30)	12.76 (12.20-13.30)	115.18 (113.05-119.04)	141.76 (131.18-156.47)
<i>Australopithecus prometheus</i> Dart, 1949b.	9.40	12.60	118.44	134.04

¹ In this table with the exception of all groups of recent man and robustness values of East Greenland Eskimos, the robustness values and crown indices of the material taken from the literature have been calculated by me. In the series measured by me, the figures in brackets before the averages denote the number of individuals and the figures in parentheses below the averages show the range.

² Averages of two sides.

TABLE 5 (Continued)
Length and Breadth Measurements of P⁴

	Length (Meso-distal diameter)	Breadth (Bucco-lingual diameter)	Robustness Value	Crown Index
<i>Paranthropus robustus</i> Broom. Type. Broom, 1939.	10.20	15.30	156.06	150.00
<i>Paranthropus robustus</i> Broom. Type. Broom, 1946.	10.5 (max.)	15.30	160.65	145.52
<i>Paranthropus robustus</i> Broom. Type. Gregory and Hellman, 1939.	9.60	15.20	145.92	158.33
<i>Paranthropus robustus</i> Broom. Type. Şenyürek, 1941.	9.90	14.50?	143.55	146.46
<i>Paranthropus robustus</i> Broom. Robinson, 1952.	10.00	15.20	152.00	152.00
<i>Paranthropus crassidens</i> . Robinson, 1953.	10.50	15.80	165.90	150.47
<i>Paranthropus crassidens</i> . Averages calculated from the ranges of measurements of 10 specimens given by Broom and Robinson, 1952.	10.35 (9.20-11.50)	15.55 (14.70-16.40)	160.94	150.24
<i>Pithecanthropus modjokertensis</i> v. Koenigswald (<i>Pithecanthropus robustus</i> Weidenreich), Weidenreich, 1945.	8.35 ³	12.20 ³	101.87	146.10
<i>Sinanthropus pekinensis</i> Black. Averages and indices calculated from Weidenreich, 1937.	[9] 7.93 (7.20-8.90)	[9] 11.35 (10.30-12.10)	90.42 (74.16-102.96)	143.50 (132.95-152.05)
Australian aborigines. Campbell, 1925.	[89] 7.20 (6.50-8.25)	[168] 10.14 (8.50-12.00)	73.00	140.30
Pecos Indians. Nelson, 1938.	[88] 7.01 (6.32-7.96)	[88] 9.18 (8.12-9.95)	64.35	130.40 (114.00-147.80)
East Greenland Eskimos. Pedersen, 1949.	[17] 6.80 (5.60-7.40)	[21] 9.20 (7.70-10.00)	[17] 61.50 (43.10-74.00)	[17] 130.80 (104.30-147.70)
Bantu. Shaw, 1931.	[87] 7.00 (6.50-8.00)	[87] 9.10 (8.00-10.50)	63.70	135.80 (120.00-146.00)
Bushman tribe. Drennan, 1929.	[28] 6.50 (5.80-7.30)	[26] 8.50 (7.30-9.30)	55.26	131.10
Recent Whites. Black, 1902.	6.80	8.80	59.84	129.40
<i>Homo sapiens</i> . Şenyürek, 1941, 1946 and 1952.	[19] 6.73 (5.80-7.90)	[19] 9.37 (8.40-10.40)	63.27 (48.72-81.37)	139.43 (128.35-151.51)

³ Averages of two sides given by Weidenreich, 1945.

TABLE 6¹
Height Measurements and Height Indices of P⁴

	Buccal Height	Ht. × 100	Ht. × 100
		Length	Breadth
<i>Pongo</i> (♂). Şenyürek.	[2] 9.20 (9.00-9.40)	102.22 (100.00-104.44)	72.82 (69.23-76.42)
<i>Pongo</i> (♀). Şenyürek.	[7] 9.47 (8.50-10.50)	103.70 (93.75-114.35)	78.48 (71.37-85.24)
<i>Gorilla</i> (♂). Şenyürek.	[9] 11.66 (11.00-12.80)	100.99 (91.66-107.61)	73.59 (61.80-77.57)
<i>Gorilla</i> (♀). Şenyürek.	[1] 10.45 ²	93.30 ²	74.10 ²
<i>Pan</i> (♂). Şenyürek.	[4] 6.57 (6.30-6.80)	89.21 (85.13-94.36)	62.03 (59.29-65.00)
<i>Pan</i> (♀). Şenyürek.	[5] 6.31 (5.60-6.80)	90.28 (81.33-106.40)	67.43 (60.86-73.86)
<i>Pan</i> (♂ + ♀). Şenyürek.	[10] 6.52 (5.60-7.40)	91.10 (81.33-106.40)	66.08 (59.29-75.51)
<i>Meganthropus africanus</i> Weinert. Remane, 1951.	8.40	92.30	67.20
<i>Pithecanthropus modjokertensis</i> v. Koenigswald (<i>Pithecanthropus robustus</i> Weidenreich). Weidenreich, 1945.	8.00+ ³	95.80+ ³	65.57+ ³
<i>Sinanthropus pekinensis</i> Black. Weidenreich, 1937.	[2] 8.25 ⁴ (8.20-8.30)	96.59 (93.18-100.00)	69.33 (68.59-70.08)
Pecos Indians. Nelson, 1938.	[88] 7.60 (6.76-8.65)	108.41	82.78
Bantu. Shaw, 1931.	[87] 7.70 (6.50-9.00)	110.00	84.61
Bushman tribe. Drennan, 1929.	[15] 6.30	96.92	74.11
<i>Homo sapiens</i> . Şenyürek, 1946 and 1952.	[17] 7.47 (6.00-8.50)	111.22 (94.02-130.76)	79.33 (71.42-89.47)

¹ Indices of the material taken from the literature have been calculated by me. In the series measured by me figures in brackets before the averages denote the number of individuals and those in parentheses below the averages show the range.

² Averages of two sides.

³ Averages of two sides, given by Weidenreich, 1945. The height given for right P⁴ by Weidenreich (1945) is 7.5 mm., giving a height-length index of 91.46 and a height-breadth index of 61.98. On the left side height is 8.5 mm., height-length index is 100.00 and the height-breadth index 69.10.

⁴ *Sinanthropus* specimens 27 (♀) and 133' (♀).

TABLE 7¹
Measurements of P³ Relative to those of P⁴

	Length of P ³ X100	Height of P ³ X100	Robustness value of P ³ X100
	Length of P ⁴	Height of P ⁴	Robustness value of P ⁴
<i>Pongo</i> (♂). Şenyürek.	[5] 106.96 (102.10-111.11)	[2] 116.77 (113.33-120.21)	[5] 104.34 (96.59-111.54)
<i>Pongo</i> (♀). Şenyürek.	[9] 108.26 (96.84-115.29)	[6] 107.39 (101.06-117.44)	[9] 104.76 (96.87-110.32)
<i>Gorilla</i> (♂). Şenyürek.	[13] 109.04 (98.34-125.74)	[9] 108.91 (101.78-114.54)	[13] 112.12 (99.60-129.34)
<i>Gorilla</i> (♀). Şenyürek.	105.35 ²	108.13 ²	112.44 ²
<i>Pan</i> (♂). Şenyürek.	[4] 113.89 (109.56-115.49)	[4] 119.06 (107.69-129.13)	[4] 116.56 (104.10-121.85)
<i>Pan</i> (♀). Şenyürek.	[8] 117.23 (109.85-136.00)	[5] 109.48 (100.00-128.57)	[8] 114.65 (105.35-137.54)
<i>Pan</i> (♂ + ♀). Şenyürek.	[15] 114.39 (104.47-136.00)	[10] 113.58 (100.00-129.13)	[15] 114.90 (104.10-137.54)
<i>Meganthropus africanus</i> Weinert. Remane, 1951.	105.49	123.80 ³	103.80
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom. Type. Broom, 1939.	102.22	—	97.43
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom. Type. Broom, 1946.	98.92	—	95.06
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom. Type. Gregory and Hellman, 1939.	109.19	—	110.06
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom. Type. Şenyürek, 1941.	103.40	—	99.33
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom. 3 specimens having both P ³ and P ⁴ . Robinson, 1953.	[3] 98.59 (95.69-101.17)	—	[3] 96.28 (94.91-98.89)
<i>Australopithecus prometheus</i> Dart. Dart, 1949 [b].	90.42	—	83.96
<i>Paranthropus robustus</i> Broom. Type. Broom, 1946.	100.00	—	90.19
<i>Paranthropus robustus</i> Broom. Type. Robinson, 1953.	103.00	—	93.51
<i>Paranthropus crassidens</i> . Robinson, 1953.	91.42	—	79.85
<i>Pithecanthropus modjokertensis</i> v. Koenigswald (<i>Pithecanthropus robustus</i> Weidenreich). Weidenreich, 1945.	100.00 ⁴	106.87 ⁴	101.63 ⁴

TABLE 7 (Continued)
Measurements of P³ Relative to those of P⁴

	Length of P ³ X ₁₀₀	Height of P ³ X ₁₀₀	Robustness value of P ³ X ₁₀₀
	Length of P ⁴	Height of P ⁴	Robustness value of P ⁴
<i>Sinanthropus pekinensis</i> Black. 3 specimens (individuals LI, LII and OI) containing both P ³ and P ⁴ . Weidenreich, 1937.	[3] 102.89 (97.75-109.58)	—	[3] 103.86 (98.53-114.52)
<i>Sinanthropus pekinensis</i> Black. Calculated from the averages given in Tables 3, 4, 5 and 6.	104.91	117.57	110.14
Australian aborigines. Campbell, 1925.	108.47	—	110.19
Pecos Indians. Nelson, 1938.	105.99	104.60	114.18
East Greenland Eskimos. Pedersen, 1949.	110.29	—	111.70
Bantu. Shaw, 1931.	102.85	102.59	101.72
Bushman tribe. Drennan, 1929.	104.61	104.76	105.82
Recent Whites. Black, 1902.	105.88	—	109.49
<i>Homo sapiens</i> . Şenyürek.	[19] 103.71 (96.87-112.12)	[17] 108.70 (98.52-117.91)	[19] 103.22 (86.34-117.10)

¹ The indices of the material taken from the literature have been calculated by me.

In the series measured by me the figures in brackets before the averages show the number of individuals and those below the averages, in parentheses, denote the range. In the series measured by me only individuals having both P³ and P⁴ are utilized.

² Averages of two sides.

³ P³ height of *Meganthropus africanus* Weinert is the middle height given by Remane, 1951.

⁴ Calculated from the averages of two sides given by Weidenreich, 1945.

TABLE 8
Measurements of the Third Upper Molar¹

	Maximum Length (Mesio-distal diameter)	Maximum Breadth (Bucco-lingual diameter)	Robustness Value	Crown Index
<i>Pongo</i> (♂). Şenyürek.	[3] 12.10 (11.80-12.30)	[3] 13.60 (12.90-14.60)	164.97 (158.12-178.12)	112.69 (104.87-119.67)
<i>Pongo</i> (♀). Şenyürek.	[5] 10.76 (9.60-11.50)	[5] 12.79 (12.00-13.60)	137.66 (124.80-156.40)	119.41 (109.56-135.41)
<i>Gorilla</i> (♂). Şenyürek.	[12] 15.42 (14.00-17.50)	[12] 16.28 (15.40-17.80)	251.52 (220.22-306.16)	105.69 (98.25-111.76)
<i>Pan</i> (♂). Şenyürek.	[3] 9.56 (9.20-10.00)	[3] 11.50 (10.80-12.10)	110.18 (99.36-121.00)	120.16 (117.39-122.10)
<i>Pan</i> (♀). Şenyürek.	[7] 8.97 (7.70-10.00)	[7] 10.35 (9.00-11.30)	93.46 (69.30-103.40)	115.53 (109.47-120.00)
<i>Pan</i> (♂ + ♀). Şenyürek.	[12] 9.16 (7.70-10.00)	[12] 10.70 (9.00-12.10)	98.53 (69.30-121.00)	116.94 (108.51-125.55)
The tooth attributed to <i>Meganthropus africanus</i> Weirert, by Weirert and Remane. Remane, 1951.	10.90	13.00	141.70	119.26
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom. Type. Broom, 1939.	13.80	15.30	211.14	110.86
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom. Type. Gregory and Hellman, 1939.	13.20	15.20	200.64	115.15
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom. Type. Şenyürek, 1941.	13.20	14.90	196.68	112.87
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom. Second individual. Broom, 1939.	13.40	15.10	202.34	112.68
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom. Second individual. Broom, 1946.	13.60 (est. 14.30)	15.20	206.72	111.76
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom (Referred to <i>Plesianthropus</i> by Broom, 1946). Shaw, 1940.	13.00	14.70	191.10	113.07
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom (Shaw's tooth, referred to <i>Plesianthropus</i> by Broom, 1946). Broom, 1946.	13.10 (est. 13.50)	14.70	192.57	112.21
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom (Shaw's tooth, referred to <i>Plesianthropus</i> by Broom, 1946). Şenyürek [from cast].	13.10	14.40	188.64	109.92
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom. S3. Old male, worn. Broom, 1939.	(12.20)	(14.90)	(181.78)	(122.13)
<i>Plesianthropus transvaalensis</i> Broom. S3. Old male, worn. Broom, 1946.	(12.10) (est. 12.70)	(14.90)	(180.29)	(123.14)
<i>Paranthropus robustus</i> Broom. Type. Broom, 1939.	14.30	16.00	228.80	111.88
<i>Paranthropus robustus</i> Broom. Type. Broom, 1946.	14.20	16.00	227.20	112.67
<i>Paranthropus robustus</i> Broom. Type. Gregory and Hellman, 1939.	13.50	16.00	216.00	118.51
<i>Paranthropus robustus</i> Broom. Type (Right). Şenyürek (From cast).	13.60	15.50	210.80	113.97
<i>Paranthropus robustus</i> Broom. Left. Broom, 1946.	14.60	15.40	224.84	105.47
<i>Paranthropus robustus</i> Broom. Broom and Robinson, 1952.	13.70 14.10	15.80 16.20	216.46 228.42	115.32 114.89
<i>Paranthropus crassidens</i> . Averages of 18 specimens. Broom and Robinson, 1952.	[18] 14.60 (13.50-16.20)	[18] 16.90 (16.00-18.30)	246.74	115.75
<i>Sinanthropus pekinensis</i> Black. ² Averages calculated from Weidenreich, 1937.	[8] 9.65 (8.70-10.40)	[8] 11.71 (10.90-12.50)	113.36 (90.48-126.25)	121.34 (116.34-127.55)
Australian aborigines. Campbell, 1925.	[142] 10.03 (8.00-13.00)	[193] 12.33 (10.00-15.00)	123.66	113.00
Pecos Indians. Nelson, 1938.	[84] 9.36 (7.89-10.70)	[84] 10.57 (9.24-12.49)	98.93	113.10 (101.20-143.40)
East Greenland Eskimos. Pedersen, 1949.	[35] 9.60 (8.00-11.10)	[35] 11.10 (8.30-13.00)	107.30 (73.90-139.10)	117.20 (93.30-131.30)
Bantu. Shaw, 1931.	[80] 9.50 (8.00-10.50)	[80] 11.00 (8.50-12.50)	104.50	119.60 (94.40-135.20)
Bushman tribe. Drennan, 1929.	[26] 8.20 (7.00-9.80)	[26] 10.30 (9.30-12.00)	84.46	125.70
Recent Whites. Black, 1902.	8.60	10.60	91.16	123.30
<i>Homo sapiens</i> . Şenyürek, 1941, 1946 and 1952.	[12] 8.63 (7.50-9.70)	[12] 10.96 (9.30-12.00)	95.12 (76.80-113.49)	127.08 (117.39-142.85)

¹ With the exception of the crown indices of all groups of recent man and robustness values of the East Greenland Eskimos, the robustness values and crown indices of the material taken from the literature have been calculated by me.

² Haber's tooth has not been included in these averages.

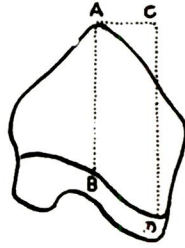

Fig. 1

Fig. 2

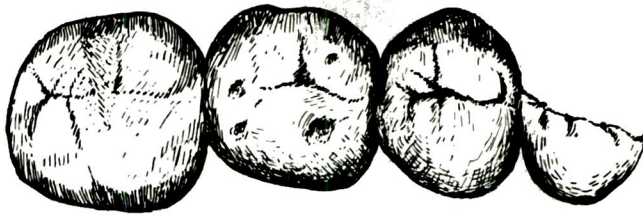

Fig. 3

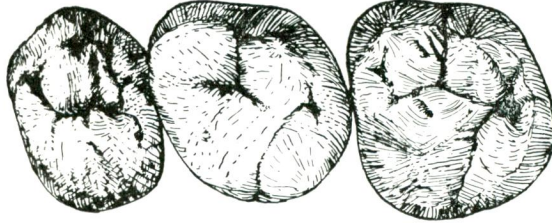

Fig. 4

Fig. 5

Fig. 6

KÜLTEPE HAFRIYATI 1954 Ib KATI ESERLERİ

TAHSİN ÖZGÜÇ

I

Türk Tarih Kurumu ve Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü adına idare edilmekte olan Kültepe-Kaniş ve Kaniş-karum'u kazılarına 1953 yılının Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında devam edilmiştir. Kazı heyeti 1954'dekinin aynı idi. Yalnız mevsim başında Şikago'dan dönmüş bulunan DR. KEMAL BALKAN ve ayrıca DR. KADRIYE YALVAÇ mesaiye iştirak ile tabletleri yerinde tetkik etmek imkânını bulmuşlardır. 1954 kazıları iki gayeye göre inkişaf ettirilmiştir :

- a) Hem I, hem de II katı aynı yerde ve mümkün olduğu kadar geniş bir saha dahilinde tetkik ile, I. kat tabletlerinin ışığında, iki yapı katı arasındaki münasebetin daha iyi anlaşılmasını sağlamak.
- b) N, O, P, R/18-21 karelerinde yerinde bırakılan ikinci kat binalarının tabanları altındaki mezarları meydana çıkarmak¹.

Ib katını U ve V/23, 24, 25 ve Z-aa/26-27 karelerinde tetkik etmek imkânını bulan heyetimiz birincisinde tabletleri, ev eşyası ve ölü hediyeleri bol ikametgâhları, mezarları; ikincisinde sokağa nazır bir atölyeyi meydana çıkarmıştır². Her iki katın evlerinde ve mezarlarında keşfedilmiş olan eserler o kadar bol ve çeşitlidir ki, bir ön raporda hepsi hakkında tam bilgi vermek mümkün değildir. Bunun için, 1954 kazılarının neticelerini ilki Ib, ikincisi II kat eserleri olmak üzere, iki rapor halinde yayınlamayı uygun bulduk. Bu yol, muayyen bir devirde Anadolu arkeolojisinin izahını yapmakta olan karum kazılarının neticelerini ilim âlemine daha bol malzeme ile takdimini mümkün kılacaktır.

¹ E-F/5 ve ee/41-42 karelerinde yapılan kazılar, 1953 senesinde karanlık kalmış bazı noktaların aydınlanmasını sağlamıştır.

² Atölyeyi, ayrıca neşrettiğimizden burada üstünde durmıyacağız.

U ve V/23, 24, 25 karelerinde meydana çıkarılan binalar sağlam ve eşyası da yerli yerinde durmaktaydı (Plân 1). V/23-24 de taban seviyesi 2.48 m. de görülen ve iki odası kısmen kazılabilen binanın tamamını 1955 senesinde tetkik edebileceğimizi umuyoruz. Bunun batısında ve U-V/23-24 de iki oda halinde görülen yapının güney-doğu duvarı henüz meydana çıkarılamamıştır. Uzunluğu 8 m.yi bulan bu iki odalı (!) binanın ortasında, yalnız tabanı korunmuş, bir furun vardır (Res. 1-2). Furuna bitişik (batısında) taş örgü, odayı basit bir şekilde ikiye bölmüştür. İrice küpler, el değirmeni taşları furunun etrafına ve duvar diplerine mevzudur (Res. 2). Tabanı 2.48 m.de görülen furun, bu ocağın bazı kısımlarında Ib'nin kerpiç duvarları üstüne inşa edilmiş olan Ia'nın taş duvarlarına aittir.

U-V/24-25' deki 5, 6 ve 7 No.lı odaların, U-V/23-24 de inkişaf ettiğini gördüğümüz binanın (oda No.ları 1-4) müstemilâtından olduğunu taban seviyelerinden ve 5 No.lı büyük odanın yukarıda bahsedilen binadan çift duvarla ayrılmış olmasından anlıyoruz (Plân 1; Res. 3). Binanın kuzeyindeki mustatili odalarında (No. 1-4) taş temel üstüne mevzu kerpiçleri korunmuştur. Kerpiç boyları 28-30×30-32×7-9 cm.dir. Kerpiç duvarların taban seviyesinden itibaren 1.25 m. yüksekliğini muhafaza eden parçaları korunmuştur (Res. 3). Ib katının bu binalarında ağaç dikme kullanılmamıştır. Bir çift el değirmeni taşından bir tanesi 6 No.lu hücreciğe ve yerinde, yanında bulunması icabeden eşi de bitişigindeki odaya kaymıştır (Res. 2). Bu safhada el değirmeni taşlarına hususî odacıklar tahsis edilmektedir. Bu yapılar da yangına maruz kalmıştır. Yalnız yangının II kattaki kadar şiddetli olmadığını, kerpiçlerin çok kızarmadığını, sadece islendiğini ve sertleştiğini görüyoruz. Tabanı yassı taşlarla döşeli dar ve uzunca işliği (No. 7), eldeğirmenlerine mahsus hücreciği (No. 6) ile bu beş odalı evin plânı, taş temel ve kerpiç örgü tekniği, muttasıl bina tarzı karum'da Ib katında bol örneklerini gördüğümüz yapılardan farklı değildir³. Odaların tabanı taziyik edilmiş toprak olup, kapı yerlerine raslanmamıştır. 5 No.lı odanın doğu duvarına muvazî ve kuzey-güney istikametinde inşa edilmiş taş sanduka mezar (Res. 1), sonradan soyulmuş, kıymetli eşyası alınmış, iskelet tahrip edilmiştir. Bu odalarda Ib katının tipik kapları, tunçtan

³ TAHSİN ÖZGÜÇ ve NİMET ÖZGÜÇ, *Küllepe Kazısı Raporu 1949*, Ankara 1953, s. 1 v.d.

harp âletleri; Mezopotamya'dan ithal edilmiş ördek biçimli ağırlık ve bilhassa 1 No.lı odada da bir tanesi silindir mühür baskılı tabletler bulundu. Ib katının mahdut sayıdaki tabletlerinden en iyi korunmalarını yeni bulunanlar temsil etmektedir. 1, 2 ve 3 No.lı odaların tabanları altında 7 taş sanduka ile, iki küp mezar meydana çıkarıldı. Sandukalardan yalnız bir tanesi tamamen, ikincisi de kısmen soyulmuştur. Sandukalar birbirlerine amut olacak şekilde, yani kuzey-güney ve doğu-batı istikametinde inşa edilmiştir. Çeşitli maden nevirlerinden, pişmiş toprak ve taştan mamûl ölü hediyeleri zengin ve tipiktir. Bugüne kadar Karum sahasında Ib katının en kesif mezarları bu üç odada bulunmuştur. Mezar çukurları II kat evlerini örten enkazın içine ve çoğu alttaki II katın kerpiç duvarlarına ve hattâ bazı kısımlarda tabanını tahrip edecek şekilde kazılmıştır. U/23 de (X) işareti ile gösterilen kısımda evin temeli, altındaki mezarı kesecek şekilde inşa edilmiştir (Plân.1). Biz bunu ve II kat evlerinin tahrip şeklini tetkik ettikten sonra, bu sahanın II kat yangınından sonra bir harabe yeri ve mezarlık olarak terkedildiğini, fakat bir müddet sonra aynı yere Ib insanların bahis konusu evlerini inşa ettiklerini ve sanduka mezarın da o zaman tahrip edildiğini tesbit ettik. Bunun için mezarların hepsi Ib katına aittir. Yalnız bazıları buradaki evlerden daha eski, bazıları da doğrudan doğruya bu evlerle çağdaştır.

II

Ib katında bulunan pişmiş toprak, taş ve madenî eşyanın çoğu yeni tipleri temsil etmektedir⁴. Bunların çoğunu ölü hediyeleri teşkil eder. Pişmiş toprak kaplar mezarlara yeni olarak, hiç kullanılmadan bırakılmıştır. Bunlardan çoğunun günlük işlerde kullanılmıyacağını, mezarlara tahsis edilen kaplar olduğunu anlıyoruz. Mezar eşyasının en güzel örneklerini kırmızı astarlı, ayna gibi parlak perdahlı, yuvarlak gövdeli, uzun boyunlu ve yuvarlak ağızlı testi⁵ (Res. 4a-b); koyu gri astarlı, perdahlı, süzgeçli ve iki kulplu gaga ağızlı testi (Res. 5); nisbetsiz derecede uzun ve dik gagalı, açık kır-

⁴ Burada, hepsi Ib katı mezarlarında bulunmuş olan devetüyü ve krem renkli, gaga ağızlı testileri; çoğu gene ölü-hediyesi olan kırmızı astarlı ve yuvarlak ağızlı testi tipini bahis konusu etmiyeceğiz. Bk. *Kültepe Kazısı 1949*, s. 36 v.d.

⁵ *OIP 29*, s. 188, *Fig. 193*, e 28. Buradaki de bir ölü-hediyesidir.

mızı astarlı, fevkalâde ince cidarlı ve dar dipli, süzgeçli testi ⁶ (Res.6); ağızlarının kulplarına bakan kısımları müsellesî ve derin kertikli olan krem astarlı testiler ⁷ (Res. 7-8); ve nihayet kırmızı astarlı, halka dipli, kalın cidarlı, sepet kulplu ve gagası süzgeçli kap ⁸ temsil etmektedir (Res. 10 a-b). Koyu gri astarlı, parlak perdahlı, yüksek ayaklı ve her üç kulbunun karşısında süzgeçli birer gagası bulunan kap da tahrip edilmiş bir mezara ait olmalıdır (Res. 9 a-b). Bu kap tiplerinin bu çağdaki orijinalliğini anlamak için Hitit Arkeolojisi üstünde ihtisas sahibi olma lüzum yoktur.

Evlerin tabanları üstünde bulunan kapların en mühimlerini de tek kulplu ve yonca ağızlı maşrapa (Res. 13), kırmızı astarlı kantaros ⁹ (Res. 12); geniş ağızlı, yuvarlak gövdeli, dört mütenazır kulplu ve gövdesine bakınca uzun boyunlu vazo (Res. 11); çok iyi işlenmiş üç ayaklı bazalt kap (Res. 15) ve karum'da ilk defa raslanan kuş biçimli bir içki kabı teşkil eder (Res. 14). Kuşun başı ve boynu eksiktir. Kanat ve kuyruk tüyleri derin ve birbirine paralel çizgilerle gösterilmiştir. Kalın bacaklı ve koyu gri astarlıdır. Kahverengi astarlı iri vazunun boynu ve ağız kenarının geniş kısmı kremle astarlandıktan sonra (Res. 11), Ib tekniğinde, kahverengiyle boyanmıştır ¹⁰. 1 No.lı odada bulunan taş oyuncağın bir yüzündeki deliklerin çoğunda kurşun izleri görülmektedir (Res. 16). Bu deliklere, yukarı kısımlarında muhtelif hayvan şekilleri veya emsali bulunan, madenî çubuklar sokulmakta ve bu şekilde hazırlanan bir taşta da oyuncağın bir nevi kaidesi vazifesi gördürülmektedir.

III

Ib katı mezarlarında bulunan eşyanın en mühim kısmını madenî kaplar ve süs eşyası teşkil eder. 8 tunç kaba, II kat mezarlarından çıkarılanlar da ilâve edilirse, M.ö. ikinci binin ilk asırlarındaki madenî kapların bolluğu ve bu devirde bu sanatı tanıtan tek mer-

⁶ Bunun günlük işlerde kullanılmasına imkân yoktur.

⁷ C. W. Blegen, L. Caskey, M. Rawson, J. Sperling, *Troy II*, 2, Fig. 162 a-b. Bu hususiyet, eskiden de işaret ettiğimiz gibi (*Kültepe Kazısı 1949* s. 38.) Troia'lı bir köke sahiptir.

⁸ AJA 51, 2, Fig. 2, Al. c. 564.

⁹ Bu kap, gövdesi bakımından, karum'da daima Ib katında bulunan kantaroslardan ayrılır. Bk. *Kültepe Kazısı 1949*, s. 48 v.d.

¹⁰ TAHSİN ÖZGÜÇ, *Kültepe Kazısı 1949*, Ankara 1950, s. 77.

kezin, Kaniş'in ehemmiyeti kolayca anlaşılır. Kapların çoğu halka veya düzce dipli taslara aittir (Res. 18-19, 58-60). Ağız kenarları dışarıya doğru kalınlaştırılmıştır. Maşrapanın kulbu karnı altına bir, omuzu üstüne de iki tunç çubukla çivilenmiştir (Res. 17, 61, 63). Hunisi üstünde süzgeçli bir kısmı bulunan kabın alt kısmı halka dipli, keskin karınlı, keskin boyunlu ikinci bir kabın üstüne yerleştirilmiş durumda bulundu (Res. 20 a-b, 62, 65). Çok hırpalanan birincisinin şeklini ihya etmek mümkün olamadı. Uzunca bir akıtacağı bulunan kabın da şekli ihya edilemiyor. Bize göre bu bir kandil değildir (Res. 66).

Yeri gelmişken, 1950 senesinde II katta ışığa çıkarılmış olan bir binanın O/19 karesine düşen odasının (No. 2)¹¹ tabanı altındaki sanduka mezarda bulunan iri bir tunç kazanla (Res. 21, 57 a, b, c), kap üstünde duralım (Res. 22, 64): kazanın ağız kenarını 3.3 cm. enindeki bir çember, dıştan, çevrelemektedir. Mütenazır iki kulbu, yassı levha haline getirilen uçları ile kazana çivilenmiştir. Dibi ağız kenarından da geniş olan bu kazan mezarın bir köşesine, ölünün ayak ucuna yerleştirilmiştir. İkinci kap halka dipli, derin ve kulpsuzdur. II kat mezarlarında bulunan terazi kollarına müşabih, uçları çengelli tunç kulplar tahta kapların veya emsalinin kulplarıdır (Res. 67-68). Bunlardan bir tanesinin ucunda ağaç izlerine tesadüf edilmiştir. Bütün bu madenî kapların topraktan yapılmış benzerlerini Ib ve II katta bulmak daima mümkündür. Pişmiş toprak kaplar, madenî kapları takliden yapılmıştır.

Bu sene Ib katının ev ve mezarlarında bulunan tunçtan toplu iğnelerin muhtelif tiplere giren örneklerini bir araya toplama çalıştık. Mukayeseyi kolaylaştırmak için de eski bulunanlardan bazı örnekleri, bu münasebetle, yayınlamağı uygun bulduk. Mercimek (Res. 70, 79), yuvarlak, silindir (Res. 69, 71-73, 81-85, 88) ve mahrut başlı toplu iğnelerin başları çoğunlukla dilimli ve yuvarlak tepeli, gövdelerinin yukarı kısımları da yivlerle süslüdür. Bunlar arasında, karum'da pek az bulunanları da vardır. II katın başları dilimli beş iğnesiyle (Res. 75-77, 87, 91), başı kaidelerinden birleşmiş çift mahrutu andıran diğer iki örneği (Res. 78, 80,) ve iğne başlarının madenî çubuğa geçirilmek suretiyle yapıldığını, ve nihayet ip delikli bir iğne deliğinin açılışını (Res. 92), yani, ucu inceltilmiş çubuğun

¹¹ *Belleiten* 65, Res. 1.

gövdeye açılmış yuvaya sokuluş tekniğini öğreten örneği neşrediyoruz¹². Bütün bu iğnelerin kesitleri yuvarlaktır. Ib mezarlarında bulunan tunçtan iki iğne tipi üstünde, ayrıca, durulmuşta değer. İlkini başıyla birlikte uzunluğu 17.8 cm. olup, üst kısmı burmalıdır (Res. 89, 34). Baş 8 derin dilimli olan bu iğneyi Alacahöyük'de, BM mezarında bulunanlardan ayrı tutmak mümkün değildir¹³. İkinci tipe giren ve birbirinin eşi olan iki örnekten ucu kırık olanının uzunluğu 13.6 cm., diğeriinki 15.5 cm.dir. Gövdelerinin aşağı-yukarı 3/1'i ince ve kalın burmalarla süslüdür. Ortalarına yakın yerdeki deliklere gümüşten birer halka geçirilmiştir (Res. 90). Karum'da bu tipe giren gümüş ve tunç iğnelere raslanmışsa da¹⁴, halkaları bulunmamıştı (Res.74). Şimdilik bunlar, İç Anadolu'da Kaniş karumuna has gibi görülmektedir. Alishar'ın bol iğneleri arasında bu tipe dahil tek örneğin dahi yokluğu, dikkate şayandır¹⁵.

Sap delikli tunç balta, ölü hediyeleri arasında en mühim mevkii tutmaktadır (Res. 40 a-b, 42). U/23'de tabletlerin bulunduğu odanın tabanı altındaki sandukadan çıkarılan bu baltanın sap kısmı dört çıkıntılı, sapın balta yüzüne bastığı kısım dışarı doğru, sivri bir uç halinde taşmaktadır. Kesitinde de görüldüğü gibi, baltanın dört kenarı çıkıntılı olduğundan, iki yüzü çukurdur. Baltanın en yakın eşi yine Çağar-Pazar'da, I. tabakada bulunmuştur¹⁶. Aralarındaki

¹² Alishar iğnelerinin Kültepe iğnelerine olan müşabeheti için bk. *OIP* 29, *Fig. 279-282, 284-285*. Bazan ehemmiyetsiz birer vesika imiş gibi görünen bu iğnelerin, temizlendikten sonra, büyütülerek yapılacak resimleri aralarındaki farkı ve devirlere göre değişen hususiyetlerini göstermiğe kâfi ipuçları verebilecektir.

¹³ REMZİ ÖĞÜZ ARIK, *Alacahöyük Hafriyatı 1935*, Ankara 1937, Lev. 167.

¹⁴ *Kültepe Kazısı 1949*, Şek. 550 ve 619-620.

¹⁵ PROF. M. E. L. MALLOWAN, bu tipin Çağarpazar'daki varlığı münasebetiyle, enderliği üstünde durmuş ve müşabih örneklere işaret etmişti (*Iraq IV*, 2, s. 133, *Fig. 12.9*). Burada I tabakada bulunmuş olan bakır iğne hem halkası, hem süsü ve şekli bakımından Kültepe örneklerinin paralelidir (*Kültepe Kazısı 1949*, s. 68, *Res. 550*'de yayınlanan da Ib katında bulunmuştu). Aşağıda başka bir münasebetle de belirtileceği üzere, Kültepe ile (Ib) Habur mintakası arasında madeni eşya ve çanak-çömlekle teyit olunan sıkı bir münasebetin varlığından şüphe etmemelidir. DR. KEMAL BALKAN basılmakta olan eserinde, Ib katının I.Şamsi-Adad'la çağdaş olduğunu, isabetli bir şekilde, tesbit etmiş bulunmaktadır. Stratigrafi ve arkeoloji eserleriyle de teyit olunan bu görüş, Çağarpazar I—karum Ib tabakalarının münasebeti dolayısıyla de, ayrıca, kuvvet bulmaktadır.

¹⁶ *Iraq IX*, 1, s. 85, *Lev. 41.1* ve *IX*, 2, s. 87. PROF. MALLOWAN, burada, bu balta tipinin yayılış sahası üstünde ehemmiyetle durmuş ve müşabih örneklerin münakaşasını yapmıştır. Temizlendikten sonra ölçülen Kültepe baltası, Çağarpazar ve Nimrud baltalarından 9 cm. daha küçüktür.

teferruat farklarına rağmen, bu baltaların Mezopotamya-Suriye ve Anadolu'da kullanılmış olan aynı tipi temsil ettiklerinden şüphe edilemez. Kültepe baltası, Prof. MALLOWAN tarafından Çağar-Pazar baltasına teklif edilen tarihin isabetini de göstermektedir. Bununla beraber, Prof. SCHAEFFER Ugarit'de bu balta tipine giren iki örnekten birini M.ö. 1450—1365 yılına tarihlendirmiştir¹⁷. Dr. RACHEL MAXWELL - HYSLOP, 18. tipini temsil eden bu sap delikli balta nevinin Dalmaçya ve Arnavutluk'daki yayılışı üstünde de durmuştur¹⁸. Bu münasebetle, bakırdan (?) bir harp baltası üstünde de, kısaca, durmak isteriz (Res. 41a-b, 43). Temizlendikten sonra uzunluğu 18.3 cm., genişliği 2 cm. olan bu dar ve uzun baltanın sap deliği ortasında olup, beyzîdir. Kenarlarının çıkıntılı oluşu iki satının çukur kalmasını sağlamıştır. Alacahöyük mezarında bulunanın aksine¹⁹, hafifçe genişliyen iki ağzı da keskindir. Bununla bir çekiç-balta karşısında bulunmadığımızı, hakikî bir harp baltasının - çift ağzılı baltanın bahis konusu olduğunu ifade etmiş bulunuyoruz. Taştan yapılanların madenî bir örneğini temsil eden Kültepe baltası O/20 deki odanın (No. 10) tabanı altındaki sandukada²⁰, yani Koloni devrinin en parlak safhasında (II tabaka), bol tabletli bir evde bulunmuştur²¹.

IV

Ib katının altın ve gümüş eşyası da tunçtan yapılanlar kadar ehemmiyetlidir. Mezarlara, ölülerin ağızlarını kapatmak üzere, bırakılan uçları delik altın safihalara çok raslanmaktadır²² (Res. 26-31, 50-56). Bunların bazı mezarlarda çift olarak bulunuşu, iri-

¹⁷ C. SCHAEFFER, *Stratigraphie Comparée*, Fig. 44.

¹⁸ *Iraq XI*, 1 s. 107.

¹⁹ HAMİT KOŞAY, *Alacahöyük Kazısı 1937—1939 Raporu*, Ankara 1951. Lev. 166, 1.

²⁰ *Bellefen* 65, Res. 1.

²¹ Ben bu balta münasebetiyle, Batı Anadolu'da herp baltalarının görünüşünü kavim göçleriyle münasebete getiren S. FUCHS'un tezini münakaşa konusu yapmıyacağım (S. FUCHS, *Die Griechischen Fundgruppen der frühen Bronzezeit, und ihre auswärtigen Beziehungen*, Berlin 1937 s. 117-125). Çünkü PROF. K. BITTEL'in de iyice açıkladığı gibi, Anadolu ve Önasya baltalarının kronolojisi, yayılış sahası, çok tekrar olunan tu tezin lehine bir neticeye varmamıza manidir (K. BITTEL, *Grundzüge der Vor-und Frühgeschichte Kleinasiens*, 2. Aufl. s. 56-57).

²² Bu nevi altın safihalara ilk kazılarda da raslanmıştı (*Kültepe Kazısı 1948*, s. 86, Res. 393-394 ve *Kültepe Kazısı 1949*, s. 71, Res. 588).

lerinin gözleri kapatmaya yaradığını ve deliklerinden geçirilen iplerle başın arkasına bağlandığını anlatmaktadır. Şekli diğerlerinden ayrılan ve bir nesneye sarıldıktan sonra çivilendiği anlaşılan altın levhanın başka bir işe yaradığından şüphe edilemez (Res. 30, 50). Som altından yapılmış toplu iğnenin (uz. 8.9 cm.) yukarı kısmı mahirâne bir şekilde süslenmiştir (Res. 33, 47). Tunç iğnelerin bazılarında olduğu gibi, bunda da dilimli baş çubuğa geçmedir. Özleri tunç olan iğnelerden bazıları kaplamadır (Res. 48-49). Oksidin tesiriyle tunç öz süslü altın safihaların zayıf yerlerinden dışarı taşmıştır. İğnelerden bir tanesinin başı tunçtan (Res. 48), diğerinin ince dilimlerle süslü lapislazulidendir (Res. 49). Gümüş iğnelerden ilkinin başı Alişar'dakinde olduğu gibi²³, tünemiş kuş biçiminde (Res. 36, 86); diğer toplu iğnenin başı beyaz renkli, dilimli, şeffaf bir taş nevin-dendir²⁴ (Res. 35, 46).

II yapı katına ait olmalarına rağmen, altın ve gümüş eşyanın neşredildiği bir makalede biri altından, diğeri gümüşten iki serpuş üstünde durmamak mümkün değildir. Altın serpuş, yukarıda bahsi geçen, O/19 daki mezarda ölünün kafatasına geçirilmiş durumda bulundu. Açıklığı 20 cm. olan bu serpuşun, yüksekliği 11 cm.dir (Res. 38, 44). Koloni devrinin tasvir sanatında varlığını bildiğimiz sivri serpuşun altından mamul bir örneğinin, ölünün başına geçirilmiş durumda kalması, Anadolu'da ilk defa görülmektedir.

Gümüş serpuş O/20 deki II kat mezarından çıkarılmıştır. O da, kemikleri ele almır-alınmaz dağılacak derecede çürüyen, bir kafa tasına geçirilmişti. Büyük bir kısmı eriyen serpuşun iri parçalarına göre, ihyası mümkün olmuştur. Ağız genişliği 20 cm., yüksekliği 12 cm.dir (Res. 39 a-b, 45). Biçimi ilkinden farksızdır. 2.3 cm. enindeki altın safiha, serpuşun alt kenarı üstüne iki çivi ile tesbit olunmuştur. Altın çemberin bir ucu hâlâ çivili halini muhafaza etmekte ise de, diğeri düşmüş uç da bu sebeple bağından çözülmüştür. Koloni devrinde her nevi madeni işleme sanatının eriştiği seviyeyi gösteren bu güzel eserler, aynı yerde ileride yapılacak keşiflerin de müjdecisidir. Bu kısa raporda, ancak, bir kısmını neşretmişe çalıştığımız eserler, Alacahöyük mezarlarını hemen takip eden medeniyet safhasının

²³ OIP 29, Fig. 283, e 945 ve Fig. 134, d 2418, s. 253. Bunlar da birer ölü hediyesidir.

²⁴ OIP 19, s. 162, Fig. 203.

zenginliğini ve Anadolu madenciliğinin ikinci parlak devrini en çok öğreten vesikalar mahiyetini muhafaza etmektedir.

O/19 daki mezarda ölünün beli hizasında bakırdan (?) bir kemer tokası bulunmuştur. Toka, dirseklerinden birbirine bir çubukla bağlanmış iki kolun tuttuğu muntazam bir halka biçimindedir (Res. 37 a-b, 93 a-b). Kalıptan çıkma bir eser olan bu kemer tokası, eşsizdir. Halkanın avuçlanışı, parmakların ve hele baş parmağın işlenişi, avuç içinin ve el üstünün tasvir şekli, ustasının maharetini, ve bu devirde maden işçiliğinin eriştiği seviyenin yüksekliğini ifade etmektedir ²⁵.

Koloni devrinin iki safhası, yani II ve Ib tabakaları arasında stratigrafi, mimarlık eserleri ve küçük eşya bakımından tesbit edilmiş olan ayrılığı, son kazılar daha bol malzeme ile teyid etmiştir. Biz bu makaleyi takiben, II kat hakkında neşredebileceğimiz ikinci raporda bu konuya yeniden döneceğiz. O zaman, Assur Koloni Devrinin eski (II kat) ve son safhası (Ib katı) arasındaki farklar daha iyi belli olacak ve son safhanın Eski Hitit Devrine, daha doğrusu *Labarna kültürüne* intikalini sağlayan köprü hakkında bazı ipuçlarının tesbiti imkân dahiline girecektir.

²⁵ 1950 senesinde, yine II katta bulunmuş olan makarayı iki kenarından tutan kol ve ellerin şekli, yeni tokenın aynıdır (*The Illustrated London News*, October 6, 1951, s. 547 ve *Archiv für Orientforschung*, XVI, s. 150, Abb. 15). Bu, mezardan çıkarılmamış olmasına rağmen, bulunduğu yere göre, yakınındaki tahrip edilmiş bir mezardan kaymış olması lâzımdır. Bu iki vesika, bu tip eserlerin Koloni devrine ve hususiyle onun ilk safhasına ait olduğunu ve Ib safhasında kullanılmadığını göstermektedir.

EXCAVATIONS AT KÜLTEPE 1954 FINDS ON LEVEE Ib

TAHSİN ÖZGÜÇ

I

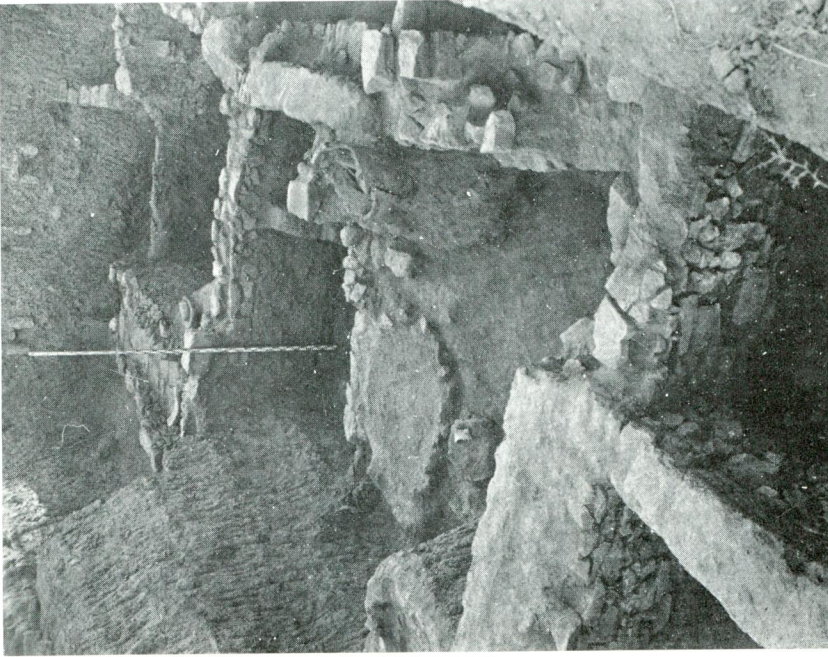
The excavations at Kültepe-Kaniş and the karum of Kaniş, conducted on behalf of the Turkish Historical Society and the General Direction of Antiquities and Museums, were continued in 1954 during the months of July, August, and September. The staff was the same as in 1953, with the addition of Dr. KEMAL BALKAN, who returned from Chicago at the beginning of the season, and of Dr. KADRIYE YALVAÇ. These two colleagues of ours thus had the opportunity to study the tablets at the site itself. The 1954 excavations were carried on with two aims :

- a) To arrive, in the light of the level Ib tablets, at a better understanding of the relation between the two building levels through an investigation of both levels I and II over as wide an area as possible.
- b) To open the graves under the floor level of the level II buildings previously excavated in squares N, O, P, R/18-21¹.

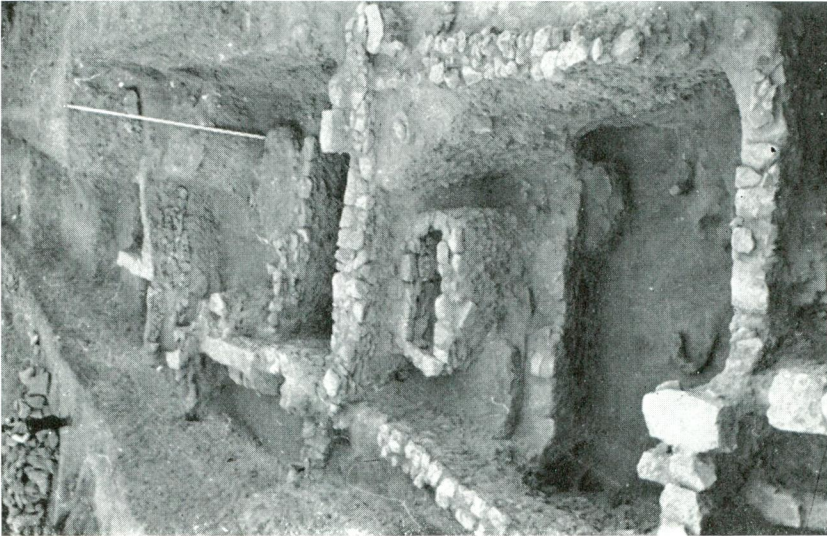
On level Ib our staff discovered in squares U and V/23, 24, 25 many houses and graves containing tablets, house-hold articles and burial presents, and in squares Z-aa/26-27 a workshop opening on the street². The objects found in the houses and graves of both levels were of such great quantity and variety that it is impossible to discuss all of them within the limits of one preliminary report. For this reason we have found it expedient to publish the results of the 1954 excavations in two reports, the first dealing with level Ib, the second with level II. Thus, it will be possible to offer the results of the karum

¹ The excavations carried on in squares E-F/5 and ee/41-42 have illuminated some points which had remained obscure during the 1953 excavations.

² We shall not discuss this workshop here since we published it separately.

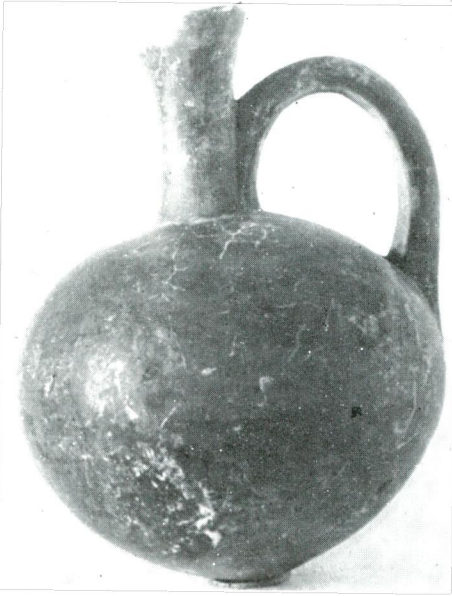
Res. 2 — Fig. 2

Res. 1 — Fig. 1

Res. 3 — Fig. 3

Res. 4^a — Fig. 4^a

Res. 4^b — Fig. 4^b

Res. 5 — Fig. 5

Res. 6 — Fig. 6

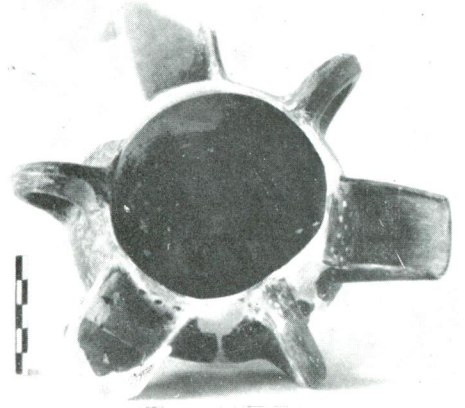
Res. 7 — Fig. 7

Res. 8 — Fig. 8

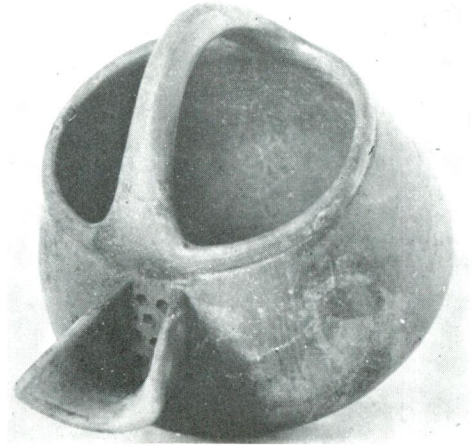
Res. 9a — Fig. 9a

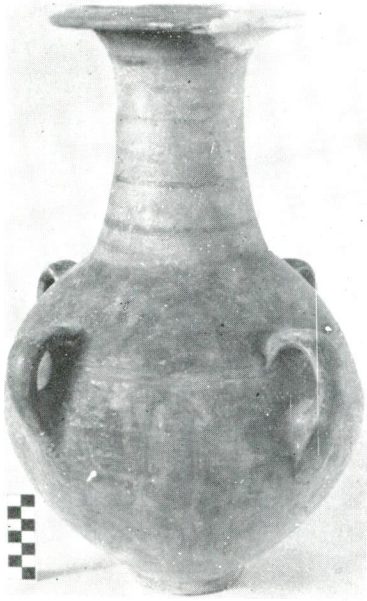
Res. 9b — Fig. 9b

Res. 10a — Fig. 10a

Res. 10b — Fig. 10b

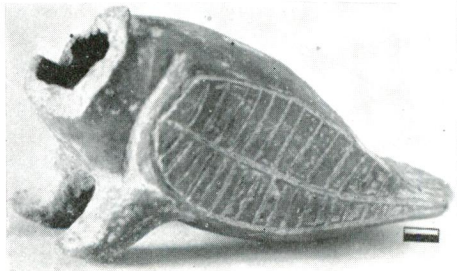
Res. 11 — Fig. 11

Res. 12 — Fig. 12

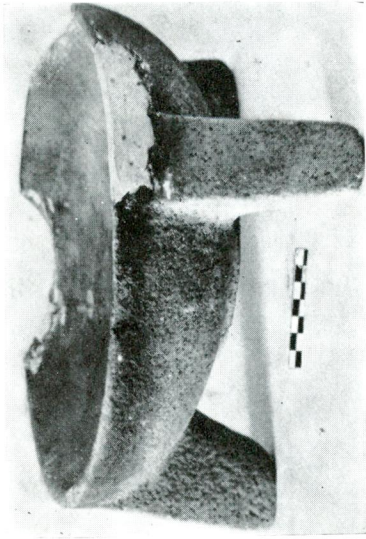
Res. 13 — Fig. 13

Res. 14 — Fig. 14

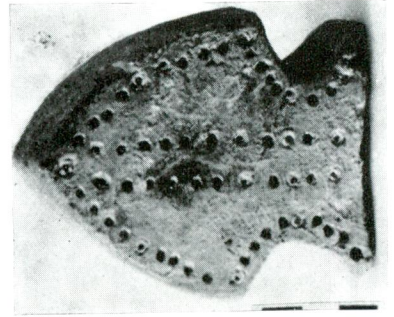
Res. 17 — Fig. 17

Res. 15 — Fig. 15

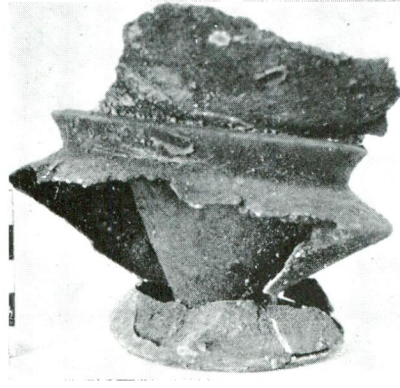
Res. 18 — Fig. 18

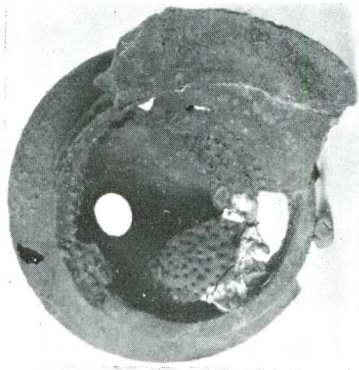
Res. 16 — Fig. 16

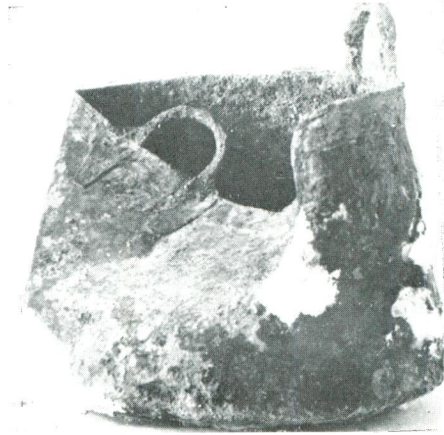
Res. 19 — Fig. 19

Res. 20a — Fig. 20a

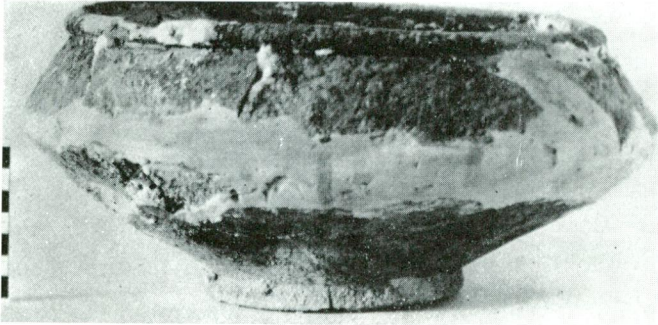

Res. 20b — Fig. 20b

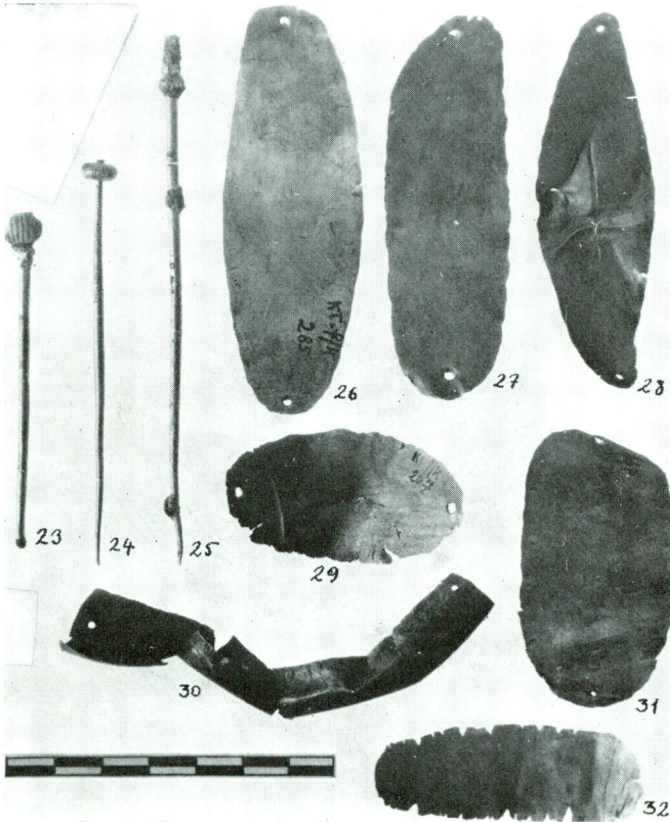

Res. 21 — Fig. 21

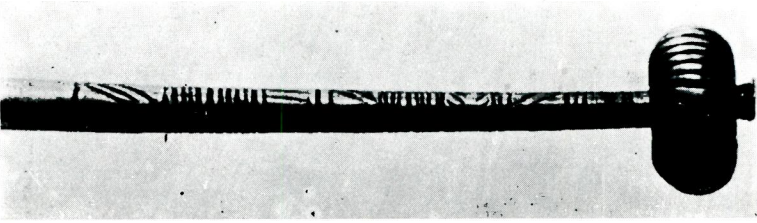
T. Özgüç

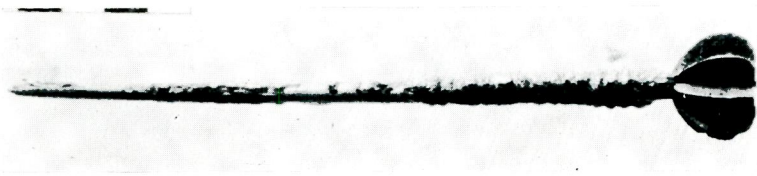
← Res. 22
Fig. 22

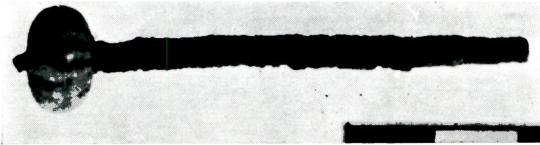
← Res. 23-32
Fig. 23-32

Res. 33 — Fig. 33

Res. 34 — Fig. 34

Res. 35 — Fig. 35

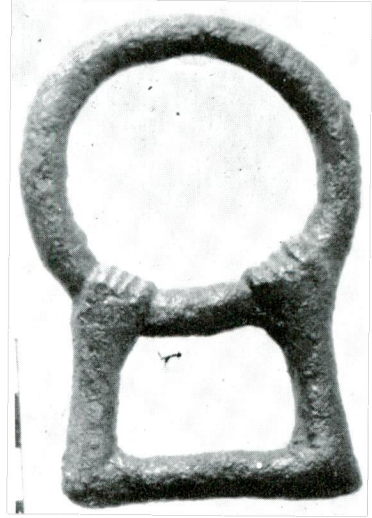

Res. 36 — Fig. 36

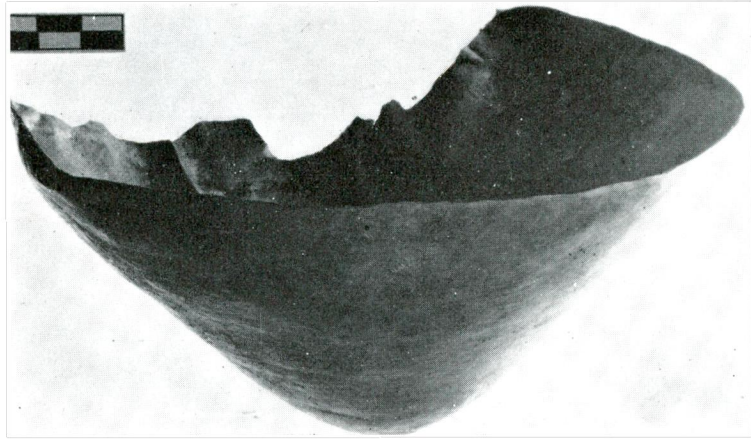
T. Özgüç

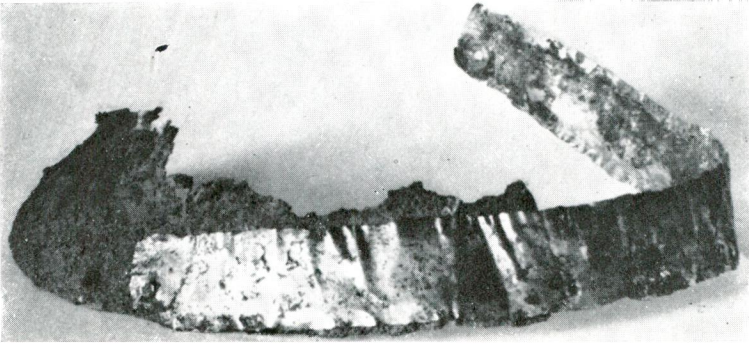
Res. 37a — Fig. 37a

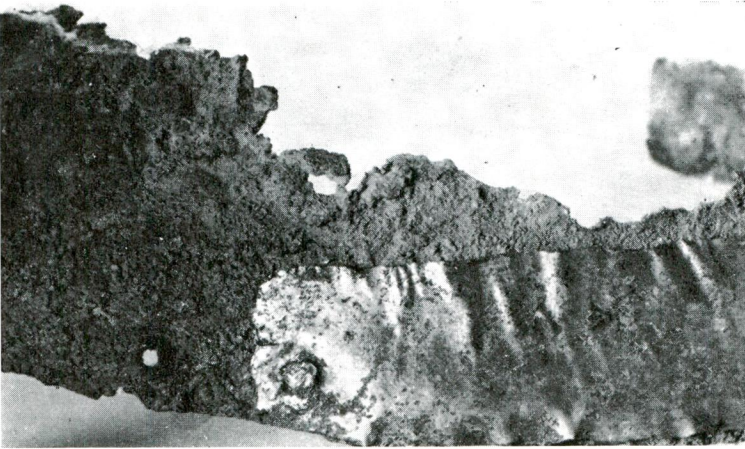
Res. 37b — Fig. 37b

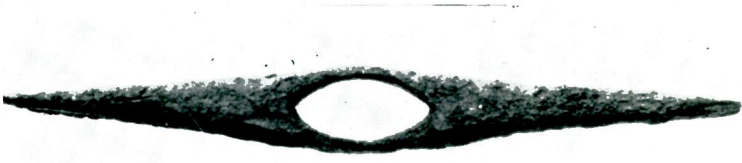
Res. 38 — Fig. 38

Res. 39^a — Fig. 39^a

Res. 39^b — Fig. 39^b

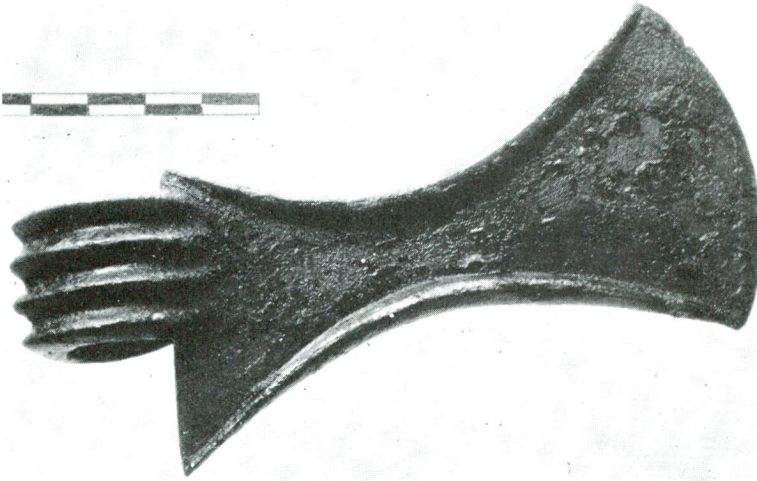
Res. 41^b
Fig. 41^b

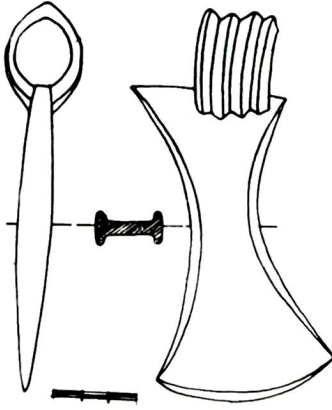
Res. 41^a
Fig. 41^a

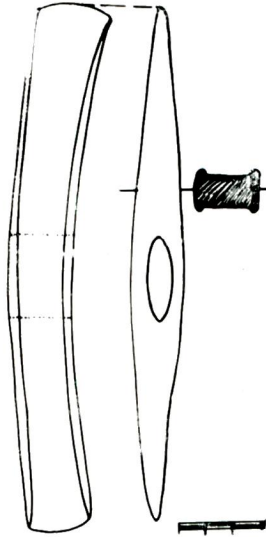
Res. 40^b
Fig. 40^b

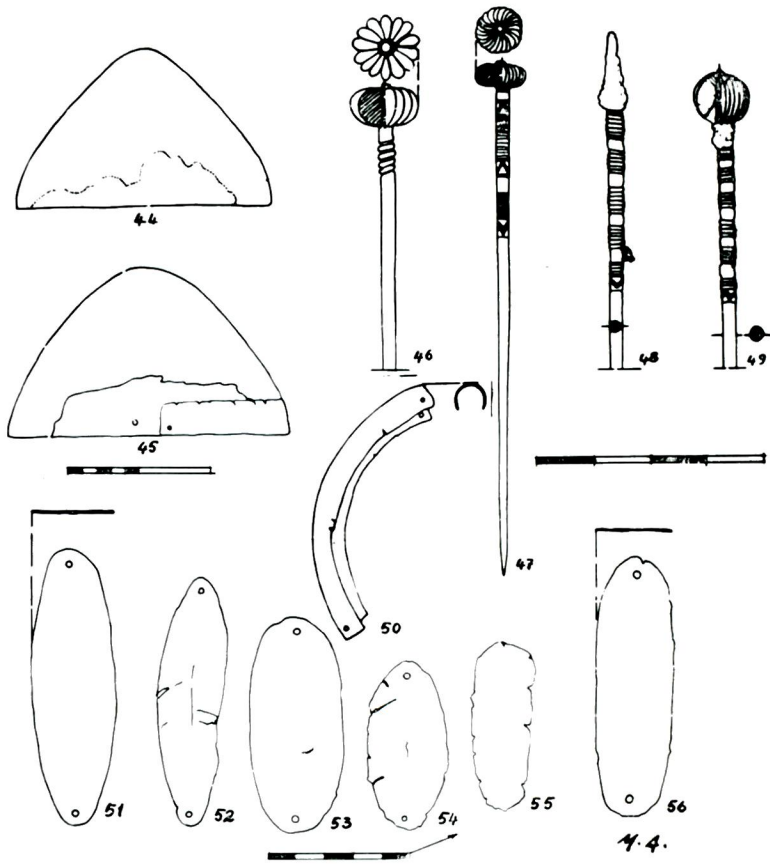
Res. 40^a — Fig. 40^a

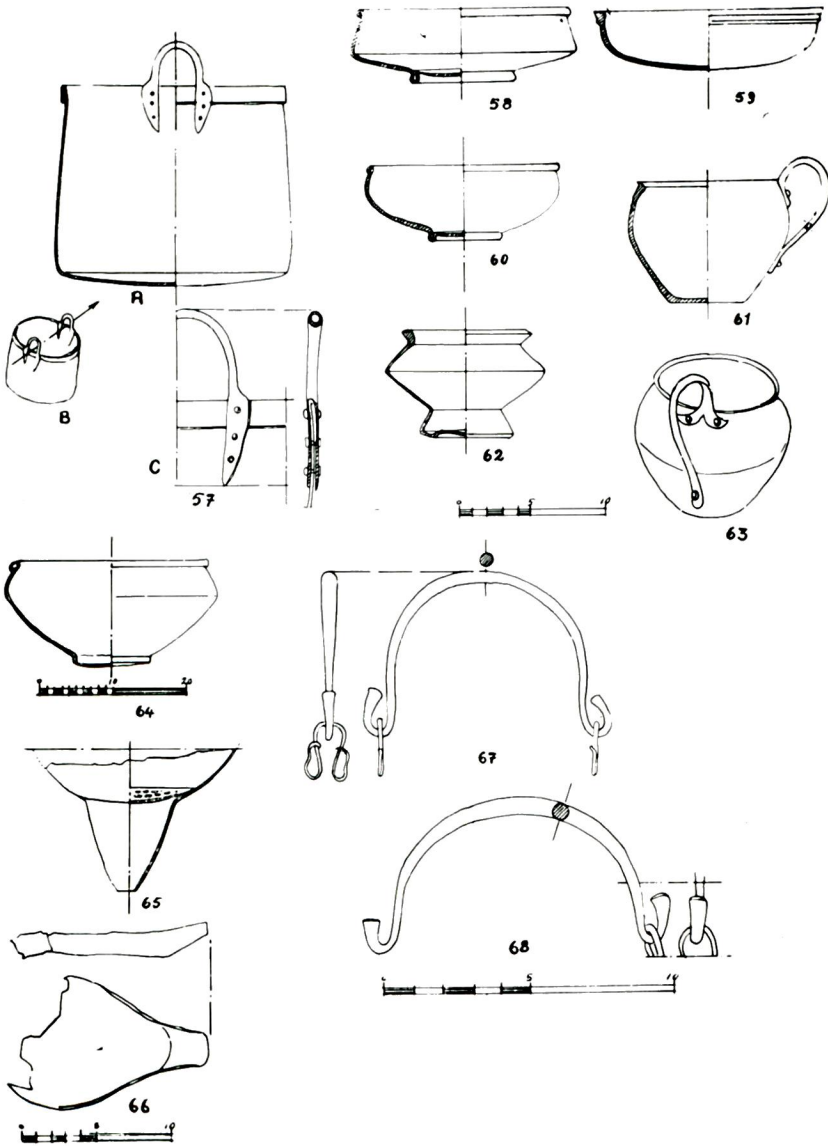
Res. 42 — Fig. 42

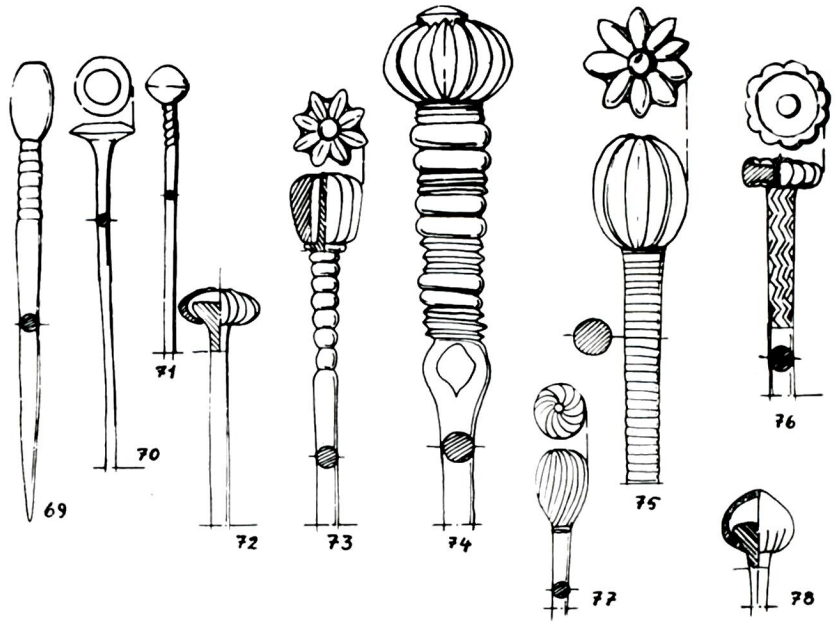
Res. 43 — Fig. 43

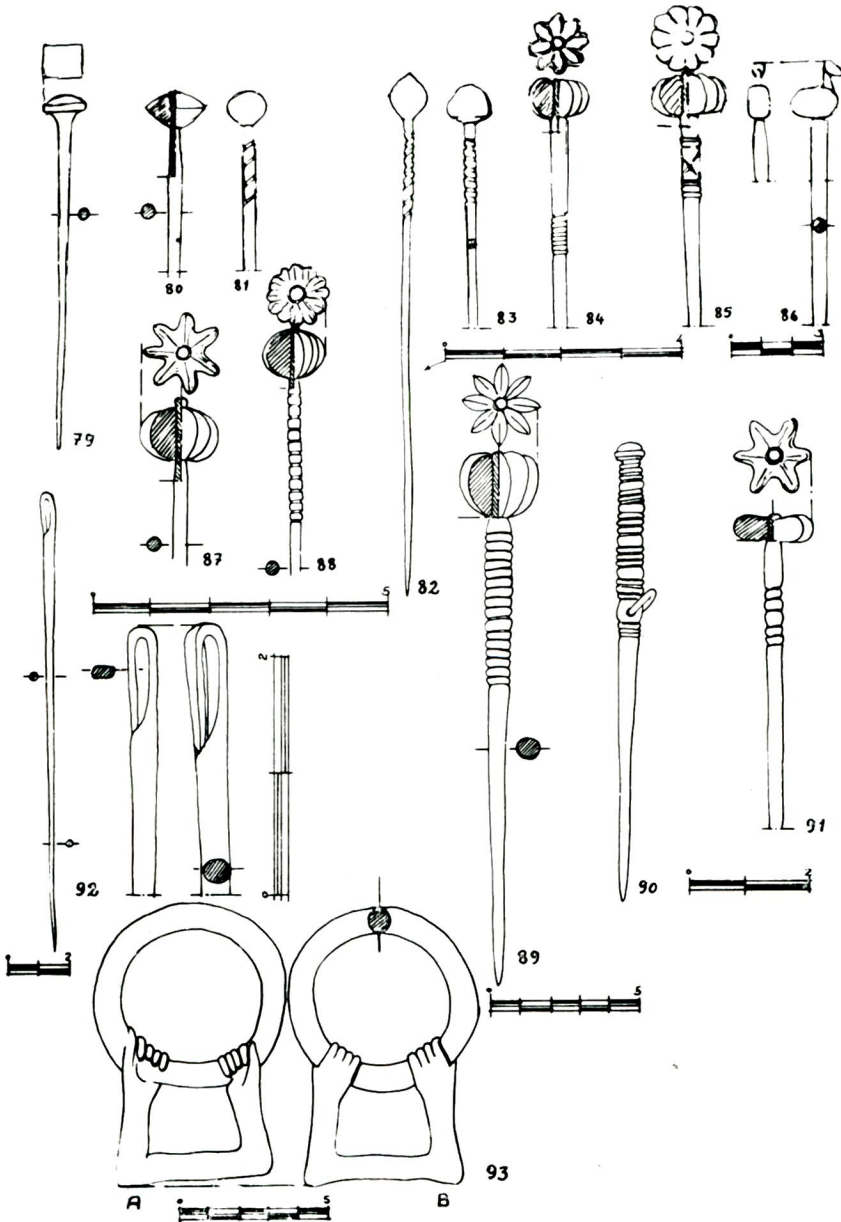
Res. 44 - 56 — Fig. 44 - 56

Res. 57 - 68 — Fig. 57 - 68

Res. 69 - 78 — Fig. 69 - 78

M. 4. 1953

Res. 79 - 93 — Fig. 79 - 93

excavations, which are shedding light on one period of Anatolian archaeology, supported by a greater wealth of material.

The buildings excavated in squares U and V/23, 24, 25 were well preserved and the household articles were found *in situ* (Plan 1). We hope to finish in 1955 the excavation of the building in squares V/23-24, with floor level at a depth of 2.48 m., of which we have so far partially opened two rooms. The south wall of the building to the west of it, the two rooms of which can be seen in U-V/23-24, has not yet been excavated. In the middle of this 8 m. long building there is an oven, of which only the floor has been preserved (Fig. 1-2). The stone wall adjoining the oven to the west divides the building into two parts. Jars and hand-mill stones are placed around the oven and at the foot of the walls (Fig. 2). The oven with its floor at a depth of 2.84 m. belongs to the Ia stone walls which, in some parts of this area, have been built on top of the Ib mud-brick walls.

That rooms nos. 5, 6, 7 in U-V/24-25 are part of the building in U-V/23-24 (rooms nos. 1-4) can be seen from the facts that their floor levels are at the same depth and that the large room no. 5 is separated by a double wall from the building discussed above (Plan 1; Fig. 3). In the rectangular rooms nos. 1-4 the mud-bricks on top of the stone foundations have been preserved. The size of these bricks is 28-30×30-32×7-9 cm. Mud-brick walls up to a height of 1.25 m. from the floor level have been preserved (Fig. 3). Upright beams were not used in these Ib buildings. One of a pair of hand-mill stones was found *in situ* in the small room no. 6, while the other has been displaced and is now in the adjoining room no. 5 (Fig. 2). In this phase small rooms were reserved for the hand-mill stones. These buildings also have been burned. However, the fire appears to have been less intense than on level II, the mud-bricks here being less red and merely blackened by smoke and hardened. The characteristics of this building—the narrow and longish work-room with a floor of flat stones (no. 7), the small room for the hand-mills (no. 6), the plan of the whole house, the technique of masonry foundations and mud-brick walls, the system of adjoining construction—are in no way different from those of the many previously excavated Ib buildings³. The floors of the rooms are earthen. We were unable to dis-

³ TAHSİN ÖZGÜÇ und NİMET ÖZGÜÇ, *Ausgrabungen in Kültepe 1949*, Ankara 1953, p. 114.

cover the location of the doors. Parallel to the east wall of room no. 5 and built in a north-south direction, there is a stone cist-grave which has been robbed, the precious objects having been taken away and the skeleton disturbed (Fig. 1). In the room were found examples of typical Ib pottery, bronze objects, a duck-shaped weight imported from Mesopotamia and, especially in room no. 1, tablets, one of them bearing a cylinder seal impression. Of the small quantity of Ib tablets hitherto brought to light the newly found ones are the best preserved. Under the floors of rooms nos. 1, 2 and 3 seven stone cist-graves and two pot-graves were discovered. Of the former only one has been entirely and another partially robbed. The stone cist-graves are built at right angles to each other, in north-south and east-west directions. The burial gifts, made of various metals, of (rooms clay, and of stone, are rich and characteristic. This area of graves no. 1, 2, 3) is the most densely built one discovered up to this time in the karum. The pits for the graves have been dug into the layer of refuse covering the level II houses, many of them reaching down to their mud-brick walls and some even disturbing their floors. In the spot in U/23 designated by (×) the foundation of a house has been built across a grave (Plan 1). Taking into consideration this circumstance and the manner in which the level II houses were destroyed, we have reached the conclusion that, after the fire in level II, this area was, for a short period, left in ruins and used as a cemetery and that the Ib settlers then built their houses on it and thus disturbed the cist-grave discussed above. Therefore all the graves belong to level Ib, some being older than the houses, some contemporary with them.

II

Many of the clay, stone, and metal objects found on level Ib represent new types⁴. The greater part of them are burial gifts. The pottery has been put into the graves quite new and without having been used. Most of it could not have served for household purposes and must therefore have been made especially for burial gifts. The

⁴ We shall not publish here the cream-colored, beek-spouted pitchers from Ib graves, nor the red-slipped, round-mouthed pitchers, most of them again being burial gifts. Cf. *Ausgrabungen in Kültepe 1949*, p. 156.

most beautiful of the grave objects are: a red-slipped pitcher with mirror-like polish, round body, long neck, and rounded mouth⁵ (Fig. 4a-b); a dark greys-lipped, polished pitcher with two handles and beak-spout with sieve (Fig. 5); a pitcher with an unproportionally long upright beak-spout with sieve, light red slip, very thin walls, and narrow base⁶ (Fig. 6); cream-slipped pitchers with large triangular mouths facing the handles⁷ (Fig. 7-8); and, finally, a red-slipped jug with ring-base, thick walls, basket handle, and beak-spout with sieve⁸ (Fig. 10a-b). A dark grey-slipped, highly polished jug with pedestal and three spouts with sieve opposite its three handles must also belong to some grave which has been disturbed (Fig. 9a-b). One need not be a specialist in the field of Hittite archaeology to see that this highly original pottery is characteristic of this particular period.

The most important of the objects found on the house floors are: a cup with one handle and clover-leaf orifice (Fig. 13); a red-slipped kantharos⁹ (Fig. 12); a vase with wide mouth, round body, four handles and a neck long in proportion to its body (Fig. 11); a well-made basalt tripod (fig. 15); and the first example from Kültepe of a bird-shaped drinking-cup (Fig. 14). The neck and head of the bird are missing. The wing and tail feathers are represented by deep parallel strokes. The legs are thick, the slip dark grey. The body of the wide-mouthed vase mentioned above has a brown slip, and large portions of its neck and mouth with a cream-colored slip have been painted brown in the Ib technique¹⁰ (Fig. 11). In the holes on one side of the stone toy found in room no. 1 traces of lead can be seen (fig. 16). Metal pins with animal and other heads were stuck into these holes, and the stone thus served as a base for the whole toy.

⁵ OIP 29, p. 188, Fig. 193, e 28. This also is a burial gift.

⁶ This pitcher cannot possibly have been used in daily life.

⁷ CARL W. BLEGEN, L. CASKEY, M. RAWSON, J. SPERLING, *Troy II*, 2, Fig. 162a-b. This characteristic, as we have pointed out before, has a Troian origin (*Ausgrabungen in Kültepe 1949*, s. 159).

⁸ AJA, 51, 2, Fig. 2, Al. c. 564.

⁹ This two-handled vessel with pedestal base differs with respect to its body from all other kantharoi of the karum, which are, as we know, confined to level Ib. Cf. *Ausgrabungen in Kültepe 1949*, p. 171.

¹⁰ TAHSİN ÖZGÜÇ, *Ausgrabungen in Kültepe 1948*, Ankara 1950, p. 191.

III

The greatest part of the grave objects of level Ib is made up of metal vessels and ornaments. The importance of Kaniş becomes clearly apparent when one considers that, with the 8 bronze vessels of Ib together with those of II, it possesses a unique wealth of such objects, and that, moreover, it is the only center from which we can gain an idea of the metal-craft of the first centuries of the second millenium B.C. Most of the vessels are bowls, either with a ring base or smooth (fig. 18-19, 58-60). Their rims are somewhat thickened. The handles of the cups are riveted with one rivet at the lower end and with two at the upper (Fig. 17, 61, 63). A funnel-shaped vessel with a built-in sieve was found placed into a vessel with ring-base and sharp projections (Fig. 20a-b, 62, 65). The former is badly damaged and we have been unable to restore it. The same is true for a vessel with a long spout (Fig. 66). In our opinion it is not a lamp.

It is appropriate to mention here a bronze cauldron (Fig. 21, 57a, b, c) and another bronze vessel (Fig. 22, 64) found in 1950 in a cist-grave under the floor of a room (no. 2)¹¹ situated in square O/19 of level II. The rim of the cauldron has been bent over and thus doubled to a width of 3.3 cm. The handles are riveted to the cauldron by their flattened ends. This cauldron, wider at the base than at the opening, had been placed in a corner of the grave, at the feet of the corpse. The second vessel has a ring-base, and is deep and without handles.

The handles of the wooden vessels found in the graves of level II are made of bronze, bow-shaped, and bent over at the ends (Fig. 67-68). Preserved traces of wood were found at the ends of one of these handles. It is always possible to find in levels Ib and II pottery with shapes similar to those of the metal vessels enumerated above. The clay vessels imitated the shapes of the metal ones.

This year we have attempted to make a comprehensive collection of the different types of bronze pins found in the houses and graves of level Ib. In order to facilitate their comparison, we are also publishing at this time some specimens discovered in previous years. The heads of the pins are cylindrical, conical, and spherical, and in most cases fluted (Fig. 69, 70, 71-73, 79, 81-85, 88). The

¹¹ *Belleleten* 65, Fig. 1.

upper part of the shank is also frequently fluted. The fluted heads are often surmounted by a disc-cap. Some of the specimens are very rare even in the karum. We are also publishing here seven pins from level II, five of them with fluted heads (Fig. 75-77, 87, 91), the others with heads in the shape of double cones (Fig. 78, 80). With the exception of the pins made entirely from one piece of metal, the manufacturing technique was to pierce the head of the pin and to pass the upper part of the shank through the hole in the head. The needles from level II show us the technique of making an eye by bending over the top part of the shank and introducing its sharp end into a hole made for that purpose¹² (Fig. 92). All the pins are circular in section. It is worth discussing in some detail two of the types of pins found in the Ib graves. The first is 17.8 cm. long, has a head with eight leaves, and a shank fluted in the upper part (Fig. 34, 89). It is very similar to the pin discovered in grave BM at Alacahöyük¹³. Of the second type we possess two examples. One is broken off near the point and is 13.6 cm. long, the other is intact and 15.5 cm. long. A little more than 1/3 of the length of these pins is fluted. They are perforated near the middle and silver rings have been put through the holes (Fig. 90). Other perforated bronze and silver pins of the same type have been found at the karum, but without their rings¹⁴ (Fig. 74). At this time they appear to be confined in Inner Anatolia to the karum of Kaniş. It is worthy of notice that among all the pins from Alişar not a single one belonging to this type has been met with¹⁵.

The most important of the burial gifts is a shaft-hole axe, found in the cist-grave under the floor of the room containing tablets in U/23 (Fig. 40a-b, 42). The socket of this axe has four ribs, and

¹² For the similarity of the Alişar and the Kültepe pins Cf. *OIP* 29, Fig. 279-282, 284-285. These pins, which at first sight sometimes appear insignificant, after cleaning and on enlarged drawings show different characteristics according to their periods.

¹³ REMZİ OĞUZ ARIK, *Alacahöyük Hafriyatı 1935*, Ankara 1937, Pl. 167.

¹⁴ *Ausgrabungen in Kültepe 1949*, Fig. 550 and 619-620.

¹⁵ PROF. M. E. L. MALLOWAN, who found this type at Chagar-Bazar, points out its scantiness and mentions the other specimens (*Iraq IV*, 2, p. 133, Fig. 12,9). The copper pin found in level I of Chagar-Bazar constitutes a parallel to the Kültepe specimen from the point of view of its ring, its ornamentation, and its shape (The pin published in *Ausgrabungen in Kültepe 1949*, p. 196, Fig. 550 was also found in level Ib). As we shall mention below in another connection, there can be no doubt

under it there is a sharp projection of the blade in the direction of the shaft. As can be seen from the section, the sides of the blade are ridged and the middle parts of both faces form a slight depression. The most nearly similar piece has been found at level I at Chagar-Bazar¹⁶. In spite of small differences in detail between them, there can be no doubt that they both belong to the same type, which was used in North-Mesopotamia-North-Syria and Anatolia. The Kültepe axe confirms the date proposed by Professor M.E.L. MALLOWAN for the axe discovered at Chagar-Bazar. On the other hand, Professor C. SCHAEFFER has dated one of the two axes of the same type found by him at Ugarit at 1450—1365 B.C¹⁷. Dr. RACHEL MAXWELL-HYSLOP mentions that the area of distribution of her 18 th type, to which these axes belong, extends to Dalmatia and Albania¹⁸. In this connection we would like to discuss briefly a copper (?) battle axe (Fig. 41a-b, 43). After cleaning, the length of this axe was found to be 18.3 cm. and its width 2 cm. The shaft-hole of this long and narrow axe is in the middle and oval in form. The sides of the blade are ridged and the middle parts of both faces slightly depressed. In contrast with the axe found in the Alacahöyük grave¹⁹, its slightly widening two ends are both sharp. This Kültepe axe is obviously not a hammer-axe, but a true battle-axe. It constitutes a metal example of similar stone-axes. The discovery of this copper axe was made in a cist-grave²⁰ under the floor of a room containing many tablets (no. 10) in square O/20, i.e. in the period of the highest development of the colony (level II)²¹.

that narrow relations, confirmed by metal objects and pottery, existed between Kültepe (level Ib) and the Habur-area. Dr. KEMAL BALKAN, in a work now in print, has proved that level Ib was contemporaneous with Shamshi-Adad I. This view, confirmed as it is by stratigraphical and archaeological evidence, is further strengthened by the relations between Chagar-Bazar I and Kültepe Ib.

¹⁶ *Iraq IX*, 1, p. 85, Pl. 41, 1 and IX, 2, p. 87. Prof. MALLOWAN here emphasizes especially the area of distribution of this axe-type and mentions the specimens belonging to it. The Kültepe axe, measured after cleaning, is 9 cm. shorter than the Chagar-Bazar and Nimrud specimens.

¹⁷ C. SCHAEFFER, *Stratigraphie comparée*, fig. 44

¹⁸ *Iraq XI*, 1, s. 107.

¹⁹ HAMİT KOŞAY, *Les Fouilles d'Alacahöyük*, Ankara 1951. Pl. 166,1.

²⁰ *Belleten* 65, Fig. 1.

²¹ I shall not discuss here S. FUCHS' theory attempting to establish a connection between the existence of battle-axes in Western Anatolia and the *Völkerwan-*

The gold and silver objects of level Ib are of equal importance with those of bronze. In the graves many gold leaves pierced at the ends, which served to close the mouths of the dead, have been found²² (Fig. 26-31, 50-56). In some graves two of these leaves were encountered, the larger ones having been used to cover the eyes. The leaves must have been tied to the head with strings put through the holes at their ends. A gold leaf different in shape from those just discussed, which appears to have been wrapped around and nailed to some object, was doubtless used for a different purpose (Fig. 30, 50). A massive gold pin (8.9 cm. long) is skillfully ornamented on its upper part (Fig. 33, 47). Like some of the bronze pins, this pin has a pierced fluted head which has been set on the shank. Some pins have a bronze core covered with gold plating (Fig. 48-49). Under the influence of oxidation the bronze of the core has broken through thin spots in the ornamented gold plate. One pin has a bronze head (Fig. 48), another one a head of lapis-lazuli decorated with thin flutings (Fig. 49). One silver pin has a head in the form of a perched bird (Fig. 36, 86), like some of the Alişar specimens²³, the other one has as its head a white, brilliant, fluted stone²⁴ (Fig. 35, 46).

Although they belong to level II, it is impossible to ignore in an article in part devoted to gold and silver objects two head-dresses, one of gold, the other one of silver. The gold head-dress was found on the skull in the grave in O/19 mentioned above. Its diameter at the rim is 20 cm., its height 11 cm. (Fig. 38, 44). The pointed head-dress is familiar to us from the representative art of the Colony Period, but this specimen, the precise nature of which is made obvious by its being found on a skull, in the only concrete example of it discovered in Anatolia.

The silver head-dress was found in a grave in square O/20 of level II. It too was discovered on a very badly preserved skull which

derungen (S. FUCHS, *Die Griechischen Fundgruppen der frühen Bronzezeit, und ihre auswärtigen Beziehungen*, Berlin 1937, p. 117-125). For, as Prof. K. BITTEL has clearly shown, the chronology and area of distribution of the Anatolian and Near-Eastern battle-axes makes it impossible to accept this often repeated theory (K. BITTEL, *Grundzüge der Vor- und Frühgeschichte Kleinasiens*, 2. Aufl. p. 56-57).

²² Similar gold leaves were also found in the course of previous excavations (*Ausgrabungen in Kültepe 1948*, p. 201, Fig. 393-394 and *Ausgrabungen in Kültepe 1949*, s. 199, Fig. 588).

²³ OIP 29, p. 253, Fig. 283, e945 and Fig. 134, d2418. These also are burial gifts.

²⁴ OIP 19, p. 162, Fig. 203.

could not be removed. Large portions of it were missing, but it was possible to effect a restoration from the remaining pieces. The rim diameter is 20 cm., the height 12 cm. (Fig. 39 a-b, 45). The shape is the same as that of the gold head-dress. A 2.3 cm. wide gold strip was fastened with two nails to the rim of the head-dress. While one of the ends of the gold strip is still held in place by a nail, the other one is no longer attached to the silver since the second nail has fallen out. These outstanding finds, which show the high development of the metal-craft of the Colony period, give us a promise of further valuable discoveries in the same area. Those finds only one part of which we have attempted to publish in this preliminary report best illuminate the richness of the period immediately following the Alcahöyük graves, which constitutes the second flowering of Anatolian metallurgy.

In the waist region of the dead in the grave in O/19 a copper (!) belt-buckle was discovered. The buckle is in the shape of a ring held by two arms which are connected together by a bar at the height of the elbows (Fig. 37a-b, 93a-b). This moulded belt-buckle is unique. The grasping of the ring, the execution of the fingers and especially of the thumbs, the representation of the palms and of the backs of the hands, demonstrate the skill of the master and the height reached by the metal-craft of this period ²⁵.

The differences between the two phases of the Colony period, i.e. levels II and Ib, which have been worked out on the basis of stratigraphy, architectural remains, and small finds, were confirmed by the rich materials brought to light in the last excavations. We shall revert to them in the report on level II, which will follow the present article. The differences between the earlier (level II) and later (level Ib) phase of the Assyrian Colony period will then become clearer, and it will be possible to give some indications about the interval separating the late phase of the Colony period from the Old Hittite period, or rather the *Labarna Culture*.

²⁵ The shape of the hands and arms holding the spool discovered in level II in 1950 is the same as that of the newly discovered buckle (*The Illustrated London News*, October 6, 1951, p. 547; and *Archiv für Orientforschung*, XVI. P. 150, Abb. 15). Although this spool was not found in a grave, we conclude from the location where it was discovered that it must have been displaced from a near-by disturbed grave. These two finds show that objects of this type were confined to the early phase of the Colony period and were not used in the Ib phase.

KOLONİ DEVRİNİN GEÇ SAFHASINA (Ib) AİT BİR ATÖLYE HAKKINDA

TAHSİN ÖZGÜÇ

Bütün tesisleri tetkik edilmekte olan Kaniş karumunda, Z-aa/26-27 karelerinde çok tahribe uğramış bir atölye meydana çıkarıldı (Res. 1-3). Ib katına ait olan bu yapının, tahribat yüzünden, tam plânını elde etmek mümkün olamamışsa da, inşâî bünyesinin ana hatlarını ve dökülüp satılan âletlerin en mühimlerini öğrenmek imkan dahiline girdi. Plânı, temel taşlarının işlenişi ve örgü tekniği, Ib'nin diğer yapılarında görülenden farksızdır. Taş temel, taban seviyesinden itibaren bir taş sırası daha yükseltilmiş ve kerpiç örgü ondan sonra başlamıştır. Z-aa/26 de kuzeyden güneye doğru uzayan duvarın taş örgü tekniği, diğer kısımlarinkinden farklıdır (Res. 3). Bu, sonradan eklenmiş olmalıdır. 2.70 × 2 m. boyundaki 1 numaralı odadan, 1 m. enindeki muntazam kapı vasıtasıyla (Res. 1-2), daha çok tahribe uğramış, 2 numaralıya geçilmektedir. Yassı tuğlalarla yapılan ve yeni bir tipi temsil eden iş ocağı, bu odada duvara bitişiktir (Res.2). aa/26 da görülen iki kesik duvar, binanın doğuya doğru inkişafını ve aa/26 da kaldırım taşları korunan sokağa nazır oluşunu göstermektedir (Res. 3). 3 Numaralı odanın tamamı, henüz, tetkik edilmedi. Kalın cidarlı, kulplu ve kulpsuz iri küpler 2 ve 3 numaralı odalarda taban üstünde, veya tabana, kısmen, gömülmüş durumda (Res. 1, 3 ve 36-37); ufak boylu kapların çoğu 1, azı 2 numaralı odalarda; pota ve kalıplar da her ikisinde bulundu.

Yapı tekniği ve plânı bakımından, Kaniş karumu binalarına bir yenilik getirmiyen bu atölyeden 8 i taşdan, 6 sı pişmiş topraktan yapılmış 14 kalıp meydana çıkarıldı. En uzununu 27.5, en kısası 8.5 cm. olan taş kalıpların çoğu kırılmıştır. Bazılarının 6 veya 4; bazılarının da 3, 2 veya 1 sathı da kalıp olarak kullanılmıştır. Hepsinin âlet imalinde uzun müddet kullanıldığı ve eritilmiş maden sıcaklığının taşları hırpaladığı görülmektedir. Burada, bunların en mühimleri üstünde, kısaca, durulacaktır. Karum'da elde edilen madenî âletlerin bolluğuna rağmen, bu kalıplarda bugüne kadar eşlerine ras-

lanmamış olan yeni tipleri de görüyoruz. Bunların ilkinin temsil eden 25 cm. uzunluğundaki yassı-balta kalıbı (Res. 5 a, 19), Anadolu¹ ve Önasya memleketlerinde² çok kullanılan bir tipin imalini sağlamaktadır. Bu baltanın aynı kalıp üzerinde daha boylusu da görülmektedir (Res. 5 c). Aynı kalıbın diğer yüzüne yapılan mızrakucunun şekli, bu devirde eşine her yerde raslanmıyan bir özelliğe sahiptir (Res. 5 b, 17). Ucu müsellesi, sapı uzun ve geniştir. T şeklindeki âletin kalıbı, maden saplı küçük bir çekiç baltayı hatırlatmaktadır (Res. 6 a, 9). Biri iri, diğeri daha küçük iki kolcuklu balta kalıbı (Res. 5 c, 6 b, 11, 18), I b katında bulunmuş olan tunç baltayı (Res. 20) yalnızlıktan kurtarmaktadır³. Bunlar, Anadolu'nun bu tipe giren en eski baltalarını temsil etmekte olup, bugüne kadar eşlerine karumun II - IV katlarında tesadüf edilmemiştir. Hançer (Res. 6 c-ç, 10) ve bilezik (Res. 7, 12-13) kalıpları, kurşundan yapılanları birer ağırlık olarak da kullanılan, kurs biçimli âletler (Res. 6 ç, 15) tunç ve kurşundan bol örneklerini bulduklarımızın tekrarıdır. Tek ve çift halkalı küpelerin imaline yarıyan kalıbın yalnız bir yüzü işlenmiştir (Res. 8, 14, 16). Kalıpların en irisi, bir duvar dibine yerleştirilmiş olup, diğerlerinin aksine, yerinde sabittir (Res. 4). Pişmiş topraktan yapılmış olan bu iri kalıptan, ince-uzun madenî çubuklar çıkarılmaktadır. Kalıpların yanında bol miktarda pota bulunmuştur (Res. 26-27); küçük akitacıkları olan bu potaların içinde yeşil renkli maden artıkları bugün de görülmektedir. Buluntuların ışığında, atölye sahibi olan dökümcünün bahis konusu âletleri burada imal edip, sattığından şüphe edilemez. Aynı ustanın, madenden başka, taş âletleri de hazırlayıp sattığını yeşiltaştan yapılmış yassı baltaların (Res. 21-24) bolluğundan, yani, mikdarlarının bir evin ihtiyacından çok fazla olmasından anlıyoruz.

Atölyede, malûm şekilleri temsil eden kalıpların yanında, yeni tiplere de raslanmıştır. Bunların en mühimlerini pembemsi-kırmızı astarlı, üç ayaklı vazo (Res. 33); koyu kırmızı astarlı, emziği kulbu üstüne yapılan testi (Res. 32); te kşerit kulplu iri çanak (Res. 28); devetüyü

¹ KURT BITTEL, *Prähistorische Forschung in Kleinasien*, İstanbul 1934, Lev. 19, 14-15 ve *Bellekten* 46, Res. 36 (H. KOŞAY ve M. AKOK). Kaniş misalleri de birer baltadır; bunun için onları (kalem) olarak tavsif etmekten çekindik.

² *Iraq IX*, 2, 1947, s. 169, Lev. 31,9 (M. E. L. MALLOWAN).

³ TAHSİN ÖZGÜÇ ve NİMET ÖZGÜÇ, *Kültepe Kazısı Raporu 1949, Ankara 1953*, s. 67-68.

astarlı, uzun ayaklı, çift kulplu, süzgeçli, gaga ağızlı testi (Res. 31); koyu devetüyü astarlı, yonca ağızlı, kalın cidarlı ve bilhassa gövdesinin orijinalliği ile karakterlenen testi teşkil eder (Res. 34). Çok kalın cidarlı, işçiliği kaba leğenin dibine yakın kısmında deliği vardır (Res. 25). Bunun döküm işinde kullanıldığından şüphe edilemez. Atölyede, II katta görülmiyen, Ib için tipik ve şekilleri bakımından birbirinin aynı olan çift kulplu çömleklerden 6 tane bulunmuştur (Res. 29-30, 35). Bunların omuzları üstünde, mütenazır durumda, ya damga mühür baskıları, veya (1-3) tane, kabartma halinde, işaretler vardır. Çömleklerden bir tanesi *signe royal* motifli iri bir damga ile mühürlenmiştir (Res. 29). Bilindiği gibi, bu motif Kaniş karumunda yalnız Ib katının kapları üstünde görülmekte⁴, II ninkilerde hiç kullanılmamaktadır. Bununla beraber, Dr. NİMET ÖZGÜÇ bana II kata ait yerli üslûba giren silindir mühür baskılarında *signe royal* motifinin varlığını bildirdi. Bu kaplardan bazılarının ikinci mühim hususiyeti kulplarının daima aşağı kısmına açılan deliklerden geçirilen çivilerle tutturulan kurşun levhacıkların varlığıdır (Res. 30, 35). Bunlardan dışdakileri, bugün motifleri belli olmıyan, damga mühürlerle mühürlenmiştir. Biz, bunların hakikî mânada birer *bulle* olduğundan şüphe etmiyoruz. Esasen bu nevi kurşun bulleleri yine Ib katı evlerinde ve daha iri küpler üstünde de görmüştük.

Biz bu kısa tebliğle bir atölyenin muhtevasını, inşâî bünyesini tanıtmıya çalıştık. Kaniş metinlerinde maden ve madenî eşyanın mühim bir yer tuttuğu düşünülürse, müstakbel kazılarda bu nevi atölyelerin daha sağlamlarının bulunacağı kolayca anlaşılır. Bu yapı, yalnız bir dükkân, bir işlik değildir; orası, aynı zamanda ustanın ailesiyle birlikte içinde yaşadığı bir ikametgâhtır. Esasen bu hususiyet Kaniş karumunun hem Ib, hem de II kattaki arşivleri ve diğer tesisleri için de muteberdir. Asıl dökme işinin sabit kalıbın ve ocağın bulunduğu 2 numaralı odada yapıldığı anlaşılmaktadır.

* * *

Doğrudan doğruya bu atölyeye ait olmamasına rağmen, 1954 yılında V/23'de keşfedilen bir orağı, bu münasebetle, neşretmek faydalı olacaktır (Res. 38 a). Kaniş'de yalnız Ib katında görülen bu

⁴ *Küllepe Kazısı 1949*, s. 39 ve 56 ve TAHSİN ÖZGÜÇ, *Küllepe Kazısı Raporu 1948*, Ankara 1950, s. 64.

âlet, orak biçiminde, elde taşınan tunç bir silâh nevini temsil etmektedir⁵. 16 cm. uzunluğunda ve 2,4 cm. eninde olan orağın sap kısmı, hepsinde olduğu gibi, kıvrıktır. Sapına daha yakın olan en geniş kısmında ve üst kenarına daha yakın bir yerinde bir karenin içinde × işareti mevcuttur (Res. 38 b). Orağın şekli ve işaretin yeri, Boğazköy'de⁶ bulunmuş olandan, hiçbir suretle, farklı değildir. Kaniş orağındaki işaretin bir hiyeroglif olup olmadığının tayini vazifesi bana düşmemekle beraber, ben bu işaretin de yeni bir hiyeroglifi temsil edebileceğini düşünüyorum. Bunun orak sahibinin veya imâlâthanenin işareti olup olmadığı, ilerde anlaşılacaktır⁷. Bu vesika, aynı zamanda, Ib katında, yani daha *I. Şamsi-Adad* ile çağdaş bir devirde hiyeroglifin kullanıldığını isbata yarayacak vesikaların, bilhassa, Kaniş'de artmakta olduğunu da göstermektedir⁸.

⁵ T. ve N. ÖZGÜÇ, *Kültepe Kazısı 1949*, s. 68 ve *Belleten 71*, s. 371.

⁶ BITTEL - GÜTERBOCK, *Boğazköy 1935*, s. 32, *Lev. 21, 11*. Hiyeroglif işareti hk. s. 74 ve daha sonra BOSSERT, *Ein hethitisches Königssiegel*, Berlin 1944, s. 242.

⁷ BITTEL - GÜTERBOCK, s. 32.

⁸ *Belleten 71*, s. 363.

REPORT ON A WORK-SHOP BELONGING TO THE LATE PHASE OF THE COLONY PERIOD (Ib)

TAHSİN ÖZGÜÇ

Among all the various structures that we investigated in the karum of Kaniş we found in squares Z-aa/26-27 a badly disturbed workshop belonging to level Ib (Fig. 1-3). Although it was impossible to make an exact plan of the building because of its insufficient preservation, we could determine the main features of the construction and, by an examination of the moulds, the nature of the tools that were cast there. The technique of the foundation stones and of the masonry and the plan of the building are similar to those of other Ib buildings. The foundation is raised by one course of stones above the floor level, the mud-brick wall beginning at this point. The technique of the masonry of the wall running north-south in Z-aa/27 is different from that of the others (Fig. 3). This wall must have been added later. From room No. 1 (dimensions 2.70×2 m.) one passes, through a well-made door of 1 m. width (Fig. 1-2), into the considerably more disturbed room No. 2. The fireplace in this room, which is made of flat bricks and represents a new type, is built adjoining the wall (Fig. 2). The two remaining portions of walls in aa/26 show the extension of the building towards the east and that it must have opened on the street of which some paving-stones are preserved (Fig. 3). The room No. 3 has not yet been completely investigated. Large vessels with thick walls, some of them with, others without handles, were found in rooms 2 and 3 either on the floor or partially buried (Fig. 1, 3 and 36-37), small vessels mostly in room No. 1, a few in room no. 2, while melting-pots and moulds were found in both these rooms.

In the workshop we discovered 14 moulds, 8 of them being made of stone and 6 of clay. The longest one of the stone moulds is 27.5 cm. long, the shortest one 8.5 cm.; most of these stone moulds are broken. Some of them have 6 or 4 faces that were used as moulds, others 3, 2, or 1 face. It is apparent that all of them were used for

a long time in the manufacture of tools, since the stones have been damaged by the molten metal. We will here discuss briefly the most important of them. In spite of the great wealth of metal tools found in the karum, some of the tool types of the moulds are, up to this time, without parallel. The first of the new types is represented by a 25 cm. long flat-axe (*Flachbeil*) mould (Fig. 5a, 19). These axes were widely used in Anatolia¹ and other Near-eastern regions². There is a smaller mould for the same type of axe on the same stone (Fig. 5c). Again on the same mould we find a spearhead of a form not everywhere current in this period (Fig. 5b, 17). Its head is triangular, its shaft long and broad. The mould of a T-shaped tool reminds us of a small hammer-axe with metal shaft (Fig. 6a, 9). Two moulds for lugged axes (*Ärmchenbeil*), one large, one smaller (Fig. 5c, 6b, 11, 18), represent companion pieces to an otherwise unique bronze axe³ of level Ib (Fig. 20). These are the oldest specimens of this type in Anatolia, no similar ones having so far been found in levels II-IV of the karum. The shapes of the dagger (Fig. 6c-ç, 10) and armring moulds (Fig. 7, 12-13) and of the moulds for disk-shaped objects (Fig. 6ç, 15) which, when made of lead, served as weights, are familiar to us from many bronze and lead finds. A mould for the manufacture of ear-rings with one or two rings is worked only on one face (Fig. 8, 14, 16). The largest one of the moulds was found at the foot of a wall and was, unlike the others, not intended to be moved (Fig. 4). This clay mould served for the manufacture of long and thin metal spikes. Together with the moulds we found many melting-pots with small pouring-spouts (Fig. 26-27). Green metal rests can still be seen in these pots. In the light of the finds there can be no doubt that the caster who owned the workshop made the tools discussed above with the intention of selling them. We see from the great quantity of flat axes (*Flachbeil*) made of green stone that the same artisan also made stone tools for sale, since the number of these axes far exceeds that which would suffice for one house-hold (Fig. 21-24).

¹ K. BITTEL, *Prähistorische Forschung in Kleinasien, Istanbul 1934*, Pl. 19, 14-15 and *Bellesten 46*, Fig. 36 (H. KOŞAY and M. AKOK). The Kaniş examples are flat axes; we therefore feel reluctant to describe them as *chisels*.

² *Iraq IX*, 2, 1947, p. 169, Pl. 31,9 (M. E. L. MALLOWAN).

³ TAHSİN ÖZGÜÇ ve NİMET ÖZGÜÇ, *Küllepe Kazısı Raporu 1949*, Ankara 1953, p. 195.

Besides previously known types of pottery, new ones were also encountered in this workshop. The most important of these are: a pinkish-red slipped vase with three feet (Fig. 33); a dark-red slipped jug with its spout on the handle (Fig. 32); a large bowl with one handle (Fig. 28); a light-brown slipped big-spouted jug with long base, two handles, and sieve (Fig. 31); and a dark-brown slipped jug with a clover-leaf orifice, thick walls and a peculiarly shaped body (Fig. 34). A large, not very well finished bowl with thick walls and a hole near the base must have been used for casting (Fig. 25). We discovered also 6 vessels with two handles and similar shapes of a type characteristic for level Ib (Fig. 29-30, 35) and not found in level II. On their shoulders there are, in symmetrical arrangement, either some stamp seal impressions or signs in relief in groups of 1-3. One of the vessels is stamped with a large *signe royal* motif (Fig. 29). As we know, this motif is found in the krum in level Ib only on pottery⁴, while in level II it is never encountered on pottery. However, Dr. NİMET ÖZGÜÇ informs us that the *signe royal* motif occurs in cylinder seal impressions of native style belonging to level II. Another important feature of this vessel is the presence on the outside and inside of small lead plates held in place by nails put through small holes at the lower end of the handle (Fig. 30, 35). The plate on the outside is stamped with a seal impression the motif of which can to-day no longer be recognized. We have no doubt that this is a *bulle* in the exact sense of the word. This type of *bulle* is encountered also on storage vessels in Ib houses.

We have endeavoured in this short communication to present the contents and construction of a workshop. If we remember the important place occupied by metals and metal objects in the written documents of Kaniş, we can have little doubt that future excavations will bring to light other better-preserved workshops. The building we have discussed is not merely a shop and a working place; it also served as a dwelling for the artisan and his family. It is similar in this respect to the archives and other buildings with a special purpose of both levels Ib and II, in all of which people were living.

⁴ *Küllepe Kazısı 1949*, p. 160, 181; and TAHSİN ÖZGÜÇ, *Küllepe Kazısı Raporu 1948*, Ankara 1950, p. 175.

The casting operations must have been carried on in room No. 2, which contains the fixed mould and the fireplace.

*

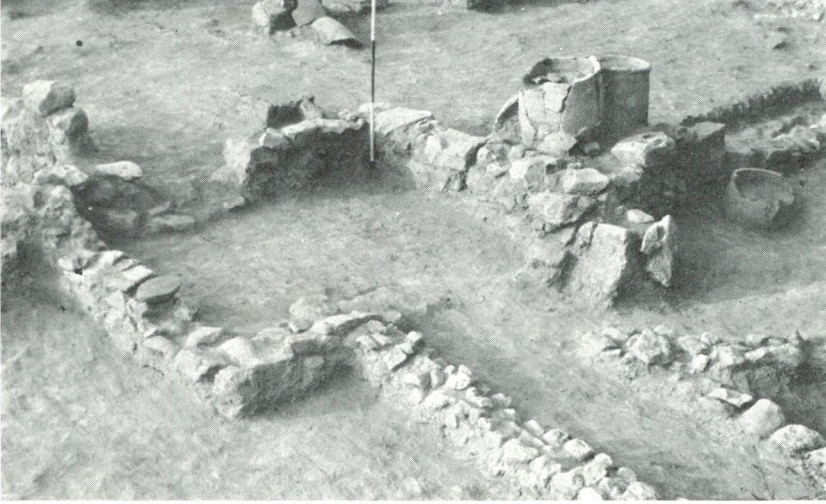
Although it does not belong directly to the workshop under discussion we think it appropriate to publish here also a bronze-sickle found in 1954 in square V/23 (Fig. 38a). This find, which has parallels only in level Ib of Kaniş, is a sickle-shaped hand-weapon⁵. The sickle is 16 cm. long, and a 2.4 cm. wide, and its handle is curved like that of all other specimens of its kind. On the broad part near the handle and towards the upper edge there is an X sign in a square (Fig. 38b). The shape of the sickle is the same as that of the sickle found in Boğazköy⁶, and the location of the signes on these two sickles is also identical. Although it does not fall into our province to establish whether the sign on the Kaniş sickle is a hieroglyph, we believe that it may represent a new hieroglyphic sign. Whether it is the sign of the artisan or of the owner of the sickle cannot be established with certainty at the moment⁷. The sickle may thus be one of the ever-increasing number of documents found especially in Kaniş, which prove the use of hieroglyphic writing in the Ib period, i.e. in a period contemporary with *Shamshi-Aadad I*⁸.

⁵ T. ve N. ÖZGÜÇ, *Kültepe Kazısı 1949*, p. 195, and *Belleten* 71, p. 390.

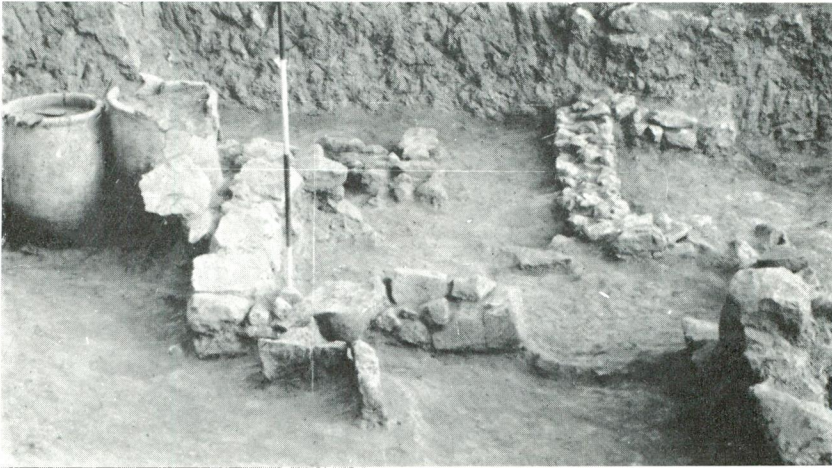
⁶ BITTEL - GÜTERBOCK, *Boğazköy I*, 1935, p. 32, Pl. 12, 11 and 74; BOSSERT, *Ein hethitisches Königssiegel*, Berlin 1944, p. 242.

⁷ BITTEL - GÜTERBOCK, p. 32.

⁸ *Belleten* 71, p. 380.

Res. 1 — Fig. 1

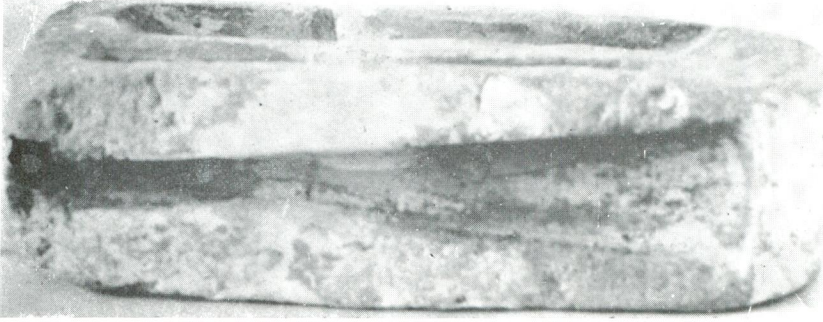
Res. 2 — Fig. 2

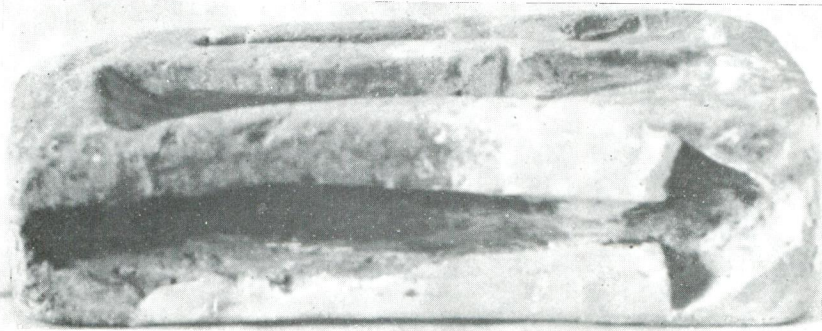
Res. 3 — Fig. 3

Res. 4 — Fig. 4

Res. 5^a — Fig. 5^a

Res. 5^b — Fig. 5^b

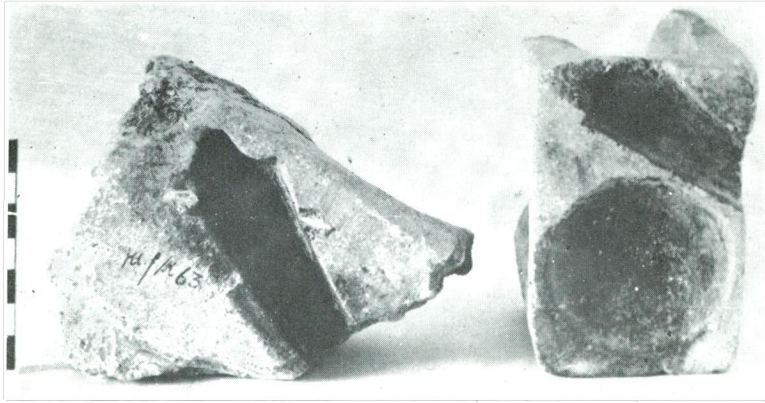

Res. 5^c — Fig. 5^c

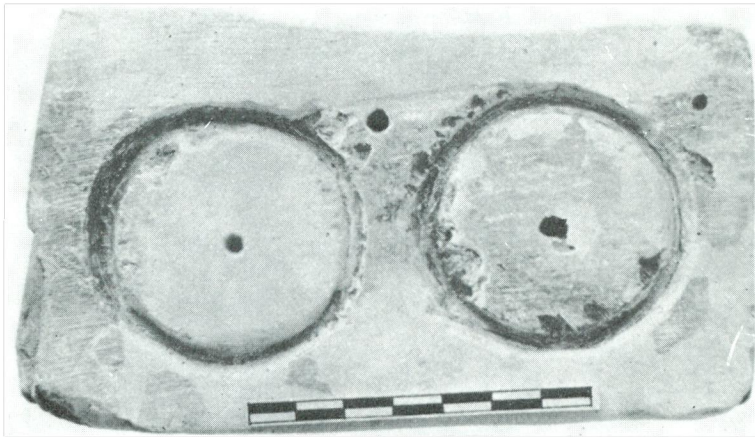
Res. 6a — Fig. 6a

Res. 6b — Fig. 6b

Res. 6c — Fig. 6c

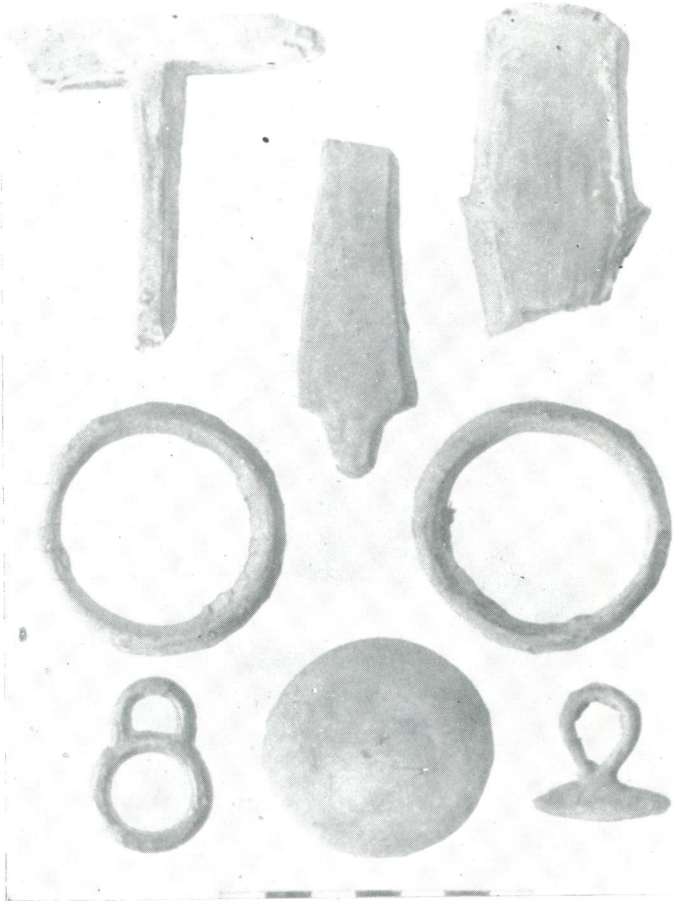
Res. 6c — Fig. 6c

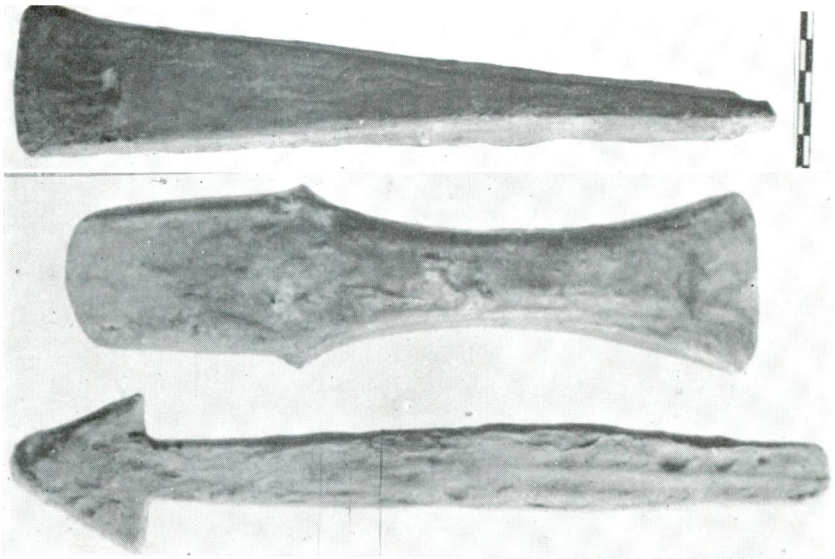
Res. 7 — Fig. 7

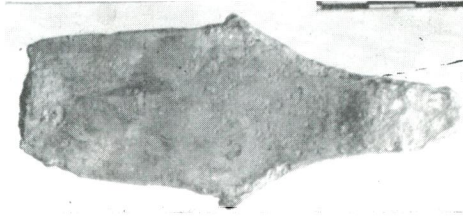
← Res. 8
Fig. 8

← Res. 9 — 16
Fig. 9 — 16

Res. 17 - 19 — Fig. 17 - 19

Res. 20 — Fig. 20

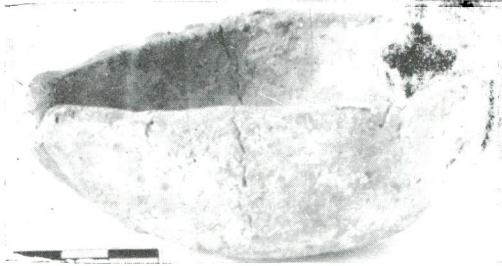
Res. 21 - 24 — Fig. 21 - 24

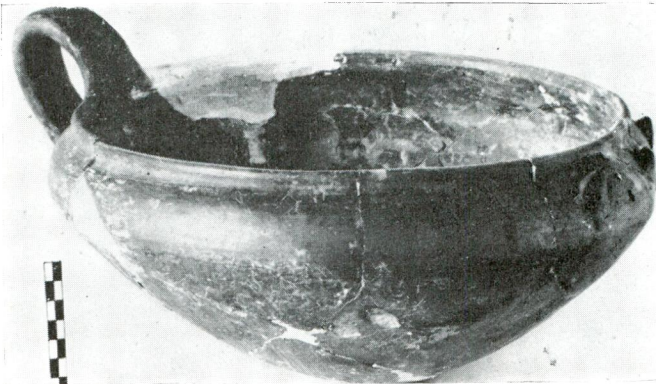
Res. 25 — Fig. 25

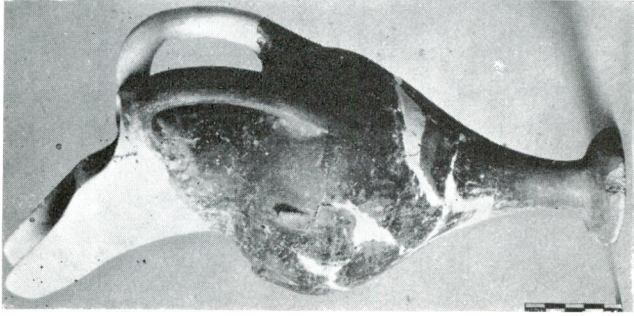
← Rs. 26
Fig. 26

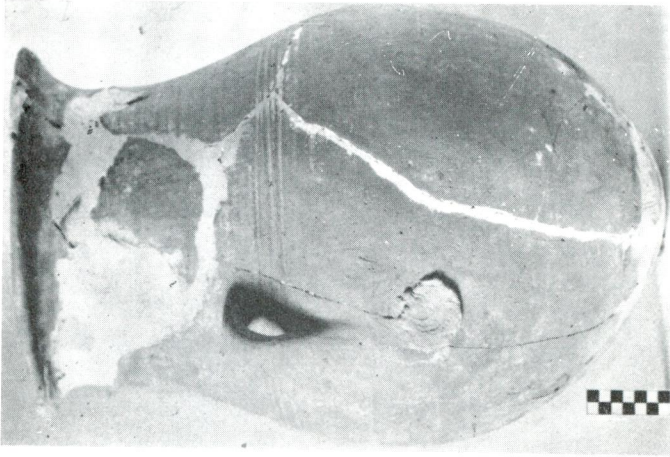
← Rs. 27
Fig. 27

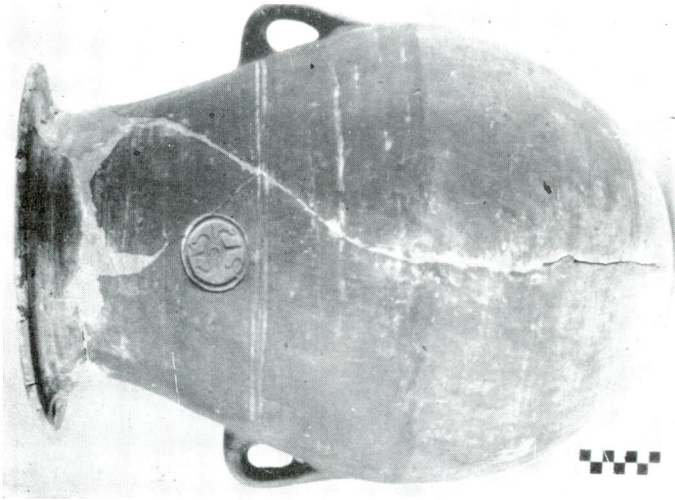
Res. 28 — Fig. 28

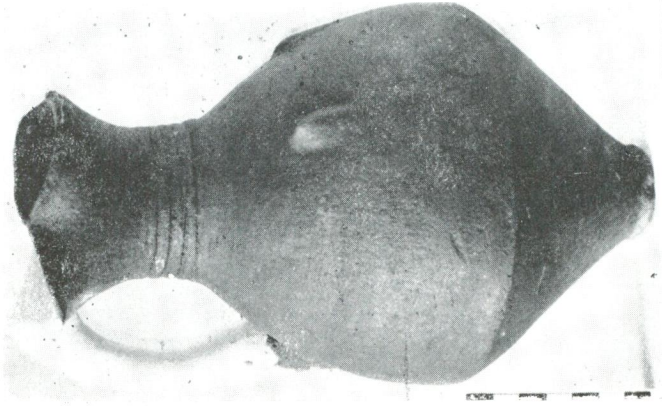
Res. 31 — Fig. 31

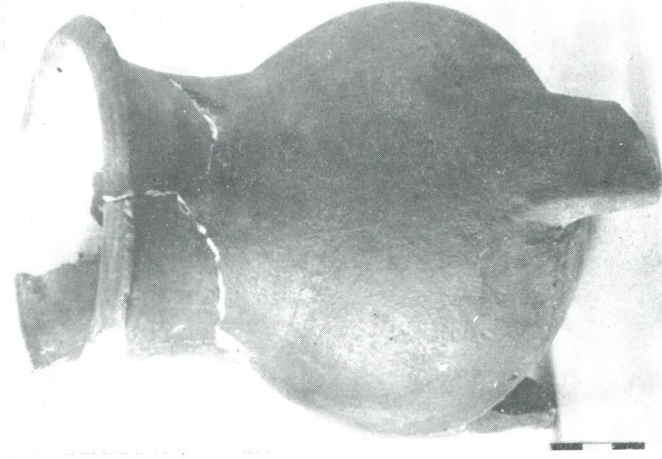
Res. 30 — Fig. 30

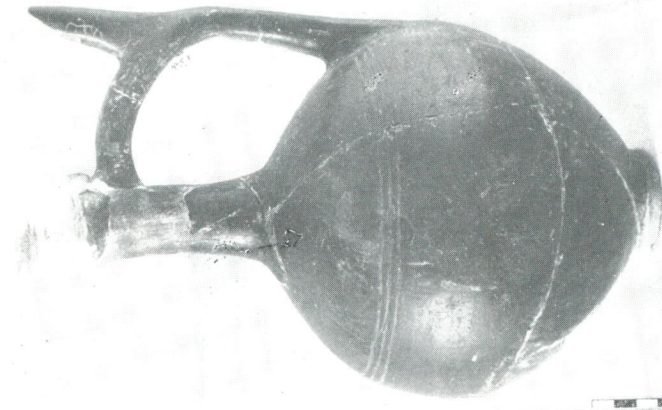
Res. 29 — Fig. 29

Res. 34 — Fig. 34

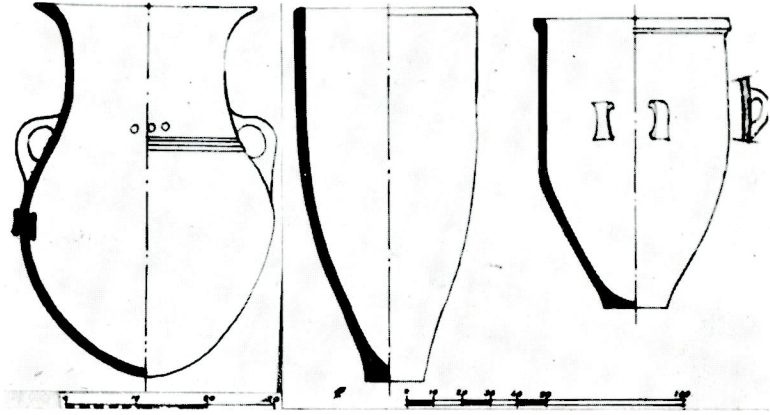

Res. 33 — Fig. 33

Res. 32 — Fig. 32

T. Özgüç II.

Res. 35 - 37 — Fig. 35 - 37

Res. 38a — Fig. 38a

← Res. 38b
Fig. 38b

SON ZAMANLARDA BULUNMUŞ OLAN BİRKAÇ BİTHYNİA KİTABESİ

Doç. Dr. Z. TAŞLIKLIOĞLU

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürü aziz dostum Rüstem Duyuran, Bithynia'ya yapmış olduğu bir inceleme gezici sırasında, bu bölgenin Üskübü* (Prusias) köyünde toprak altından yeni çıkarılmış bazı yazılı taşlara rastlamıştır. Kıymetli Müze Müdürümüz Üskübü İlkokulu Başöğretmeni Bay Celâl Dikmen ile birlikte, yerinde incelemiş olduğu bu taşları, okul bahçesinde muhafaza edilmek üzere, oraya getirtmişlerdir. Taşlar, Üskübü köyünün takriben 250 m. güneyine düşen muhacırlar mahallesinde, İbrahim Gür'un bahçesinde, toprak altından çıkarılmıştır. İbrahim Gür bu taşlara, bahçesine meyve fidanı diktiği bir sırada toprağı hafrederken rastlamıştır. Arkeoloji Müzeleri Müdürü Rüstem Duyuran, deşifre edilmesi maksadiyle kitabelerin fotoğraflarını aldıktan sonra onları bana göndermek lûtfunda bulundu. Fotoğraflar gayet güzel ve okunaklıdır. Üzerinde kolaylıkla incelemeler yapmak mümkündür. Eğer estampajlarını da temin edebilmiş olsaydık, işimiz çok daha kolay olurdu. Fotoğrafları güzelce okudum; kırık, bozuk yerlerini tamamlayarak deşifresini yaptım. Fakat neşredilebilmesi için mütemmim bazı malûmata ihtiyaç vardı. Bu husus için de tekrar Başöğretmen Bay Celâl Dikmen'e müracaat lâzım geliyordu. Kıymetli öğretmen Celâl Dikmen taşların eb'adını göndermek suretiyle o arzumuzu da yerine getirmiş oldu. Bu vesileyle kendilerine, ve sayın Bay Rüstem Duyuran'a, göstermiş oldukları derin ilgiden ve kitabelerin neşrini bana lûtfettiklerinden dolayı sonsuz teşekkürü bir borç bilirim.

Friedrich Karl Dörner son olarak Bithynia'da yapmış olduğu inceleme gezilerinde topladığı kitabeleri "*Bericht über eine Reise in Bithynien*, 1952, Wien" adlı eserinde neşretmiş bulunmaktadır.

* Bolu vilâyetine bağlı Düzce kazasının 1980 nüfuslu bir köyüdür. "1945 Genel nüfus sayımı" adlı eserde Üskübü olarak, "*Meskûn yerler kılavuzu*, cilt II"de ise Üskübi diye geçmektedir.

Biz şimdi, sayın Dörner'in bu gezisinde elde etmiş olduğu kitabelere ek olarak, bu birkaç kitabeyi, sırasıyla aşağıda veriyoruz :

1. Üskübü köyünün Muhacırlar mahallesinde İbrahim Gür'ün bahçesinde bulunmuştur. Natamam bir heykel kaidesi parçalarından olup, şimdi okul bahçesinde muhafaza edilmektedir. Taşın cinsi granittir; yüksekliği 0,75 m. gen. 0,60 m., kal. 0,55 m., harf yük. 35 mm.dir (Res. 1).

τὸν ἀπὸ γένους ἀσύν-
κριτον Ἑλληνάρχην καὶ
ἐκ προγόνων ἱερέων τε
[κ]αὶ Βειθυνιαρχῶν καὶ Σε-
5 [β]αστοφαντῶν καὶ πρυτάνεων
[Τ.]Φλ. Δομιτιανὸν
Νέστορα.

Tercümesi: “(Falan) hem rahiplik etmiş ecdattan gelme; hem de Bithyniarkhos olmuş ve imparatorluk kültürü rahipliğinde bulunmuş ve Prytanis olmuş olan ecdada sahip bulunan Yunan Cemiyetinin emsalsiz başkannın, yani T. Fl. Domitianus Nestor'un (heykelini rekzetmiştir).

Bu kitabenin muhteviyatı bize, bu taşın, mukaddes bir nesilden inen ve yüksek rahiplik mertebesine çıkmış ve Bithynia'nın mukaddes makamlarını işgal etmiş bir soya bağlanan Prusias Yunan cemiyeti başkanı T. Fl. Domitianus Nestor'un şerefine Prusias şehri ileri gelenleri tarafından dikilmiş bir heykel kaidesine ait bulunduğunu göstermektedir.

Kitabe şüphesiz natamamdır. Bu hususta gerekli izahat, bunun devamını teşkil eden 2 numaralı kitabenin tahlili sırasında verilecektir.

2. Natamam bir heykel kaidesi parçalarından olup, bundan evvelki kitabe ile birlikte, Üskübü'nün Muhacırlar mahallesinde, İbrahim Gür'ün bahçesinde bulunmuştur. Taşın cinsi granittir. Yüksekliği 0,55 m., gen. 0,61 m., kal. 0,55 m., harf yük. 31 mm.dir (Res. 2).

[ἀγ]ορανομήσ[α]ντα πολλάκις
[τ]ῆ π[α]τρίδι ἐνδόξως,
ἄρξαντα τὴν μεγίστην ἀρχὴν
ἐπιφανῶς, ἀργυροταμίαν

τῶν ἐλαιωνικῶν χρημάτων
 γραμματεύσαντα τειμη-
 τεύσαντα ἀγῶς ἔργοις
 ἰδίοις τε καὶ προγονικοῖς
 κοσμήσαντα τὴν πατρίδα καὶ
 ἐργεπιστάτην καὶ φιλόπολιν.

Tercümesi: “ (Falan), çok kere ve şerefli bir şekilde vatanının Çarşı Bakan-
 lığı vazifesini görmüş, bütün şaşaasiyle en yüksek idari makam-
 larda bulunmuş, zeytin yağı için tahsis olunan meblâğın parlak
 bir veznedarı olmuş, Meclis kâtipliği etmiş, halisane bir şe-
 kilde fiyat takdir komisyon âzalıği (censor'luk etmiş) yapmış,
 hem kendisinin, hem de ecdadının başarılarıyla vatanını güzel-
 leştirmiş ve İşletmeler Vekilliği vazifesini görmüş olan vatan-
 sever (birinin heykelini rekzetmiştir) ”.

Tercüme muhteviyatının da gösterdiği veçhile, bu kitabenin bundan evvelkinin devamı olduğu anlaşılmaktadır. Her ikisi de bir Prusias şehri idarecisinin yaptığı hayırlı işlerden bahsetmektedir. İkisi birbirini tamamladığına göre, bu idarecinin, birinci kitabede geçen Prusias'ın ileri gelen şahsiyetlerinden Nestor olduğu şüphesizdir. Her iki kırık ve natamam kitabede, memleketin Gerusia'sı veya phyle'leri tarafından, onun yüksek hizmetleri dolayısıyla dikilmiş bir heykelinin kaidesini teşkil eden parçalarındandır. Bu kitabeyi birincinin devamı imiş gibi kabul etmemiz, hem muhteviyat hem de cümlelerin gelişi bakımından isabetli sayılabilir. Birbirini tamamlayan bu iki kitabenin bir eşine daha sahibiz ki, onu bundan hemen sonra, *delikli taş* namı altında vereceğiz. Yalnız o kitabenin bundan farkı, daha çok tahribata uğramış olmasına rağmen, daha mevsuk bulunuşudur. Onda heykelin kimler tarafından ve kimin için dikildiği kayıtlıdır. Bu iki fragmentimizde ise, ifadeler yekdiğerini tamamladığı için tebcil olunan şahıs aşağı yukarı belli olabilmektedir. Her iki parçada da dikenlerin isimleri yoktur, fakat, hemen üçüncü numara olarak vereceğimiz *delikli taş* kitabesinin, phylarkhos'lar tarafından rekzedilmiş olduğu kaydı, muhteviyatından da görüleceği üzere (krş. No. 3, Res. 3), her halde, aynı şehirde, aynı şahıs için ve aynı zamanda başka bir müessesenin, meselâ, Gerusia'nın veya Bule'nin dikmiş olması muhtemel sayılabilir; çünkü, Grek şehirlerinde, bir kahramanın, veya vatanına büyük hizmetlerde bulunmuş birkaç

müessesce tarafından heykellerle aynı zamanda şerefendirilmesi âdetti. Bu itibarla, elimizdeki bu kitabenin içinde kahramanı bahis mevzuu edilen bundan evvelki, yani (1) numaralı kitabenin devamı olduğunu kabul etmek gerekir. Birbirini tamamlayan bu (1) ve (2) numaralı kitabelerimizin kahramanı T. Fl. Domitianus Nestor'a gelince, onu da, bundan sonra vereceğimiz (3) numaralı kitabenin izahı sırasında tanıtmaya çalışacağız.

3. Üç numaralı kitabemiz, bir delikli taştır. Bundan öncekilerle bir arada bulunmuştur, ve onlar gibi bir heykelin kaidesine ait parçalardandır. Yalnız, Üskübü halkından biri, bu taşı alıp, yazılı kısmın tam orta yerinden 0,48 m. kutruna bir delik açarak, bir kuyu ağzında, arkada fotoğrafında da görüldüğü üzere, bilezik olarak kullanmıştır. Burada bize düşen vazife, kitabenin bu oyulmuş yerini tamamlamak ve ondan sonra, deşifresini yapıp, mahiyetini meydana çıkarmaktır. Kitabenin yüksekliği 0.66 m., gen. 0,73 m., kal. 0,66 m., ortasına açılan deliğin kutru 0, 48m., harf yük. 31 mm. dir (Res. 3).

[τὸν ἀπὸ γένους ἀσύνκριτον]

[ἐκ προγόνων ἱερέων τε καὶ]

[Βεθυνιαρχῶν καὶ Σεβαστοφαντῶν]

[καὶ πρυτάνεων Τ.Φλ. Δομιτιανὸν

5

Νέστορα.

ἀγορανομ[ήσαντα μεγαλ]οπρεπῶς

ἄρξαντ[α τὴν μεγίστην ἀ]ρχὴν

ἐπιφα[νῶς, τειμητεύσαντα ἀ]γνῶς

καὶ ν[ομίμως, δις ἄρχοντα καὶ πρ[ῶτον

10

ἄρχο]ντα καὶ ἱερέα καὶ ἀγωνο]θέτην

[Διὸς Ὀλυμπίου]

ἐπιδ[όντα ἑαυτὸν τῇ πατ]ρίδι

κατ' ἐ[πίγειοντα καιρὸν σωτῆ]ρα(?)

οἱ ἡ[ρημένοι τῆς ὁμον]οίας

15

εἰς τῆ[ν ἀρχὴν αὐτοῦ φύ]λαρχοι

Φυλῆς Σεβ[αστηνῆς

Μ. Αὐρήλιος Κακι - - -

Κανός,

Π. Αἴλιος Ἀλέξανδρος

Οὔλιος Ἀγηνος

Φυλῆς Τ[ιβεριανῆς

Μ. Αὐρήλ]ιος Ἰσόχρυσος

Σερτωριανός

Ἀσκληπιόδοτος

Φυλῆς Προυσιάδος

Μ. Αὐρήλιος

Tercümesi: “*İttihada mensup olanlar arasından seçilmiş phylarkhos’lar, sıkıntılı anlarda kurtarıcı olarak kendisini vatanına veren, bütün gayretlerini ona hasreden, Zeus Olympios rahibi ve onun şerefine yapılan müsabakaların tertipçisi olan, iki defa arkhont ve bir kere de baş arkhont olan kanun dahilinde ve halisane surette fiyat takdir komisyon âzalığında bulunan ve en yüksek makama kadar ulaşan ve başkanlığı parlak bir şekilde ifa eden, cömertçesine Çarşı Bakanlığı yapan, hem rahiplik etmiş ecdada mensup bulunmuş, hem de Bithyniarkhos olmuş ve imparatorluk kültü rahipliğinde bulunmuş ve Prytamis olmuş olan cedde sahip bulunan Yunan Cemiyetinin emsalsiz başkanının, yani T. Fl. Domitianus Nestorun (heykelini rekzettirmişlerdir)”.*

“*Bu heykeli rekzettiren Phylarkhos’lar listesi aşağıdadır:*

<i>Sebastene Phylesinden :</i>	<i>Tiberiane Phylesinden :</i>
<i>M. Aurelios Kaki... Kanos,</i>	<i>M. Aurelios İskhrysos Sertorianos</i>
<i>M. Aurelios Aleksandros Ulpios Agenos</i>	<i>Asklepiodotos Prusias Phylesinden :</i>
	<i>M. Aurelios...”.</i>

Namına bu heykelin dikildiği zat, Nestor, Bithynia ahalisinden olup, aslen yerli bir grektir. Nestor, memleketi, vatani Prusias (Üskübü) şehrini öyle idare etmiştir ki, zamanının Roma eyâlet idarecisi Domitianus’un, ona veya babasına veyahut dedesine vatandaşlık hakkını vermiş olduğu görülmektedir.

Bu (3) numaralı kitabemizin metnini daha vazıh bir şekle sokabilmek için, biraz açıklamalara ihtiyaç vardır.

Eski Atina’da, her Atinalı vatandaşın üç ismi vardı: Kendi öz ismi, baba ismi, ve üçüncü olarak mensup bulunduğu yerden, yani memleketten aldığı isim. Şunu da ilâve edelim ki, Eski Yunan diyarında soyadı diye bir isim tanınmamakta idi. Umumiyetle her Atinalının şöyle bir adı olabilirdi: Χαίρων Χαίριναύτου Φαληρέυς yani, öz isim (*Praenomen* = küçük ad), baba ismi (*patronymik*), üçüncüsü de, o şahsın mensup bulunduğu yer ismidir (*demotik*).

Eski Attika bir takım demos’lara bölünmüştü: yani, Attika arazisi, yer yer bir nevi mahallelere taksim edilmiş bulunuyordu.

Attika'da bu demos'ların sayısı 100 kadardı. Bu rakkam sonraları 174'ü bulmuştur. Bu taksimata göre, her Attika'lı vatandaşın bir demos'a mensup oluşu keyfiyetini demotik kelimesiyle izah edebiliyoruz¹. Şu halde, yukarıda vermiş olduğumuz misalde geçen Phalereus kelimesi, Phaleron'lu demek olduğuna göre, bir yer ismini ifade etmektedir.

Ethnik isme gelince, o da kavim ismini ifade eder ki, yalnız Attika'da yabancılara verilen bir ad olup, gayet az geçmektedir. Meselâ, Arkas (Arkadia'lı) böyle bir *ethnik* isimdir.

Atina'da, aristokratlar zihniyetinin yıkılmasına meşhur devlet adamı Solon'un sebep olduğunu biliyoruz. Fakat, bunu bilâhara kökünden yok eden büyük inkılâpçı Kleisthenes olmuştur. Bu teşkilâtçı büyük Atina'lı devlet adamının Atina'da yapmış olduğu yeniliklerin en mühimmi, Attika arazisini 10 phyle'ye taksim etmesi idi. Halbuki, Attika, eskiden de dört phyle'ye ayrılmış bulunuyordu. Fakat bu Kleisthenes taksimatının daha evvelki taksimatla hiçbir ilgisi ve benzerliği yoktu. Bu taksimat daha ziyade coğrafi idi; yani Attika arazisi, biraz sahil topraklarında, biraz da iç bölgede ve şehirlerde hissesi bulunan on kısma bölünmüştü ki, bu bölümlerin her birine phyle adı verilirdi. Bundan başka bu phyle'lerin herbiri, onar demos'a ayrılmış bulunuyordu. Bu demos'lar, bizim bugünkü mahalle taksimatına, muhtarlıklara benzemekte idi. Şu halde, Attika'da on phyle olduğuna göre, her phyle onar demos'tan olmak üzere, bütün Attika 100 demos'a ayrılmıştı. Fakat, sonraları, meselâ M.ö. III. yüzyılda bu rakkamın 174'e hatta 200'e yükseldiğini görürüz. Demos'ların başında demarkhos adı verilen birer başkan bulunurdu ki, vazifesi, demos'un mahallî, siyasî ve idarî işlerini görmek idi. Fakat devletin asıl mühim işleri tabiatıyla Attika'nın merkezi Atina'da görülürdü².

Bu kısa izahattan sonra, Atina'da oturan bir kimsenin üçüncü ismi nasıl alabileceğini de anlatmaya çalışalım: Atina'da bulunan bir yabancı, Atina'ya nereden gelmişse, kendisine, geldiği yerin

¹ Krş. J. B. Bury, S. A. Cook, F. E. Adcock, *The Cambridge Ancient History* cilt IV, s. 142 v.d.; A. Müfid Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, s. 198-199.

² Bk. Strabon, IX, c. 396; A. Müfid Mansel, *ayn. es.*, s. 198; J. B. Bury, S. A. Cook, F. E. Adcock, *ayn. es.* s. 142-143; Victor Duruy, *Histoire des Grecs*, cilt I, s. 460-461.

ismi verilirdi. Meselâ, Thraks, yani Thrakia'lı denirdi ki, bu türlü isimlere *ethnik* ad denirdi. Şayet bir yabancı, meselâ, Kaunios (Kau-nos'lu), Byzantios (Byzantion'lu) gibi, vatanı olan bir şehrin ismiyle çağırılırsa, o takdirde, bu türlü isimlere de *şehir ethnijği* diye bir ad vermek gerekir; fakat, yabancı olmayanlar, mensup buldukları şehrin ismiyle değil, doğrudan doğruya bağlı oldukları demos'un ismiyle adlandırılırlardı. Meselâ, Phalereus (Phaleron'lu) v.s. gibi.

Şimdi, Roma imparatorluğu devrindeki isimler üzerinde duralım. Roma devri kitabelerinde, bir Roma'nın en az iki, umumî olarak da üç ismine rastlanırdı :

- 1) *Praenomen* (küçük isim),
- 2) *Nomen Gentilicium* (soyadı),
- 3) *Cognomen* (ek ad).

Fakat, kitabelerde, arada bir, babasının da isminden, *phyle* (tribus)-sinden bahsedildiği görülür. Ayrıca, bazı kere bir Roma'nın *Agnomen*'ine, yani lâkabına da tesadüf edildiği vakidir. Meselâ, Scipio'ya, sonradan Afrika'da kazanmış olduğu zafer üzerine Africanus denmesi gibi. Şu halde, Roma imparatorluğu devrinde, bir kitabede, bir şahsın üçten fazla isminin geçtiğine şahit olunabilir. Meselâ, Anadolu'da, Lykia'nın eski meşhur limanı Patara (bugün Ovaköyü)'lü bir şahsın onüç isminin olduğu kayıtlıdır³. Fakat, ekseriyetle, bu kadar kalabalık adı olan bir adamın, resmî vesikalar müstesna, isimlerinin hepsinin kitabelerde geçmesi şart değildi. Meselâ, başarı göstermiş, memleketine büyük hizmetlerde bulunmuş bir vatandaş bir kitabe ile şereflendirmek icap etse, kitabede onun yalnız üç ismini zikretmekle iktifa olunurdu. Şu halde, bu adlar nasıl, ve kimlere verilirdi? Roma vatandaşlık hakkı Roma imparatorluğu zamanında, yerli halktan, memleketine ve vatanına her hangi büyük hizmetlerde bulunmuş bazı muayyen eyâletlilere, meselâ, zenginlere verilirdi. Bu şerefe nail olan eyâletli bir kimseye yeni bir Roma ismi verilirdi ki, bu isim de ya imparatorun, yahut da Proconsul yahut Legatus gibi herhangi bir Roma eyâlet idarecisinin isminden alınırdı. Çok kere, Proconsul, imparatora, memleketine hizmeti dokunmuş bir eyâlet zenginini tavsiye eder, ve imparator da, bu teklifi kabul ettiği takdirde, o eyâletli, Proconsul'ün *praenomen*'iyle *nomen*'ini alır, kendi

³ TAM. II. 426.

öz ismini de *cognomen* (ek ad) olarak muhafaza ederdi. Bazan, Roma vatandaşlığı hakkını kazanan bir köle de bulunabilirdi; o takdirde, bu köle kendisini azad eden efendisinin *praenomen*'iyle *nomen gentilicium*'unu almakla mükellef idi. Tarihte buna rastlamak hemen her zaman mümkündür. Lâtin şairi Publius Terentius Afer (M.ö. 185—189), Roma senatörlerinden Terentius Lucanus'un kölesi idi; ve bunun içindir ki, kendi *nomen*'ini teşkil eden Terentius ismini, efendisi olan Terentius Lucanus'tan almıştır. Vaziyet böyle olduğuna göre, kitabemizde geçen Prusias (Üskübü) şehri idarecisinin *cognomen* (ek ad)ini teşkil eden Nestor Grek ismi, yerli bir isim olup, o, bunu muhafaza etmiş ve diğerlerini, yani T. Fl. Domitianus isimlerini de, öteden beri âdet olduğu veçhile, kendisine ad olarak kabul etmiştir. Roma imparatorluğu eyâletlerinde bu türlü isim alma keyfiyeti, (M.s. 212) yılına kadar devam eder. Bu tarihten itibaren, imparator Caracalla, mevcut âdeti kaldırarak, bu vatandaşlık hakkının tanınması keyfiyetini Roma imparatorluğu hudutları dahilinde oturan bütün eyâlet halkına teşmil etmiş, ve böylece, mevcut teamülü, kendi *nomen gentilicium*'u olan Aurelius ismini aldirmek suretiyle değiştirmiştir. Bu vaziyete göre, Roma vatandaşlık hakkını kazanmış eyâletli bir kimse, Caracalla'nın *nomen*'ini alarak, Roma vatandaşlığı kisvesine bürünmüş olurdu. Caracalla'nın asıl resmî adı, Marcus Aurelius Antoninus'tur. Kendisinin M.s. 212'de almış olduğu bu "*Roma vatandaşı olma kararına*", kendi isminden müştak olan "*Constitutio Antoniniana*" adı verilmiştir⁴. Bu duruma göre, kitabemizde geçen Nestor'un Roma vatandaşlık hakkına malik oluşu, ihtimal bu karardan evvel vuku bulmuş olsa gerektir. Aksi takdirde, onun da, Caracalla'nın *nomen*'iyle adlandırılması icapedirdi.

Deliklitaş adını verdiğimiz (3) numaralı kitabenin deşifresi için yardımcı kaynak olarak ilk müracaat ettiğimiz kaynaklar, bu kitabenin bulunduğu köyde ve aynı yerde ele geçmiş olan ve bu yazımızda da fotoğraflarını ve metinlerini vererek deşifresini ve tahlilini yaptığımız (1) ve (2) numaralı natamam kitabelerdir. T. Fl. Domitianus Nestor'un şerefine, Prusias phylarkhos'ları tarafından rekzedilmiş bulunan (3) numaralı kitabenin gerek baş tarafı, gerekse sonu

⁴ Ulpianus, *Dig.* I, 5, 17; In orbe Romano qui sunt, ex sonst. imp. Antonin. cives romani effecti sunt; Krş. Leon Homo, *L'Empire Romain*, s. 85; Victor Duruy, *ayn. es.* s. 245.

ve ortasının da delik kısmı eksik durumdadır. Bize düşen vazife, bu eksikleri, elimizde mevcut imkânlar nispetinde tamamlayıp, tanıtmaktır. Bu itibarla, kitabenin önce baş tarafını tamamlama işini halle çalışalım. Kitabenin baş tarafını, gene aynı yerde bulunduğunu gördüğümüz aynı şahsın, yani T. Fl. Domitianus Nestor'un şerefine dikilmiş şu aşağıdaki kitabe ile tamamlayabilmekteyiz :

τὸν ἀπὸ γένους ἁσύν-
κριτον Ἑλληνάρχην καὶ
ἐκ προγόνων ἱερέων τε
καὶ Βειθυνιαρχῶν καὶ Σε-
5 β]αστοφαντῶν καὶ πρυτάνεων
Τ.Φλ. Δομιτιανὸν
Νέστορα.

Deliklitaş kitabesinin ilk (1-3) satırlarını⁵ böylece tamamladıktan sonra, kitabemizin 6. satırının iki ucu, yani başını ve sonunu teşkil eden kelimelerin yarısından çoğu metnimizde mevcut olduğu için, bu satırların tamamlanma işinde herhangi bir zorlukla karşılaşılmamıştır. Çünkü buradaki ἀγορανομήσαντα μεγαλοπρεπῶς tâbiri çok sık geçen gayet umumî bir tabirdir. Ayrıca, hemen hemen aynı ibareyi yukarıda vermiş olduğumuz (2) numaralı kitabe ile de mukayese edersek, bu hususu takviye etmiş bulunuyoruz. (2) numaralı kitabe, aynı zamanda *Deliklitaş* kitabesinin 7-8 nci satırlarını tamamlamakta işimize yaramıştır. Yani, metnimizde ἀρξαγτ..... ρχὴν/ἐπιφα..., şeklinde geçen 7 nci satırla, 8 nci satırın baş tarafını, yukarıda verdiğimiz (2) numaralı kitabenin 3 ncü ve 4 ncü satırlarından, yani ἀρξαντα τὴν μεγίστην ἀρχὴν/ἐπιφανῶς..... ifadesinden faydalanmak suretiyle, esas metnimizi doldurabiliyoruz. *Deliklitaş* metninde, 6-17 nci satırların sadece iki uçlarından, yani, işaret ettiğimiz satırların baş taraflarından yarımşar kelime ile, sonlarından gene yarım kelimeyi bulmayan birkaç harflik fragmentler, fotorafta da belli olduğu üzere (Res. 3), ehemmiyetsiz gibi görünürse de, metnimizi başka metinlerle mukayesede işimize yaradığı için, pek mühim sayılmaktadır.

8 nci satırın tamamlanmasında da aynı kitabenin (nr. 2. satır

⁵ Bk. yukarıda 1 no.lu kitabe.

6-7: *τιμη/τεύσαντα ἀγῶς*) ifadesinden faydalanarak, bu satırı tamamlamış bulunuyoruz.

9-11 nci satırlara gelince, bunların da benzerlerini şu aşağıdaki kaynaklarda bulabildiğimiz için, işimiz kolaylaşmış olmaktadır : G. Mendel, *BCH.* 25, 1901, 62 v.d. nr. 207: *δις πρῶτον ἄρχοντα καὶ ἱερέα καὶ ἀγωνοθέτην Διὸς Ὀλυμπίου καὶ τιμητὴν καὶ vs. ; aynı şekilde krş. : Cagnat *IGR III.* 64, 66, 1422, 1423 : *δις ἄρχοντα καὶ πρῶτον ἄρχοντα καὶ ἱερέα καὶ ἀγωνοθέτην vs. : Friedrich Karl Dörner, Bericht über eine Reise in Bithynien, s. 17, nr. 10, satır 4-7: [δι]ς ἄρχοντα καὶ πρῶτον ἄρχοντα καὶ ἱερέα καὶ ἀγωνοθέτην Διὸς Ὀλυμπίου vs.**

12 nci ve 13 ncü satırlarının tamamlanmasını kolaylaştırıcı herhangi bir örnek metne rastlanmamıştır. Fakat biz bu satırları, metinde görüldüğü şekilde bütünlemeyi uygun buluyoruz.

14-15 nci satırların aşağı yukarı paralellerinin elimizde mevcut oluşu ⁶, bu eksikliklerin tamamlanmasını da mümkün kılmıştır.

Kitabenin 14 ncü satırında bir *ὁμονοία* kelimesinin tamamlanması bizce mühimdir. Kelimenin lûgat mânası *hemfikir, ittifak*, olarak verilmektedir. Kitabemize göre, eski Prusias şehri Phyle'leri arasında bu mânada bir *birleşme*'nin mevcudiyeti kabul edilebilir. Kitabemizde bu kelimenin tamamı değil, yarısı ve hem de aksi tesadüf olarak, son tarafı geçmektedir. Şayet, baş tarafı bulunsaydı, işimiz daha kolay olabilirdi. Mamafih, Dörner'in ⁷, bu kelime üzerinde durarak, A. Köerte'nin ⁸ bu mânada ileri sürmüş olduğu bir nazariyesine temasla, Prusias, şehrinde M. s. II. yüzyıl ortalarında *ὁμονοία* adı altında bir *birliğin* mevcudiyetine işaret etmesi, bizim bu kelimeyi tamamlamamıza büyük fayda sağlamış ve bu aynı zamanda Prusias'ta öyle bir *birliğin* varlığını ve devam etmekte olduğunu meydana koymuştur.

Kitabemizde eksik olarak geçen phyle'ler adedinin 12 olduğunu ve sonra da aralarında *ὁμονοία* adı altında yeni bir teşekkülle bir-

⁶ Krş. G. Mendel, *BCH.* 25, 1901, 67, nr. 208, st. 18-19: *οἱ τῆς ὁμονοίας εἰς τὴν ἀρχὴν/αὐτοῦ ἀποζεδειγμένοι φύλαρχοι.* Krş. A. Köerte, *AM.* 24, 1899, s. 435, nr. 26: *οἱ τῆς ὁμονοίας ἡρημένοι εἰς/τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ φύλαρχοι.* Krş. K. Dörner, *agn. es.*, s. 10 v.d. nr. 4, st. 17-18: *οἱ εἰς τοῦτιον ἔτος ἡρημένοι τὴν/ἀρχὴν αὐτοῦ φύλαρχοι.*

⁷ F. K. Dörner, *agn. es.*, s. 16, nr. 9.

⁸ *AM.* 24, 1899, s. 453, nr. 26.

leşmiş bulduklarını, yani, Dörner'in aynı köyde bulduğu diğer bir kitabeden öğrenmekteyiz⁹. Yalnız, *Constitutio Antoniniana* kararından sonra, Roma vatandaşlığını kabul eden eyâletlilerin evvelce bahsettiğimiz isim alma usulünde, *praenomen*'i bırakıp, sadece *nomen gentilicium*'u almak gibi bir usulün ihdas edildiğine, ve bunun bir misalini Dörner'in bir kitabesinde gördüğümüze göre¹⁰, bizim kitabemizin, tarih bakımından, Dörner'inkinden daha eski bir zamana yükelebildiğini söyleyebilmekte isek de, bu tarihi kat'î olarak belirtmek hususunda maalesef sağlam bir ip ucuna sahip bulunmaktayız. Yalnız biz, kitabedeki yazı karakterlerini gözönüne alarak, bu tarihi M. s. II. yüzyıl ortalarına konmasını isabetli buluyoruz. Fakat, burada şunu da tebarüz ettirelim ki, bu Prusias şehri *birliğinin* teşekkülü —ki, evvelce 12 phyle'nin *ὁμονοία* adı altında teşkil ettiği bir *birlik* olarak görünmektedir— biraz önce bahsetmiş olduğumuz bir Hadrianus kitabesine dayanarak (krş. Dörner, *ayn. es.* s. 16, nr. 9), M. s. II. yüzyıl ortalarına kadar gittiği kabul edilebilir.

Deliklitaş kitabesinde, T. Fl. Domitianus Nestor'un iki defa arkhontluk ve bir kere de baş arkhontluk yaptığı kaydı geçmektedir. Dörner'in makalesinde, bu memuriyet, *ἀρχων τῆς φυλῆς*, keza *φύλαρχος* yani phyle başkanı olarak görülmesi, ve bunun da bir *ὁμονοία* (*Birlik*) ile birleştirilmesi istendiğinden (Dörner, gös. yer), T. Fl. Domitianus Nestor'un, bu *Birliğin* başkanlığını yapmış olduğu düşünülerek, kitabemizin 14 ncü satırını tamamlarken, bu satırın her iki uçlarından yarımşar kelimesi mevcut olduğuna ve bilhassa satır sonu kelimesinin] *οιας* şeklinde, yani düşüncemize muvafık bir tarzda bulunduğuna göre, gene Dörner'in *aynı eserinde* geçen bir kitabenin şu iki,

οί. ἡρημένοι εἰς τὴν
ἀρχὴν αὐτοῦ φύλαρχοι

satırından faydalanarak¹¹, 14-15 nci satırlarımızı, metnimizde görüldüğü üzere, bütünlemiş bulunuyoruz.

16 ncı ve müteakip satırlarda geçen phyle isimlerinin tamam-

⁹ F. K. Dörner, *ayn. es.*, s. 10, nr. 4.

¹⁰ Krş. *ayn. es.*, s. 10, nr. 4.

¹¹ Krş. *ayn. es.*, s. 10-11, nr. 4. st. 17-18.

lanmasında da, gene Dörner'den istifade ettik. Buradaki liste, bizim kitabemizdeki listenin aynıdır. Aynı olmamasına da imkân yoktur; zira bir şehrin phyle'leri bir defa tesbit edildi mi, ondan sonra, aynı liste devam eder giderdi. Yalnız değişen tarafı âzalarıdır; o da, her yıl intihapla olur. Böylece, bu liste, bizim kitabemizdeki listeden, *Constitutio Antoniniana* (M. s. 212) kararı hükümlerine göre, daha sonraki zamanlara ait olması gerektiği için, kitabemizdeki phyle isimlerini, oradakilerle karşılaştırmak suretiyle şu şekilde tamamlamak imkânını bulduk¹²: Σεβ[αστηνῆ] ve Τ[ιβεριανῆ].

Kitabemizde bir imparatorluk kültünden bahs olunmaktadır. Bu imparatorluk kültü ne demektir? Bu kült nasıl meydana gelmiştir?

Bidayette, dinî merkezler, mâbetler, adak, bağış, hattâ bazan yüksek kıymeti haiz eşya kabul etme selâhiyet ve imtiyazına sahip bulunuyordu. Fakat, Roma imparatorluğu devrinde, mâbetlerin bu hususî imtiyazı yukarıdaki kadar kuvvetli değildi; bununla beraber, mâbetlerin ἀσολία hakkı tanınmıştı. Asıl meseleye girmeden önce, ἀσολία'yı izah etmek faydalı olur kanaatindeyiz. Σολῶν, zorla çekip almak, koparmak, mânalarına gelir. Ön ek olarak konulmuş bulunan harf da alpha privatif'tir, yani, kelimeyi olumsuz yapar. Şu halde, kelimenin mânası, zorla çekip alınamaz, dokunulamaz, yağma edilemez demek olur¹³. Mâbetlerin bu imtiyazına dayanan bazı kişiler, bu hakkı sui istimal ederek icabında bir mâbede sığınmak suretiyle kendi şahıslarını da her türlü tehlikeden masun tutma cihe-tine gitmişlerdir. Bilhassa mâbetlerin bu masuniyet sahasının bidayette, mâbedin içinde, tanrı heykelinin işgal ettiği küçük bir yer iken, sonraları, bu yerin genişletilerek mâbedin dışına kadar çıktığını ve mâbedin etrafında genişçe bir sahaya teşmil edildiğini görürüz. Masuniyet yerleri her zaman için emin sayılırdı. Hattâ, Mısır Kırallı Ptolemaios XI.'un Ephesos'taki Artemis mâbedine sığınarak, uzun zaman orada kaldığı malûmdur¹⁴. Bu türlü mâbetler, Anadolu'da, harp zamanlarında bilhassa hazinelerin saklanması için çok işe yarardı. Ἀσολία'ya sahip mâbetlerin bu hususiyetlerini daha umumileş-

¹² Krş. Dörner, *ayn. es.*, s. 10-11, nr. 4. st. 19; *BCH.* 25, 1901, s. 61-63, nr. 207, st. 20; nr. 208, st. 21; *AM.* 24, 1899, s. 435, nr. 26.

¹³ Bk. Dio Cassius, XLVII, 19: ἀπηγόρευσαν δὲ μηδένα ἐς ἡρώων αὐτοῦ καταφυγόντα ἐπ' ἀδεία μήτε ἀνδρηλατεῖσθαι μήτε σολᾶσθαι.

¹⁴ Dio Cassius, XXXIX, 14-16.

tirmek ve masuniyet sahalalarını şehir sahasına teşmil etmek maksadıyla, böyle bir mâbedi olan bir şehir, meselâ *Magnesia ad Maeandrum* halkı tanrıçalarının emridir diyerek, şerefine musabakalar tertip ederlerdi; ve böylece bütün Grek şehirlerine haberciler salarak, tanrıça şerefine yapılacak olan müsabakalara, onları da davet etmek suretiyle şehirlerinin masuniyetini ilân ederlerdi¹⁵. Teos (Sığıcak) şehri de aynı yolu takip ile, ἀσολία'sının sahasını bütün şehre (πᾶσι τοῖς ἐν Τέφ) teşmil etmişti¹⁶. Bilhassa, Teos şehrinin, Dionysos şerefine yapılan temsiller münasebetiyle her taraftan gelen artistlere açık bulundurulduğu malûmdur. Binaenaleyh, buraya gelen yabancıların emniyetini sağlamak lâzım gelirdi. Bunun için de surlarla sarılı şehrin masuniyetinin bütün dünyaca tanınması lâzım gelirdi. Fakat o zamanlarda, Roma âlemi bundan gelecek fayda ve zararları henüz düşüncecek durumda değildi. Roma imparatorluğunun yavaş yavaş gelişmesi ve genişlemesi neticesinde, imparatorluk, ἀσολία'nın mahiyetini kavradı ve mazarratlarını da anlamakta gecikmedi. Her taraftan gelen şikâyetler üzerine ἀσολία'nın kötüye kullanıldığı anlaşıldı. Nihayet Roma imparatoru Tiberius 22 senesinde aldığı bir kararla genişlemiş bulunan ἀσολία sahasını tahdit için bütün Grek şehirlerinin temsilcilerini toplantıya davet etti. Senatoda bu meselelerin münakaşasını yaptırdı; böylece, kölelere, hırsız ve dolandırıcılara, uğursuzlarla, tanrıların himayesine lâyık olmayan kimselere, bir nevi sığınak teşkil eden bu sahayı tespit ettirdi. Bu suretle Roma ἀσολία'sı, Grek ἀσολία'sından farklı oldu. Buna göre, Roma ἀσολία'sı, mâbedin kendisi ile hazinelerine ve personeline şamil bulunmakta idi¹⁷. Bundan sonra, Anadolu'daki ἀσολία'ya sahip mâbetler artık bu yeni hükümlere göre, masuniyetlerini idameye çalışmışlardır. İmparatorluk devri bu masuniyeti gayet normal olarak idare etmesini bildi. Hiç bir borçluya, hırsıza böyle bir mâbedin yataklık etmesine meydan vermedi. Bu vaziyetin 22 senesindeki karardan sonra, 3. asrın ortalarına kadar gayet normal devam etmiş olduğu elimizde mevcut bir takım sikkelerle tesbit edilmiş durumdadır¹⁸. Fakat, Romalılar, bazı mâbetlerin, Grek

¹⁵ Le Bas - Waddington, *Inscriptions d'Asie Mineure*, 60-80; Krş. Victor Chapot, *Province romaine*, 1908, s. 406 v.d.

¹⁶ Le Bas Waddington, *agn. es.*, 62.

¹⁷ Bk. Victor Chapot, *agn. es.*, s. 408.

¹⁸ Mionnet, III, s. 120-121, nr. 432, 442.

dünyasının dışına çıkararak, tamamen umumileştiklerini görünce, endişe duymağa başladılar. Miletos şehri halkının, kehanetleriyle cihana ün salmış Didyma Apollon mâbedine ἀσολία hakkının tanınması hususundaki ısrarı dolayısıyla, Klaros ve saire gibi mâbetlerin de bu hakkı istemeleri üzerine, Roma imparatorluğu, bu kelimenin manevî nüfuzunun kendisi için ileride bir tehlike doğurabileceğini düşündü ve bu otoriteyi, meselâ Teos şehrinin ἀσολία'sını bir takım umumî ifadeler kullanmak suretiyle yumuşatmağa çalıştı¹⁹; meselâ “pek mukaddes Bule” gibi bir takım tâbirlerin bu devirde sık sık geçişinin yanında, arada bir, “pek mukaddes şehir” ifadesine de rastlanır. Sonra, Dionysos şenlikleri münasebetiyle, Grek âleminde celp etmiş olduğu birçok san'atkârları sinesinde barındıran Teos şehrinin, Apollon'un bir kehaneti mucibince²⁰, hem ἀσολία'sı vardı, hem de ἀσφάλεια'sı mevcuttu, yani, Teos şehri bir nevi hiç kimsenin el uzatamayacağı bir emniyet altına alınmış bulunuyordu. Çünkü, bütün azaları ilâhi kanunların tatbikiyle uğraştıkları için, mukaddes addedilmekte idiler. Fakat, Roma, burayı tahrip etmek ve sindirmek, artistleri öteye beriye dağıtmak suretiyle onun, göz kamaştırıcı şöhretine ağır bir darbe indirdiği zaman²¹, acaba oradaki ἀσολία'dan bir eser kalmış mı idi? Zannetmiyoruz; çünkü, onun yerini bu sefer ἡ ἱερωτάτη πόλις (*en mukaddes şehir*) almış bulunuyordu.

Phrygia'da vaziyet daha başkadır. Orada sahil bölgesine nazaran, devrin kültürüne bakış, daha geri bir safhada bulunmakta idi. Bu bakımdan Roma'nın da bu memlekete karşı biraz gevşek ve biraz da politik davranması gerekiyordu. Lydia, ve Mysia için de aynı vaziyet cari idi; zira Hellen kültürünün buralarda, sahile nazaran, daha geç tarihlerde girmiş bulunduğu malûmdur. Karia'da durum daha tehlikeli olduğu için ἀσολία'ya fazlasiyle hürmet gösterilmişti. Meselâ, Aphrodisias şehri, şenlikleri ve müsabakalarıyla masuniyetini Roma'ya tasdik ettirmekte hiç zorluk çekmiş değildi. Şu halde, ἀσολία'nın frenlenmesi bütün Roma eyâletlerinde aynı zamanda olmamıştır. Bu keyfiyet eyâletin sahilde ve içerde olduğuna göre, değişmiştir. Binaenaleyh, Roma ve Senato, otoritesini eyâlet-

¹⁹ Krş. Mionnet, *Suppl.*, VI, s. 376, nr. 1890: ἀγρῶν Τητίων (*mukaddes Teos'luların*); Krş. *CIG.* 3108, I, 9: ἡ ἱερωτάτη πόλις (*en mukaddes şehir*).

²⁰ *CIG.* 3067, I, 16.

²¹ Livius, XXXVII, 27.

lerin bu vaziyetlerine göre, ayarlamasını düşünmüştür. O, nüfuzunu, yerine göre istimal etmek suretiyle, eski dinî merkezlerdeki mâbetlerin salâhiyet ve imtiyazlarını imkân nispetinde azaltma yolunu bulmuş ve böylece yeni bir kültür doğmasını sağlamıştır: yavaş yavaş, yer yer, bütün Roma âleminde imparatorlara ait mâbet inşası görülmeye ve bu yeni mâbetlerde, İmparator Caesar'ın namına kült icrasına başlanmıştır. Senenin muayyen günlerinde, bütün eyâlet şehirleri, Caesar mâbedinin bulunduğu şehre gidip, imparatorluk kültü icra ederlerdi. Onun şerefine musabakalar, eğlenceler tertip ederlerdi. Bu şehirlere bütün eyâlet şehirleri iştirak ederdi. Bu sebeple, bu dinî merasime κοινὸν Ἀσίας (*Asya Birliği*) ismi verilmişti. Birliğin vazifesi hem dinî, hem de siyasî olmuştur. Dinidir, çünkü imparatora kült icra edilmekte idi; ve bu kültün merasimleri de, bir eyâlet baş rabibi tarafından, Roma'nın temsilcisi olan Proconsul veya onun mümessili bir zatın huzurunda, idare edilmek suretiyle, fevkalâde bir gün yaşanır, imparatora dualar edilir, ondan bolluk, sıhhat temennilerinde bulunulurdu. Sonra, bu şenlik gününde, eyâlet şehirlerinin rahip seçimleri de yapılırdı. Mâbetlerin hesapları gözden geçirilir; dinî merkezlerle ilgili daha birçok işler görülmüşürdü. Fakat, bu meseleler görüşülürken, bazan dinî mevzuattan uzaklaşıldığı da olurdu ki, bu da, Roma'nın, dinî niyetini, siyasî maksatlara kullandığının bir delilidir. Zaten, dinî birliğin vazifesi, eyâlet şehirleriyle Roma arasında mütavassıt bir rol oynamaktı. Bu vazifeyi görmeğe başladığı andan itibaren ki, Birlik, eski Grek âlemindeki karakterinden ayrılmış ve böylece tam mânasiyle siyasî birlik halini almıştır²².

4. Üskübü köyü Muhacırlar mahallesinde, diğer üç kitabe ile birlikte bir yerde bulunmuş bu kitabe de bir heykel kaidesi olup, cinsi granittir. Yüksekliği 0.58 m., gen. 9,62 m., kal. 0,68 m., harf yük. 30 mm.dir (Res. 4).

[T.]Φλ.Δομιτιανός Νέστωρ
τὸν ἀγαθὸν καὶ
ψιλοστοργότατον πατέρα

Tercümesi: “*T. Fl. Domitianus Nestor, iyi ve gayet müşfik olan babasının heykelini (reszetmiştir)*”.

²² Bk. Victor Chapot, *op. cit.*, s. 454 v.d.

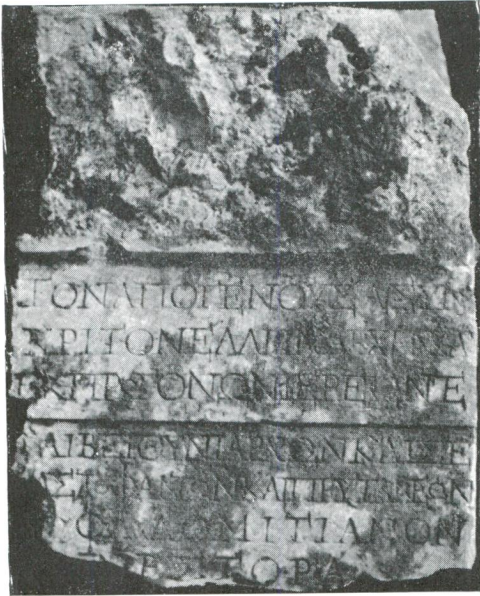
Prusias şehri idarecisi olarak tanıdığımız T. Fl. Domitianus Nestor'un, babasının bir heykelini dikmekle, onu tebtil etmek isteğini görüyoruz.

5. Bundan önceki dört kitabe ile aynı yerde bulunmuş olup, bir heykel kaidesidir. Yüksekliği 0,61 m., gen. 0,66 m., kal. 0,60 m., harf. yük. 29 mm.dir. Taşın cinsi granittir (Res. 5).

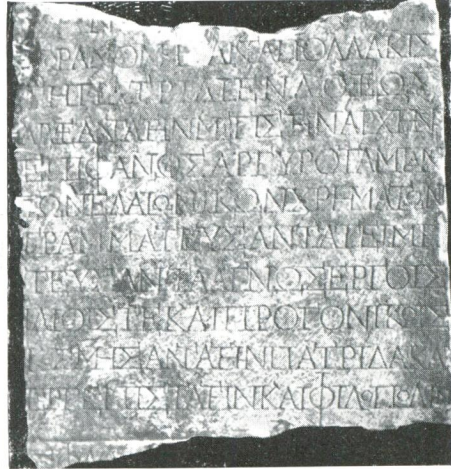
- Πρεσ<β>(ευτήν) Σεβ(αστοῦ) ἡγεμόνα λεγεῶνος ιβ
 κεραυνοφόρου βεβέας εὐσταθοῦς
 πρεσβ(ευτήν) Σεβ(αστοῦ) ἡγεμόνα λεγεῶνος ζ
 Κλαυδίας, πρεσβ(ευτήν) Σεβ(αστοῦ) καὶ ἔπανορ-
- 5 θωτήν τῶν τῆς Παμφυλίας πόλεων,
 ἀνθύπατον Σικελίας, πρεσβευ(τήν)
 καὶ ἀντιστράτηγον Σεβ(αστοῦ) καὶ ἡγεμόνα
 Γαλατίας, πρεσβ(ευτήν) καὶ ἀντιστράτηγον Σεβ(αστοῦ)
 καὶ ἡγεμόνα Κιλικίας, πρεσβ(ευτήν)
- 10 καὶ ἀντιστράτηγον Σεβ(αστοῦ) καὶ ἡγεμόνα
 Ἀραβίας, ὑπατον, Μ(άρκος) Δο(μ)ίτιος

Tercümesi: “*Markos Domitios (adında bir vatandaş) sağlam ve metin olan yıldırım (saçan) 12. Legion ile 7. Claudia Legionunun komutanlığında bulunmuş, Pamphylia’da imparatorun temsilcisi ve oradaki şehirlerin onarıcısı olmuş, Sicilya’nın Proconsul’lük vazifesini görmüş, Proprætor sıfatıyla imparatorun temsilciliğini yapmış, Galatia’da, Kilikia’da ve Arabia’da Legatus Proprætoire sıfatıyla idarecilik etmiş, consul olmuş (bir Romalının heykelini rekzetmiştir)*”.

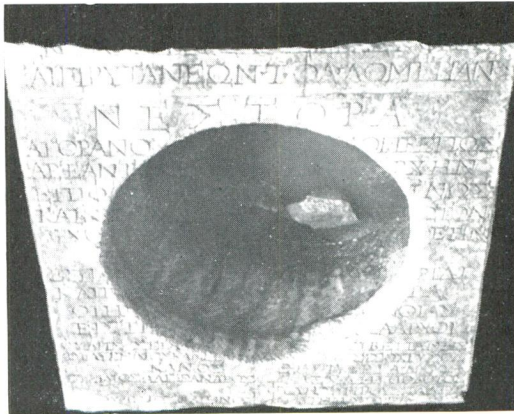
Bu kitabenin muhteviyatı, bize maalesef esaslı bir ip ucu vermemektedir. Heykeli rekzedilen yüksek Roma memurunun mahiyeti hakkında hemen hemen hiçbir malûmat edinmiş değiliz. Kitabemizde bu memurun ne ismi, ne de vazife gördüğü seneler mevcuttur. Bu taşın alt ve üst taraflarının kırık olması, bizi hal zorlukları içinde bırakmış bulunuyor. Elimizdeki metinde, ismi meçhul kalan yüksek Roma memurunun, memuriyet hayatında XII. Legion ile VII. Claudia Legio’nunda komutanlık etmiş ve Proconsul ve Consul’lük vazifelerinde bulunmuş, Legatus Proprætoire sıfatıyla imparatorun temsilciliğini yapmış olduğu anlatılmakta, fakat kat’î olarak hangi tarihlerde bu vazifeleri gördüğü kaydı geçmemektedir. Yalnız, taştaki

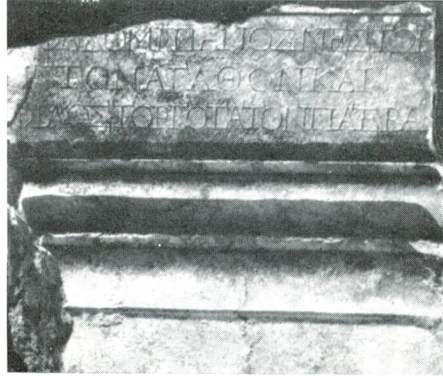
Res. 1

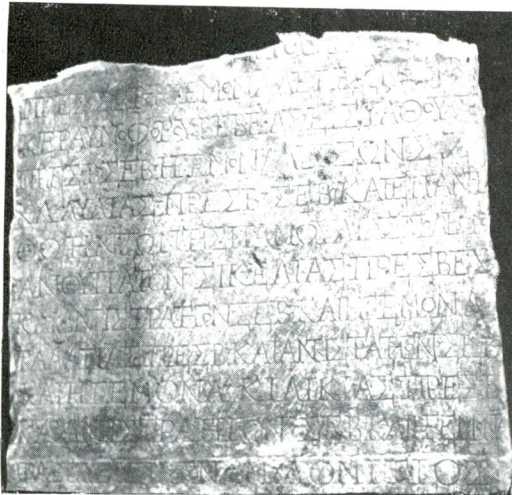
Res. 2

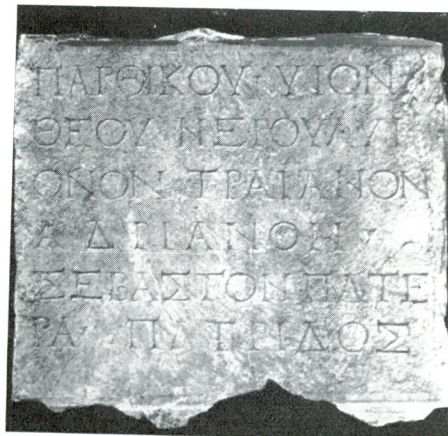
Res. 3

← Res. 4

← Res. 5

← Res. 6

yazı karakterlerinin ima ettiğine nazaran, bu kitabenin M. s. II. asrın sonlarına doğru yazılmış olduğu kanaati edinilmektedir.

6. Üskübü'de diğer kitabelerle bir arada bulunmuştur. Şimdi, onlarla birlikte okulun bahçesinde muhafaza edilmektedir. Kitabenin yazılı bulunduğu taşın cinsi granittir. Yüksekliği 0,49 m., gen. 0,54 m., kal. 0,52 m., haft yük. 35 mm.dir (Res. 6).

[Αὐτοκράτορα Καίσαρα]
 [Θεοῦ Τραϊανοῦ]
 Παρθικοῦ υἱὸν
 Θεοῦ Νέρουα υἱ-
 ὠνὸν Τραϊανὸν
 Ἀδριανὸν
 Σεβαστὸν πατέ-
 ρα πατρίδος

Tercümesi: “(Falan), memleketin babası ve Nerua'nın torunu ve Traianus'un oğlu olan Traianus Hadrianus'un heykelini (rekzetmiştir)”.

İmparator Traianus Hadrianus (M. s. 117—138)'ün şerefine rekzedilen bu kitabenin muhteviatının da gösterdiği veçhile, kitabenin hem baş tarafı, hem de sonu eksik durumdadır. Bu metinde, heykeli kimin diktirdiği kaydı bulunmadığı gibi, baş tarafından da, heykeli dikilen imparator Traianus Hadrianus'un babasının ismi de tam değildir. Maamafih, Traianus Hadrianus'a ait bu türlü kitabelerin yüzlercesine rastlamak mümkün olduğu için, bu kitabenin baş tarafının tamamlanması gayet basittir.

Kitabede geçen πατήρ πατρίδος (*pater patriae*), yani, “vatanın babası” tabiri, Hadrianus'a verilen resmî bir tebci unvanıdır. Bu kitabenin bir paralelini teşkil etmesi muhtemel olan diğer bir kitabe, bize, bu heykeli diktirenin, onu diktirenden başkası olduğu hususunda ip ucu verebilir. Çünkü, bir şehirde, aynı kitabeyi ihtiva eden heykellerin muhtelif kimseler tarafından diktirildiği daima görülmektedir. Meselâ, Prusias şehri Gerusia'sı veya Demos'u hattâ bir Phylarkhos'u, Hadrianus'un şerefine, şehrin muhtelif yerinde onun birkaç heykelini diktirmiş olabilir. Şu halde, bu heykeli rekzedenin bu gibi şahıs veya müesseselerden biri olduğunu düşünmemizde mahzur yoktur.

KUVVADDAR OĞULLARI

M. ZEKİ ORAL

Müzeler Umum Müdürlüğü Arşiv Şefi

Türkiye Selçuklu devletinin çökmesi üzerine Anadolu'da kurulan beylikleri biliyoruz. Onlardan başka ve onlar kadar önemli olmıyan beylikler de vardır. Bunları me hazlarımızda “Tavâif-i mülûkten müteferrikîn” başlığı altında yazılmış görüyoruz.¹ Konumuz olan Kuvvaddar oğulları işte bu müteferrik beylerden sayılabilir. Bunlar hakkında malûmat şimdilik Bezm ü Rezmin iki kaydı ile Taşköprü'de bulunmuş iki mezar taşına inhisar etmektedir. Önce mezar taşlarını inceleyelim :

Kastamonu ilinin Taşköprü ilcesi merkezindeki Hüsamüddin mescidi haziresinde bulunan bu iki mezardan birisi 825 H. yılında ölmüş bulunan Kuvvaddar oğlu İlyas Bey oğlu Ali Bey'e, diğeri de 826 H. yılında vefat eden kardeşi Kuvvaddar oğlu İlyas Bey oğlu Sevindik Bey'e aittir. I. Resim de görülen sandukalı mezar Ali Bey'e ait olup baş ve ayak tarafına dikilmiş iki mermer taşla bu taşların arasına konmuş mermer sandukadan ibarettir. Üzerinde şu yazılar vardır :

Sandukanın yanlarında üstte :

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَالْمَلٰئِكَةُ وَاُولُو الْعِلْمِ
قَوَّامًا بِالْقِسْطِ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَزِیْزُ الْحَكِیْمُ اِنَّ الدِّیْنَ عِنْدَ اللّٰهِ الْاِسْلَامُ ﴿۱﴾ اٰمِیْن
یا رب العالمین

Sandukanın yanlarında altta:

ایرمیه بختومه دیریکن خلل — ناکه ناکه ایردی چنکال اجل
چون اجل چنکالنه اولدم اسیر — کسه بولنمادی با کا دستگیر

¹ Düvel-i İslâmiye, s. 319 Türklerin ve Moğolların tarih-i umumisi c. 4, s. 140; İ. Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu beylikleri. s. 57; Cami üd-düvel.

Sanduka üzerindeki yazıların birincisi âyettir (Sûrei Âl-i İmran, âyet 17-18); ikincisi ise XV. asır türkçesi ile yazılmış iki beyittir.

“Talihime hâlel gelmesin, bahtım bozulmasın derken yavaş
yavaş ecel çengeli erişti
Ecel çengelince esir olduktan sonra elimden tutacak kimse
bulunmadı”

şeklinde bugünkü şivemize çevrilebilir. Mezarın baş ve ayak taş-
larında şu yazılar vardır: Yazıların buldukları yerler krokide
rakamlarla gösterilmiştir:

Baş taşının dış yüzünde:

- I — 1 — هو الغفور
2 — انشا هذا روضة
3 — الشريفة المنورة افتخار
4 — الشبان خلاصة الانسان
5 — المرحوم المغفور السعيد

Baş taşının iç tarafında:

- II — 1 — الشهيد
2 — المحتاج الى رحمة
3 — الله تعالى بعفوه و غفرانه

Ayak taşının iç yüzünde:

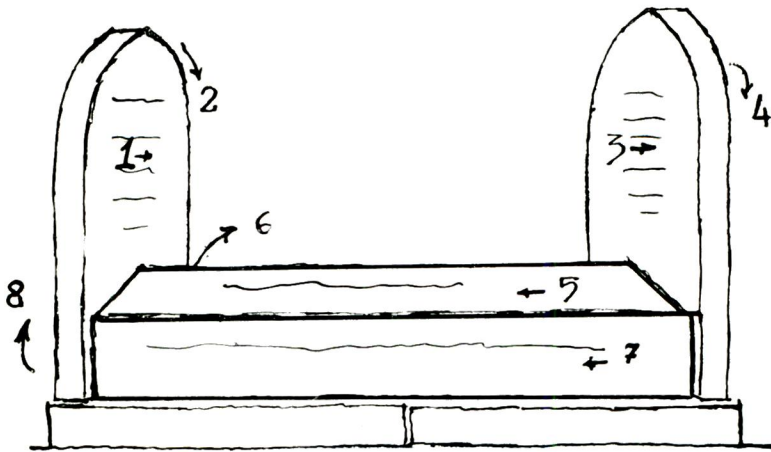
- III — 1 — على بك ابن
2 — الياس بك ابن قوددار
3 — نور الله قبرهم

Ayak taşının dış yüzünde:

- IV — 1 — و حرر في نصف
2 — ليلة الاثنين ثامن
3 — عشر جمادى الاخر لسنة
4 — خمس عشرين وثمانماية

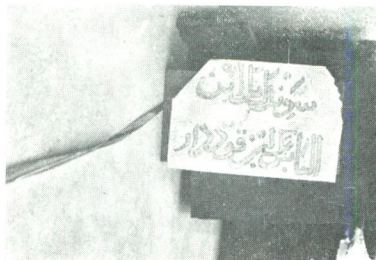

Res. 1

LÖTFİ NİLTUMA .

Res. 2

← Res. 3

1, 2, 3 ncü bendlerin türkçesi: “Allah esirgeciyi ve affedicidir. Allah kabirlerini nurlandırın Kuvvaddar oğlu İlyas Bey oğlu ve hakkın affına, rahmetine muhtaç, mübarek şehit, insanlığın hülâsası gençlerin iftihar ettiği merhum Ali Bey’e bu nurlu mezar yapıldı”. Dördüncü bendin türkçesi de “825 yılı Cemaziyelahirının 18 nci pazartesi (9 Haziran 1422) salı gecesinin yarısında yazıldı” demektir.

Sevindik Bey’in mezarı — resimde görüldüğü gibi — baş ve ayak tarafına dikilmiş yalnız iki mermer taştan ibarettir. Taşların yapı-ışları klâsik mezar taşları tipindedir. Üzerinde şu yazılar vardır :

Baş taşının iç yüzünde:

- 1 هو الباقي
 — 2 هذا المرقد سلالة الامرا
 — 3 نتيجة الكبرا نوجوان وقت المرحوم المغفور
 — 4 السعيد الشهيد المحتاج الى رحمة الله تعالى

Ayak taşının dış yüzünde:

- 1 سونديك بك ابن
 — 2 الياس بك ابن قوددار
 — 3 انار الله برهانها بجوار حق
 — 4 و حرر في وقت ثلثان شب شنبه

Ayak taşının iç tarafında:

- 1 صفرا المظفر لسنه ست
 — 2 عشرون وثمانماية²

Bu yazıların türkçesi: “Allah bâkidir. Bu mezar Kuvvaddar oğlu İlyas Bey oğlu Tanrının rahmetine muhtaç mübarek şehit, merhum, vaktin nev civanı, yiğiti, uluların sonu, neticesi ve beyler sülâlesinden olan Sevindik Beyin’dir. Allah onların kabirlerini nurlandırın. 826 senesi Safer ayında cumartesi gecesinin üçte ikisi vak-tinde yazıldı” demektir.

Mezar taşlarındaki bu yazılar mahallî neşriyatta yayımlanmış

² Bu tarihin yüzler hanesi siyakat rakamı ile yazılmıştır. Krş. Konya müzesi 102 No. yazma mecmua, s. 172.

ise de pek çok noksan ve yanlışlar vardır. ³ Onların (Sırâten seviyyer. — صراطاً سوياً) diye uydurdukları kelimelerin Sevindik Bey İbni İlyas Bey İbni Kuvvaddar olduğu açıkca görülmektedir (Res. 2).

Bezm ü Rezm'in kayıtlarına gelince: Yıldırım Bayezit Han Amasya'ya giderken Kuvvaddar⁴ oğulları elinde bulunan Kırkdilim kalesine uğramış, kaleyi muhasara ile zabt ederek Kuvvaddar oğlu Seydi Mahmud'u tutmuş oraya hapsedmiştir. ⁵

Amasya emiri Ahmet Bey tenezzüh yerlerinin güzeli ve hoş bir yer olan Kaynar - pınarı'na ⁶ çadırlarını kurmuş asker toplamış Kuvvaddar oğlu ile birlikte Sivası Kadı Burhan üd din'den almak için hareket etmişlerdi. ⁷

İşte Amasya emiri ve Hacı Şadgeldi Paşa'nın oğlu, müstekil beylerden olan Ahmed Bey ile ittifak ederek Sivas'ı Kadı Burhan üd din'den almağa giden Kuvvaddar oğlunun da bu müstekil ümera arasında sayılması uygun olacağına inanıyorum.

Bu sülâle elinde olduğu anlaşılan Kırkdilim ⁸ kalesinin nerede olduğu, yerinde bugün kale bakiyeleri bulunup bulunmadığını henüz tesbit etmek mümkün olmadı. Çorum'a yazdığım mektuplardan daha bir cevap alamadım.

Kuvvaddar oğullarının ne suretle Taşköprü'ye gelmiş yerleşmiş ve orada ölmüş oldukları hakkında mehazlarda bir kayıt yoktur. Fakat yurtları ellerinden alınan ümeranın başka taraflarda ikamete memur edildiği ve geçimlerine medar olmak üzere timarlar verildiği malûmdur. Kuvvaddar oğullarının da Taşköprü'ye bu şekilde gelmiş olmaları ihtimal dahilindedir.

³ M. Behçet, Kastamonu Asar-ı kadimesi. s. 70. Talât Mümtaz Yaman, Kastamonu tarihi, s. 135. Ahmet Gökoğlu, Paflagonya. s. 297.

⁴ El-kaid, binek hayvanlarını yeden adama derler. Yedekçi demektir. Cemi züvvâr vezninde kuvvâd gelir. Seraskere, çavuşa itlakı bu mânadandır (Kamus tercümesi, c. I, s. 1268). Bu ifade kelimenin mezar taşındaki hareketmiş şekline uyar. Bezm ü Rezm'de kuvvad-u dar şeklinde yazılmıştır.

⁵ Bezm ü Rezm, s. 403:

تا بعد از روزی چند خبر رسید که قلعه [قرق دلم] را که بولد [قود و دار] تعلق داشت از پسر او سیدی محمود بقهر و غلبه بسته و اورا محبوس کردانید

⁶ Kaynar-pınarı Ordu vilâyetinin Ünye kazasına bağlı bir yerdir. Meskûn yerler kılavuzu, s. 655.

⁷ Bezm ü Rezm, 330:

« قینار پشاری » که سر چشمه نزه و مقامی حرم است بنجیم ساخته بجمع عساکر و ترتیب اسباب جنگ مشغولست و عزیمت مصمم ساخته که بولد « قودودار » پیوندد و باتفاق و استظهار او بولایت سیواس در آید

⁸ Anadolu'da iki yerde Kırk dilim gösterilmiştir. Birisi Yozgat'ın Çekerek kazasına bağlı bir köy. Diğeri Çorum merkezine bağlı bir köydür. Meskûn yerler kılavuzu s. 688.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

Prof. Dr. Gotthard Jäschke : *Die Türkei in den Jahren 1942—1951. Geschichts-kalender mit Namen und Sachregister.* Wiesbaden : Otto Harrassowitz, 1955. VIII, 196 S. 8°.

Münster Üniversitesinde Şark Semineri Profesörü Dr. G. Jäschke, Türk inkılabını ve yeni Türkiye'yi, şimdye kadar, yorulmak bilmeyen bir gayretle inceleme ve tanıtmaya muvaffak olmuş kıymetli bir bilgidir. Profesörün, bizce, Atatürk inkılâbı ve yeni Türkiye hakkında yazdığı yirmi kadar eser ve makele arasında, birinci derecede yer işgal eden anaeseri, herkesce bilinen Tarih Takvimidir¹. Bu eser, I. Dünya Harbini, Osmanlı imparatorluğu bakımından felâketle kapayan Mondros mütarekesi günlerinden itibaren, yeni Türkiye tarihinin anahatlarını bir "Tarih Takvimi" sahifelerine sığdıran çok başarılı ve dikkatli bir çalışmanın mahsulüdür. Müellif, şimdi, ilim âlemine, Türkiye Tarih Takviminin 1942—1951 yıllarına ait on senelik bir zamanı kaplayan VII. cildini sunmuş bulunmaktadır. Atatürk'ün liderliğindeki Türk inkılâbının, Doğuda ve hattâ bütün dünyada hürriyet ve istiklalleri için çarpışan bütün milletler üzerindeki tesiri gün geçtikçe daha iyi anlaşılacaktır. XX. yüzyılımızın en başarılı ve yapıcı bir hareketi olan Türk inkılâbının bütün teferruatıyla bilinmesi ve incelenmesi, bizim için olduğu gibi, bütün dünya için de ihmal olunamayacak bir konudur. Profesör Jäschke'nin 1918—1951 tarihlerini içine alan eserinin başta gelen meziyeti, esarete mahkûm edilmek ve vatan topraklarından mahrum bırakılmak istenilen Türk milletinin, Atatürk'ün Anadolu'ya gelişinden itibaren kendi mukadderatına hâkim olduktan sonra bugünkü demokrasi safhasına kadar daima ileriye doğru yükselen tarihini az söz, fakat açık ve müsbet hâdiselerle göstermeye ve çizmeye muvaffak olmasıdır.

Eser, sadece, yıl ve tarih günlerinin ve hâdiselerin gelişi güzel sıralanmasından ibaret değildir. Müellif, ilk ciltlerinde olduğu gibi, 1942—1951 yıllarına ait son VII. cildinde de, barış ve umumî bir kalkınma havası içinde daima gelişmekte olan yeni Türkiye'yi, dünya hadiseleri çerçevesi içinde, olduğu gibi aksettiren güzel bir eserdir. Eserde, yeni Türkiye'nin iç, dış, ekonomi politikası, sanat ve cemiyet hayatı, bilhassa demokrasi alanındaki hamleleri ve tuttuğu yapıcı yol, meclis tutanakları, kanunlar, kararnâmeler, yetkili devlet adamlarının sözleri, yerli ve yabancı basın hülâsalarının ışığı altında, zahmetsizce anlaşılabilir bir şekilde tesbit edilmiş bulunmaktadır. Kaynaklarının sırasıyla yerlerinde gösterilmiş olması, bu konuda inceleme yapacaklara ayrıca büyük bir kolaylık vermektedir.

¹ Bugün, dilimizde daha çok kronoloji kelimesiyle ifade olunan Geschichtskalender tâbirini "Tarih Takvimi" şeklinde aldım. Kâtip Çelebi'nin dilimizde, bu cins kitapların hemen en eskisi ve mükemmeli sayılabilecek meşhur eserine "Takvimü't-Tevarih" adını vermiş olması da, "Tarih Takvimi" ismini kabul etmemin başlıca sebebidir.

Bundan evvel çıkmış olan altı ciltle birlikte son VII. cilt de, her tarihçinin ve aydının, bu konuda araştırmalarını kolaylaştıracak bir kılavuz kıymetini taşımaktadır. Bu himmet ve hizmetlerinden dolayı eser sahibi Prof. Dr. G. Jäschke ile son cildi pek mükemmel bir surette çıkaran Wiesbaden'de Otto Harassowitz basmevini tebrik ve kendilerine teşekkür etmeyi bir vazife bilirim.

On senelik (1941—1951) hâdiseleri kaplıyan bu eserde, her kitapta olduğu gibi, gözden kaçan bazı baskı ve düzeltme hatalarının bulunmasını tabii görmek lâzımdır. Eserin kıymeti ve doğruluğu üzerinde hiçbir tesiri olmayan bu noktaları burada belirtmek eserin kıymetini ancak arttırabilir. Görebildiğim bazı eksikler hakkındaki mülâhazalarım sırasıyle şunlardır :

1— Metinde şahıs isimleri bazan kısaltılarak, bazan da tam olarak yazılmıştır (Bedri Tahir Şaman, Nedim Veysel ilkin metinde küçük ve soy adları tamam olarak yazıldığı halde, Şemseddin Günaltay'ın ve Recep Peker'in küçük adları kısaltılarak R. Peker, Ş. Günaltay şeklinde yazılmıştır). Bütün kitapta, mütaleayı kolaylaştırmak bakımından aynı usulün tutulması uygun olur. Metinde, küçük isimlerin yalnız baş hâfleri yazılarak indeksde, hem küçük, hem soy adların tamam olarak yazılması mümkündür.

2— Türk ordu mensuplarından bahsedilirken hizmette olanlarla olmayanların, mümkün oldukça, belirtilmesi faydalıdır. General Zeki Baraz'ın (sahife 1), ve General Hicipoğlu'nun (sahife 11) vefatlarından ve General Hüsnü Emir Erki-let'in tevkifinden bahseilirken (sahife 98) emekli oldukları (A.d.) işaret edilmemiştir.

3— Metindeki bir çok hâdiselerin kaynakları gösterilmemiştir. Bu, kitaptan faydalanılmayı güçleştirebilir. Metne girebilen bütün olaylar için kaynak gösterilmesi temenniye şayandır.

4— 8 Aralık 1942'de öldüğü kaydedilen General Hicipoğlu'nun vefatı hakkında Ankara ve İstanbul gazetelerinde bir habere rastlanmamıştır. Bu isimde bir General Millî Savunma kayıtlarında da yoktur. Küçük ismi nedir? Ölümü sırasında muvazzaf mı yoksa emekli miydi? Bundan başka, General Zeki Baraz'ın vefatı haberinde, (bk. sahife 1) kendisinin, I. Dünya Harbinde Alman umumî karargâhında Türk askerî murahhası olduğu yazıldığı halde, General Hicipoğlu için hiçbir izah verilmemiştir. Bir Generalin ölümünü, herhangi bir izahsız metine almaktaki fayda anlaşılmalıdır. Bu havadisın kaynağı da verilmediği için rahmetli Generalin biyografisi hakkında başka malûmat elde edilememiştir.

5— Hırvatistan'da "Doğu ve Batı" gazetesinin birinci numarası haberi vazih değildir (s. 14). Bu haberin aslı şudur: Hırvatistan'da Müslümanlar için "Doğu ve Batı" adlı bir türkçe gazetenin intişara başlaması (II. Dünya Harbi kronolojisi cilt III, s. 25, Basın Yayın Umum Müdürlüğü).

6— Muharrir olarak gösterilen Faik Reşit Unat'ın tarihçi ve coğrafyacı olarak gösterilmesi daha uygundur (Index s. 192 ve 1. I. 1943).

7— Diyarbakır - Beşiri demiryolunun açıldığı haber verilirken Beşiri yanlış olarak Beşeri şeklinde basılmıştır (s. 27, 27 Mayıs 1944).

8— Elçi Nebil Batı'nın küçük adı bir baskı hatası yüzünden Nebi olarak çıkmıştır (s. 39, 23 Ocak 1945).

9— 14. İzmir Fuarını açan Karadeniz'in yanına Raif, yahut hiç olmazsa, R. konması uygun olurdu (s. 50, 21 Ağustos 1945).

10— Suriye Generali olarak gösterilen Vedad Garan bir Türk generalidir ve bugün Türk ordusunda hizmettedir (8 Ağustos 1946 ve Index s. 173).

11— Adliye Vekili Şinasi'nin soy adı Devrin değil, Devrim'dir (s. 65).

12— Landesverteilungsordnung "Çiftçiyi toplandırma tüzüğü" olarak tercüme olunmuştur. "Çiftçiyi topraklandırma tüzüğü" olarak düzeltilmelidir (s.73).

13— Vedid'in soy adı Özgüren değildir, Uzgören'dir (s. 77).

14— Şair ve diplomat Yahya Kemal'in soyadı bazan Beyatlı, bazan Bayatlı olarak yazılmıştır. Sonuncu şekli doğrudur (s. 88 ve Index s. 167).

15 —Nafi Atuf Kansu'nun, 31 Mayıs 1945'de C.H.P. Genelsekreterliğine tayin edildiği, 31 Ekim 1945'de de C.H.P. Genelsekreterliğine seçildiği yazılmıştır. İlk tayin vekil olarak yapılmıştır (s. 45 ve 52).

16— Burhan Cahit Morkaya şair olarak gösterilmiştir (s. 93). Bu zat muhariridir.

17— Ticânî tarikatı, eserde Ticianiya ve Ticianiye olarak yazılmıştır (s. 94, 148 ve 149). Bizde Ticânî olarak kullanılması yerleşmiştir.

18— 1920 Akbaş baskını için 26 Şubat 1949'da bir anma töreni yapıldığı yazılmıştır (s. 96). Index'de ise Akbaş Edremit civarında bir yer olarak gösterilmiştir (s. 163). Akbaş Gelibolu yarımadasında ve Çanakkale'nin Nara burnu karşısında bir limandır. Millî mücadelede, burada itilâf kontrolündeki cephane Hamdi Bey idaresindeki bir millî müfreze tarafından Anadolu yakasına geçirilmişti. Hamdi Bey'in, o vakit Edremit kaymakamı ve Edremit millî alay kumandanı olmasından, bu hadise, Edremitliler tarafından anılmaktadır.

19— Nakşibendi kelimesi bazan Nahşibendi olarak yazılmıştır (s. 99 ve 148). Bizdeki yazılış tarzı Nakşibendi'dir.

20— Dikeli, Dikili olarak düzeltilmelidir (s. 107).

21— Recep Peker defnedilirken General Sadık Aldoğan'ın dua ettiği veya nutuk söylediği vaki değildir (s. 119). Sadık Aldoğan cenaze namazına katılanlar arasında bulunmuştur.

22— Türk Kore Tugayının, İsviçre radyosuna göre, Okinawa'ya hareket ettiği yazılmıştır (s. 120). Türk Tugayı, Genel Kurmay Arşiv kayıtlarına göre, Okinawa'ya gitmemiş ve uğramamıştır. İskenderun'dan, doğrudan Kore'de Pusan limanına müteveccihen yola çıkmıştır.

23— Baypazarı (s. 139), Beypazarı olarak düzeltilmelidir.

24— Albay Danyal Yurdatapan, General Tahsin Yazıcı'nın yerine Kore Türk Tugayının kumandanlığına tayin olunmuş ise de, hemen, bu tayinden vazgeçilerek Albay D. Yurdatapan'ın yerine General Namık Arguç tayin olunmuş ve bu zat Kore'ye gitmiştir. Albay Danyal Ankara'dan yola çıkmamıştır (s. 150 ve 154). Albay D. Yurdatapan'ın Kore'ye gitmediği kaydolunmalıdır.

25— Bayan Mebrure'nin soyadı Aksolly değildir. Doğrusu Aksoley'dir.

26— Paydos piyesinin yazarı Cevat Fehmi'nin soyadı Başkut'tur (s. 166).

- 27— Hasan Ferit Cansever Türkçü ve hekimdir, muharrir değildir (s. 166).
- 28— Behçet Kemal Çağlar'ın yanına şair olduğu ilâve olunmalıdır (s. 168).
- 29— Nuri Demirağ, tayyare mühendisi olarak gösterilmiştir. Bu zat mühendis değildir, müteahhit ve Millî Kalkınma Partisi lideridir (s. 168). Bir vakit, hususi tayyare imalâtçısı idi.
- 30— General Ali Fuad'ın soyadı Erdem değildir, Erden'dir (s. 171).
- 31— General Nuri'nin soyadı Kılıgıl olarak yazılıdır, doğrusu Killigil'dir (s. 180).
- 32— Refik Koraltan'ın tam ismi Mehmet Refik Koraltan'dır, Refik Şevket Koraltan değildir (s. 180).
- 33— Ali Türkgeldi'nin küçük adı Âli (AAlî)'dir s. (191).
- 34— Cemal Yeşil isminin yanına diplomattan evvel maliyeci, Başvekâlet Müsteşarı ve Cumhurbaşkanlığı Umumî Kâtibi olduğu ilâve olunmalıdır (s. 195).
- Eserin büyük değerine hiçbir hâlel getirmeyecek olan yukarıdaki daha çok baskı hatalarının, düzeltileceğini ümit ederiz. Bu kadar geniş ve çeşitli konulara temas eden bir eserin hiç hatasız çıkması imkân dışında olduğu düşünülürse, sırf muhterem müellife bir yardım ve hâdiselerin yanlışsız aksettirilmesi düşüncesiyle teklif olunan düzeltmelerin hoş görüleceğine inanmaktayım. Eserin kıymetli ve çok dikkatli yazarı Profesör G. Jäschke'yi, bir daha tebrik ve yeni Türkiye'nin anlaşılması için çok lüzumlu bir kaynak olan neşriyatına devam etmesini temenni etmek benim için çok zevkli bir vazifedir.

TEYFİK BİYİKLIOĞLU

Haberler :

1954 YILININ İKİNCİ YARISINDA T. T. K.
KÜTÜPHANESİNE GELEN KİTAPLAR VE DERGİLER

- ABDURRAHMAN EL-BEZZAZ : *Muhaderât ami'l-Irak mine'l-ihtilâl hatte'l-istiklâl*. Mısır: 1954, 168 s. 1. hr. 8° (A. I—9496).
- Aide Memoire*. Budapest: 1934. Imprimerie Sarkany. 142 s., 3 s. 8° (A. I—9496).
- ALOYSE KOVACS : *Le Problème de la Statistique des Nationalités*. Budapest: 1929. 51 s. 8° (A. I—19493).
- BABINGER, FRANZ : *Zur Lebensgeschichte des Calixtus Ottomanus (Bajezid Osman)*. *Kritika Chronika* (1953), s. 457-462'den ayırışım (A. I—945).
- BABINGER, FRANZ : *Zwei diplomatische Zwischenspiele im Deutsch-Osmanischen Staatsverkehr unter Bajezid II. (1497 und 1504)*. *Westöstliche Abhandlungen* (1954) s. 315-330. (A. I—9448).
- BAJİ PATAY GYULA : *Negy Irasbeli Interpellacioja*. 1931. 7 s. 8° (A. I—9504).
- BALAS GYÖRGY : *Bem Apo*. Budapest: 1934. 281 s. 2 rs. 8° (A. I—9495).
- BALKAN, KEMAL: *Kassitenstudien I. Die Sprache der Kassiten. Aus dem Türkischen übersetzt von Fr. R. Kraus*. New Haven: 1954, American Oriental Society. XIV, 238 s.=American Oriental Series vol. 37. 4° (B—3442).
- BARNETT, R. D.—NURİ GÖKÇE: *The Find of Urartian Bronzes at Altın Tepe, near Erzinçan*. *Anatolian Studies* III, s. 121-129, pl. XIII - XIX (Ayırışım). (B—3437).
- l-Bilâdü'l-arabiyye münzü zuhûri'l-islâm*. Matbaatü Seyyid Ali. Kahire: 1954. 1 harita (A. I—9476).
- BILGİÇ, EMİN : *Die einheimischen Appellativa der kappadokischen Texte und ihre Bedeutung für die anatolischen Sprachen*. Ankara: 1954, T. T. K. Basımevi. 3, 94 s. =A.Ü.D.T.C. Fakültesi Yayınları No. 96 —Sümeroloji Enstitüsü Yayınları No. 3. 8° (A. I—9487).
- BILGİÇ, EMİN : *Kapadokya Metinlerinde geçen yerli Appellatifler ve bunların eski Anadolu Dilleri içerisinde yeri*. Ankara: 1953, T. T. K. Basımevi. 83 s.=A.Ü.D.T.C. Fakültesi Yayınları No. 2. 8° (A. I—9486).
- BRANDENSTEIN, W : *Bemerkungen zur Völkertafel in der Genesis*. *Sprachgeschichte und Wortbedeutung*. Festschrift Albert Debrunner 1954, s. 57-83 (Ayırışım) (A. I—9517).
- BUĞRA, MEHMET EMİN : *Doğu Türkistan'ın Hürriyet Dâvası ve Çin Siyaseti*. İstanbul: 1954, Osmanbey Matbaası. 48 s. 8° (A. I—9516).
- CHOLNOKY JENÖ : *A Magyarországi Turan-Szövegetg*. Budapest: 1922. 22 s. 8° (A. I—9505).
- CLEAVES, FRANCIS WOODMAN : *The Mongolian Names and Terms in the History of the Nation of the Archers by Grigor of Akanc*. Massachusetts: Harvard University Press, 1954. 180 s. 8° (A. I—9451).

- DADAŞI, YAKUB : *Marshal Fevzi Chakmak "The Great Soldier of Mohammad"*. Magazine Dawn Section, I. 8. 1954, s. 14-15 (B—3435).
- DAHAN, SAMİ *Histoire d'Alep par Kamal Ad-Din Ibn al-Adim. 588-660/1192—1262. Tom I: I- 457/622-1064; Tom II: 457-569/1064-1173.* Ed. par Sami Dahan Damas: 1951/54. Institut Français de Damas. 364 s. 390 s. 8° (A. I—8815).
- DANVERS, F. CH.: *The Portuguese in India being a History of the Rise and Decline of their Eastern Empire. 2 vol.* London: 1894, Allen and Co. LIII, 572 s.+XV, 579 s. 8° (A. I—9482).
- DEDERİNG, SVEN : *Das Biographische Lexion des Salahaddin Halil Ibn Aibak As-Safadi.* Teil 3. Damaskus: 1953, Al-Matbaa al-Haşimija. 12, 402 s. 8° (A. I—9442).
- DEMİRCİOĞLU, DR. HALİL : *Roma Tarihi cilt I: Cumhuriyet I. Kısım —Menşe'lerden Akdeniz Havzasında Hâkimiyet kurulmasına kadar.* Ankara: 1953, T. T. K. Basımevi. XLV, 427 s., 17 hr., 23 rs. 8° (A. I—9453).
- Documents on British Foreign Policy 1919—1939 edited by E. L. Woodward and Rohan Butler.* I. Serie, Vol. V (1919); III. Serie, Vol. VII (1939). London: 1954, Her Majesty's Stationary Office 8° (A. I—8802).
- EBERHARD, WOLFRAM : *Preliminary Note on Place Names in Medieval China.* JAOS LXXIV, 2 (1954), s. 71-74 (Ayrıbasım) (B—3443).
- EBU HALDUN SÂTİÜ'L - HUSRİ : *El-muhaderetü'l-iftitahiyye.* Mısır: 1954. 23 s. 8° (A. I—9477).
- ELEK SANDOR : *A Magasfeszültsgü magasfrequentiaju elektromas gyogykezelés (Hochfrequenztherapie) gyakorlati alkalmazasa.* Budapest: 1932. 6 s. 8° (A. I—9506).
- EMİLİUS : *Ezer év vagy a Magyar Nemzet Tragédiaja.* Sarvar: 1929. 208 s. 8° (A. I—9499).
- ENGİN, ARIN : *Atatürkçülük ve Moskoftuk-Türklük Savaşları.* İstanbul: 1953, Atatürk-kent XII, 376 s. 8° (A. I—9441).
- EKETE, LUDWIG : *Türkische Schriften aus dem Archiv des Palatins Nikolaus Esterhazy 1606—1645. Redigiert von Ludwig Fekete.* Budapest: 1932. LXXI, 503 s. 10 pl. I hr. 8° (A. I—2873).
- FIELD, HENRY : *Bibliography on Southwestern Asia.* Florida: University of Miami Press, 1953. XVI, 106 s. 4° (B—3439).
- FRYE, RICHARD : *The History of Bukhara translated from a Persian Abridgement of the Arabic Original by Narshakhi.* Massachusetts: Mediaeval Academy of America, 1954. XX, 178 s. 8° (A. I—9450).
- GALANTE, PROF. AVRAM : *Türkler ve Yahudiler eserlerine ek. Appendice à mes Ouwages Turcs et Juifs.* İstanbul: 1954, Fakülteler Matbaası. 46 s. 8° (A. I—9438).
- GAZÂLÎ, İMAM MUHAMMED : *Fezâilu'l-enâm min Resâil-i Huceti'l-İslâm. Neşr. Abbas İkkal.* Tahran: 1333. Çaphane-i Meclis. 120 s. 8° (A. I—9456).
- GOUFFIER, CH.: *Voyage Pittoresque de la Grèce. 2 cilt* Paris: 1782/1809. 2° (C—365).
- GRÜNHAGEN, WILHELM : *Der Schatzfund von Gross Bodungen.* Berlin: Walter de Gruyter and Co. V, 81 s., 16 pl.=Römisch-Germanische Forschungen Bd. 21. 4° (B—3445).

- GÜTERBOCK, H. G.: *Carchemish*. JNES XIII, 2 (1954), s. 103-114 (Ayırbasım) (A. I—9440).
- HAJNOCZY SANDOR: *Turani Vilagpolitika*. Szeged: 1934. 38 s. 8° (A. I—9500).
- HİKMET, ALİ ASGAR: *Emsâl-i Kur'an*. Tahran: 1333. Çaphâne-i Meclis. 353 s., 3 s. 8° (9458).
- EL - İDRİSİ, ŞERİF: *Suretü'l-Arz*. Bağdad: 1951, Matbaatü'l-Masaha. 6 hr. Mecmaü'l-ilmiiyu'l-Irakî neşriyatından (B—3449).
- İNAN, ABDÜLKADİR: *Türk Destanlarına Genel bir Bakış*. Türk Dili Araştırma Yıllığı. Belleten 1954, s. 189-206 (Ayırbasım) (A. I—9480).
- İNAN, ABDÜLKADİR: *Türklerde Su Kültü ile ilgili gelenekler*. Fuad Köprülü Armağanı, s. 249-253 (Ayırbasım) (A. I—9479).
- İNAN, PROF. DR. AFET: *Atatürk'ten Hâtıralar*. Ankara: 1950, T. T. K. Basımevi. VIII, 200 s. 8° (A. I—9488).
- İYBAR, TAHSİN: *Sibirya'dan Serendib'e*. Ankara: 1950, Ulus Basımevi. 116 s. C.H.P. Halkevleri Bürosu Yayınları, Okuma Kitapları: 7. 8° (A. I=9513).
- JACOBSEN, ERIC: *Die Metamorphosen der Liebe und Friedrich Spees "Trutznachtigall"*. Kobenhavn: 1954, I kommission hos Ejnar Munksgaard. 194 s. = Dan. Hist. Filol. Medd. 34, No. 3 (1954). 8° (A. I—9518).
- JAGİK, VATROSLAV: *Kiril i Metodi nivnite učenitsi*. Skopje: Institut za Nsio ada Istoriya, 1954. 58 s. 8° (A. I—9436).
- JESTİN, RAYMOND: *Le Verbe Sumérien Complément*. Paris: Boccard, 1954. 243 s. 8° (A. I—9483).
- JORGENSEN, PETER: *Zum Schleswiger Niederdeutsch, Kritik und Forschung*. Kobenhavn: 1954, I Kommission hos Ejnar Munksgaard. 151 s. 1 pl. 8° (A. I—9443).
- JOSIFOVSKA, B.: *Vodič Niz Stobi*. Skopje: 1953. XI, 48 s. 12 pl., 1 plân. 8° (A. I—9446).
- KARAHAN, DR. ABDÜLKADİR: *İslâm Türk edebiyatında Kurk Hadis, toplama, tercümesi ve şerhleri*. İstanbul: 1954, İbrahim Horoz Basımevi. LXXIII, 364 s., 22 s. = İstanbul Üniversitesi Yayınları No. 587. 4° (B—3448).
- KAZVİNİ, MİRZA MUHAMMED: *Bîst Makâle*. 2 cilt hir arada. Tahran: 1332, Çaphâne-i Şark. 186 s., 369 s. 8° (A. I—9454).
- KAZVİNİ, MİRZA MUHAMMED: *Yaddâsthâ-i Kazvini*. Cilt I. Çaphâne-i Dânişgâh. Tahran: 1332. 1875. 8° (A. I—9457).
- Kontramın az Arany Ellen III Kiadas*. 28 s. 8° (A. I—9498).
- KOŞAY, H. Z.: *Bask Dili ile Türkçe arasında münasebetler*. Ankara: 1954, Desen Matbaası. 7 s. 8° (A. I—9471).
- LAPE, L'UBEN: *Izveštay ofd 1903 Godina na Srpskite Konsuli, Mitropolitni i uçilšni inspektori vo Makedonija*. Skopje: 1954. 398 s. 8° (A. I—9515).
- LEWICKI, TADENSZ: *Poloska i Kraje Sasiednie w Swietle Ksiegi Rogera*. Warszawa: 1954, Polska Akademia Nauk, 244 s. 2 pl. 8° (A. I—9489).

- LLOYD, SETON — NURİ GÖKÇE : *Sultantepe*, Anatolian Studies III, s. 27-51, pl. 1 (Aygıbasım) (B—3436).
- MARTULKOV, ALEKSO : *Moeto ucestvo vo revolutsionernite borbi na Makedonija*. Skopje: 1954. Institut za natsionalna Istorija. 388 s. 8° (A. I—9435).
- Matyo-Aukcioja 1937*. Budapest: 1937. IV, 56 s. 8° (A. I—9508).
- Memorial Jean Sawaget*. Tome I. Damas: Institut Français de Damas, 1954. XXXV, 312 s. 8° (A. I—9434).
- MERHART, GERO V.: *Panzer-Studie*. Rivista Archeologica (1954), s. 33-61. (A. I—9473).
- MOJKOV, LAZO : *Okolu Prašan'eto na Makedonskoto natsionalno Malsinstvo vo Grtsija*. Skopje: Institut za Natsionalna Istorija, 1954. 392 s. 8° (A. I—9437).
- MOUTERDE, P. RENÉ — JEAN LAUFFRAY: *Beyrouth. Ville Romaine, Histoire et Monuments*. Beyrouth: 1952, L'Imprimerie Catholique. 47 s.=Publications de la Direction des Antiquités du Liban (A. I—9445).
- DR. MUHAMMED YUSUF MUSA : *Muhaderât fi tarihi'l-fikhi'l-islâmî*. Bulak: 1954. 127 s. 8° (A. I—9478).
- MYLONAS, GEORGE E.: *Studies presented to David Moore Robinson on his seventieth Birthday. Vol. I edited by George E. Mylonas, vol. II edited by George E. Mylonas and Doris Raymond*. Missouri: Washington University, 1951/53. LIX, 876 s., 110 pl.+XX, 1336 s., 98 pl. 4° (B—3440).
- NECİBÜ'L - ERMENAZİ : *Muhaderât an Suriya mine'l-ihitâl hatte'l-celâ*. Mısır: 1954. 225 s. 8° (A. I—9475).
- NEFİSİ, SAİD : *Pûr Sîna., Zindegî ve kâr ve endîşe ve rûzgâr*. Tahran: Kütüphanê-i Dâniş, 1333. 271 s. 8° (A. I—9455).
- NEMETH, J. *Neuere Untersuchungen über das Wort Tabor "Lager"*, Acta Linguistica III, 3-4 (1953). s. 341-446' dan ayrı basım. (A I 9449)
- OKTAY, DR. A.: *Türkistan'da Türköülük ve Halkçılık. İkinci Bölüm*. İstanbul: 1954, Kâğıt ve Basım İşleri A. Ş. 79 s. 8° (A. I—8930).
- Orvosegyesulet Alapitasanak 1000- ik Evforduloja Napirendje*. Budapest: 1937. 23 s. 8° (A. I—9507).
- OUÉCHEK, EMİLİE E.: *Index Général de la "Description de Damas" de Sauvaire*. Damas: 1954. Institut Français de Damas. XX, 144 s. (A. I—9485).
- PAIKERT ALAJOS : *A Turani Eszme*. 1922. 13 s. 8° (A. I—9494).
- PAIKERT ALAJOS : *A Turani Gondolat Politikai Vonatkozásai*. 1925. 8° s. 8° (A. I—9503).
- PALLİS, SVEND AAGE : *Early Exploration in Mesopotamia. With a List of the Assyro-Babylonian Cuneiform Texts Published before 1851*. Kobenhavn: 1954, I Kommission hos Ejnar Munksgaard. 58 s. 8° (A. I—9484).
- Papers presented by the Soviet Delegation at the XXIII. International Congress of Orientalists (Egyptology; Islamic Studies; Semitic Studies; Indian Studies; Far East; Africa; Altaic Studies; Iranian, Armenian and Centar-Asian Studies; Orient and Occident, Christian Orient)*.

- PEARSON, J. D.: *Oriental Manuscript Collections in the Libraries of Great Britain and Ireland*. London: Royal Asiatic Society, 1954. 90 s. 8° (A. I—9469).
- Résumé de la Conférence Scientifique à Sarcelles (Paris) 15-16. IX. 1952*. "Analecta O.S. B.M." (T. I. fasc. 4) 64 s. 8° (A. I—9452).
- ROBERT, LOUIS — JEAUNE ROBERT: *La Carie, Histoire et Géographie historique avec le recueil des inscriptions antiques. Tome II. Le Plateau de Tabai et ses Environs*. Paris: Adrien-Maisonneuve, 1954. 452 s., 65 pl. (B—3438).
- SARRE, FRIEDRICH—HERMANN TRENKWALD: *Old Oriental Carpets issued by the Austrian Museum for Art and Industry with Text by Friedrich Sarre and Hermann Trenkwald translated by A. F. Kendrick*. 2 vol. Vienna: Anton Schroll, 1926/29. 23 s., 60 pl.+44 s., 60 pl. 2° (C—364).
- SEMENOVA, A.: *Sobranie Vostocnich Rukopjsej Akademii Nauk Uzbeksnoi SSR Tom. I, II*. Gaskent: 1952/54, Akademii Nauk SSR. 441 s.+592 s. 4° (B—3441).
- SEMKOWIČZ - ZAREMBINA, WANDA: *Powstanie i Dzieje Autografu Annalium Jana Długosza*. Krakow: 1952. 87 s., 20 pl.=Polska Akademia Umiejetnosci, Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego, Seria II, T. XLVII, Nr. I (A. I—9439).
- Serta Cantabrigiensa donum praebut Franciscus Steiner, Aquis Mattiacis A.D. 1954*. Wiesbaden: 1954, Wiesbadener Graphische Betriebe G.M.B.H. 52 s., 28 s. 8° (A. I—9468).
- SINOR, DENIS: *Orientalism and History*. Cambridge: 1954, W. Heffer and Sons Ltd. VIII, 107 s. 8° (A. I—9470).
- The Story of Currency in Australia, from George III to Elizabeth II*. Sydney: 1954, Simmons Ltd. 16 s. 8° (A. I—9447).
- STROH, ARMIN: *Die Reihengräber der Karolingisch-Ottomischen Zeit in der Oberpfalz*. Kallmünz: Michael Lassleben Verlag, 1954. 40 s. 24 pl.=Materialhefte zur Bayerischen Vorgeschichte Heft 4. 4° (B—3446).
- SZASZY ISTVAN: *A Területenkivüliség a Magyar Jogban*. Budapest: 1930. 43 s. 8° (A. I—9501).
- ŞAHİNGİRAY, ÖZEL: *Celâl Bayar'ın Söylev ve Demeçleri (1920—1953)*. Ankara: 1954, Doğu Ltd. Ortaklığı Matbaası. 496 s., 10 pl. 4° (B—3447).
- Tajekoztato Kezikönyve VII. Eufolyam*. 88 s. 8° (A. I—9510).
- TURAN, PROF. DR. OSMAN: *İstanbul'un Fethinden önce yazılmış Tarihi Takvimler*. Yayımlayan Prof. Dr. Oşman Turan Ankara: 1954, T. T. K. Basımevi. 104 s.=T. T. K. Yayınları XI. Seri No. 7. 8° (A. I—9509).
- TURMEZEİ LASZLO: *A Turanisag gyakorlati erteke a vilag mai fordulojaban*. Budapest: 1933. 15 s. 8° (A. I—9497).
- ÜNAYDIN, RUŞEN EŞREF: *Atatürk, Tarih ve Dil Kurumları. Hâtıralar. VII. Türk Dil Kurultayında söylenmiştir*. Ankara: 1954, T. T. K. Basımevi. 70 s. 2 pl. 8° (A. I—9491).
- VEGH, JENÖ: *Lengyelország Mezőgazdasága*. Budapest: 1931. 20 s. 8° (A. I—9502).

- VELİDEDEOĞLU, ORD. PROF. DR. H. V.: *Çok Karınlık ve örtünme*. 14 s. (1954). = Milli Tesanüt Birliği Yayınları 5. 8° (A. I—9490).
- Voiage de Levant fait par le Commandement du Roy en l'annee 1621*. Paris: 1624. Chez Adrian Taupinart. 430 s. 8° (A. I—9481).
- YETKİN, PROF. SUUT KEMAL : *İslâm Sanatı Tarihi*. Ankara: 1954, Güven Basımevi. 315 s., LXIV s., 394 pl.=A. Ü. İlahiyat Fakültesi Türk ve İslâm Sanatları Tarihi Enstitüsü Yayınları 2. 4° (B—3444).
- ZOGRAFSKI, DANÇO : *Makedonskiot taen Revolucionieren komitet i "Otm'stenie"*. Skopje: 1954. 78 s. 8° (A. I—9514).

DERGİLER

- Aikakauskirija 53, 54.
- American Journal of Archaeology LVIII, 3, 4 (1954).
- Anales 65-66 (1953).
- Anatolian Studies IV (1954).
- Antiquaries Journal XXXIV, 3-4 (1954).
- Arsberättelse 1953/54.
- Asia Major IV - I (1953).
- Athenaeum XXXII, 1-2 (1954).
- Azerbaycan III, 1-7 (1954).
- Bayerische Vorgeschichtsblätter 20 (1954).
- Biblica XXXV, 3-4 (1954).
- Bibliotheca Orientalis XI, 1-4 (1954).
- Bulletin de Correspondance Hellénique LXXVIII, 1 (1954).
- Bulletin d'Etudes Orientales XIV (1952—54).
- Bulletin of the Institut of Historical Reseach XXVII, 75, 76 (1954), Suppl. 15.
- Bulletin International de l'Academie Polonaise des Sciences et des Lettres 1945.
- Bulletin, the Metropolitan Museum of Art XIII, 1-3 (1954).
- Bulletin du Musée de Beyrouth X (1951/52), XI (1953/54).
- Bulletin of the School of Oriental and African Studies XVI, 2, 3 (1954).
- Bulletin de la Société d'Histoire et d'Archéologie de Genève X (1952—53).
- Bulletin of the University Museum XVIII, 3 (1954).
- The Cambridge Historical Journal XI, 2 (1954).
- Chronique de Politique Etrangère II, 3 (1954).
- Dania Polyglotta 9 (1953).
- Danish Foreign Office Journal 12, 13 (1954).
- Daniş 6, 7 (1954).

- Devrim Gençliği IV, 25 (1954).
 Durham University Journal XVI, 1, 3 (1954).
 The Encyclopaedia of Islam, New Edition, Fasc. 1, 2.
 Encyclopédie de l'Islam, Nouvelle Edition, Fasc. 1, 2.
 L'Ethnographie 47 (1952), 48 (1953).
 The Florida Anthropologist VII, 2, 3 (1954).
 Genova II, 3-4 (1954).
 Germania XXXII, 3 (1954).
 Glasnik, Vrhovnog Islamskog Starjesinstva V, 4-10 (1954).
 Harp Tarihi Vesikaları Dergisi III, 8, 9 (1954).
 Hesperia XXIII, 2, 3 (1954).
 History XXXVIII, 134 (1953).
 İdare Dergisi XXV, 227-230 (1954).
 Iraq XVI, 1, 2 (1954).
 Der Islam XXXI, 2-3 (1954).
 Islam Ansiklopedisi, fask. 61.
 Istoriçeskie Zapiski 44 (1953).
 İlahiyat Fakültesi Dergisi IV (1953); I, II (1954).
 İstoriçeski Pregled VI, 3-5; V, 1-5.
 Journal of the American Oriental Society LXXIV, 2, 3 (1954), Suppl. 17 (1954).
 Journal Asiatique CCXLI, 4 (1953).
 Journal of the Warburgand Courtauld Institutes XVI, 3-4 (1953).
 Libyca II, 1 (1954).
 La Littérature Soviétique 5 (1954).
 M. T. A. Enstitüsü Mecmuası 44, 45 (1953).
 Man LIV, 1-125 (1954).
 Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft LXXXIII, 2 (1954).
 Ordu Dergisi LXXIII, 170, 171 (1954).
 Oriens VII, 1 (1954).
 Orientalia XXIII, 3, 4 (1954).
 Orientalia Suecana III, 1 (1954).
 Orienta Moderno XXXIV, 6-11 (1954).
 Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III, 18.
 Österreichische Zeitschrift für Volkskunde VIII, 3-4 (1954).
 Palaeologia III, 1, 2 (1954).
 Papers of the British School at Rome IV (1907—XX (1952).
 Proceedings of the Society of Antiquaries of Scotland LXXXVI (1954).

- Przegląd Anthropologiczny XX (1954).
Resimli Tarih Mecmuası V, 55-60 (1954).
Revue Danoise 5, 6 (1954).
Revue Internationale d'Histoire Militaire 12 (1952); 13 (1953).
Sanat Ansiklopedisi XXXI.
Siyasi İlimler Mecmuası XXIV, 278-283 (1954).
Sprawozdania P. M. A. V, 3-4 (1953).
Statens Historiska Museum och Kungl. Myntkabinettet 1946—1948/1949—1951.
Studia Orientalia XIX (1954).
Syria XXX (1953).
Tıp Dünyası XXVII, 4, 6-8 (1954).
Türk Ansiklopedisi VII, 50-54.
Türk Dili III, 34-36 (1954); IV, 37-39 (1955).
Türkiyat Mecmuası XI (1954).
Türkiye Makaleler Bibliyografyası I - III (1953); IV - VI (1954).
Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni 153-155 (1954).
Unesco Bulletin of Libraries VIII, 7-12 (1954).
University Museum Bulletin XVIII, 1-2 (1954).
Vestnik I, 2; II, 1-2.
Voprosi Istorii 6, 7, 8 (1954).
Die Welt des Islams III, 3-4 (1954).
Wiadomosci Archeologiczne XX, 2, 3 (1954).
Yabancı Dil Eserler Bülteni 2 (1954).
Yale Review XLIII, 4 (1954); XLIV, 1 (1954).

BELLE TEN

ÜÇ AYDA BİR ÇIKAR

ABONE VE SATIŞ ŞARTLARI

Sayısı : 400 kuruş (Yabancı memleketler için 2 dolar)
Yıllık abonesi : 1600 kuruş (Yabancı memleketler için 8 dolar)

Belleten ve Türk Tarih Kurumu yayınlarının satış işleri için :

Millî Eğitim Bakanlığı YAYINEVLERİ'ne,
Ankara'da : AKBA,

İstanbul'da : Ankara caddesinde ZAMAN, İNKILÂP, ÜNİVERSİTE,
Kitapevleri'ne,

Bursa'da : ZEKİ MUMCU Kitapev'ine,

Yazı ve abone işleri için :

Ankara'da TÜRK TARİH KURUMU'na müracaat edilmelidir.

BELLE TEN

PUBLICATION TRIMESTRIELLE

CONDITIONS D'ABONNEMENT ET DE VENTE

Le Numéro : 400 piastres (pour l'Etranger 2 dollars)
L'Abonnement annuel ; 1600 piastres (pour l'Etranger 8 dollars)

**Pour l'achat de Belleten et des Publications de la Société d'Histoire
Turque, s'adresser :**

aux MAISONS DE VENTE du Ministère de l'Education Nationale,

Ankara :

à AKBA Kitapevi.

İstanbul :

à ZAMAN et İNKILÂP et ÜNİVERSİTE Kitapevi, Ankara Caddesi,
à la librairie ZEKİ MOUMDJOU, à Bursa.

Pour la correspondance et l'abonnement, au

TÜRK TARİH KURUMU (Société d'Histoire Turque), Ankara.

T A B L E D E S M A T I E R E S

Articles, Etudes :	Page
ŞENYÜREK, MUZAFFER, PH. D. : A note on the Teeth of Meganthropus Africanus Weinert from Tanganyika Territory (with 6 figures).	1
ÖZGÜÇ, TAHSİN : Fouilles de Kültepe 1954 ; trouvailles du niveau Ib (en turc ; avec 93 illustrations)	55
————— : Excavations at Kültepe 1954, finds on Level Ib (with 93 figures) (traduction anglaise du texte ci-dessus)	64
————— : A propos d'un atelier appartenant à la période ultime (Ib) de l'âge colonial (en turc ; avec 38 illustrations)	73
————— : Report on a work-shop belonging to the late phase of the Colony Period (Ib), (with 38 figures) (traduction anglaise de l'article ci-dessus)	77
TAŞLIKLIOĞLU, DOÇ. DR. Z : Quelques inscriptions bithyniennes récemment découvertes (en turc ; avec 6 illustrations)	81
ORAL, M. : Les "Kuvvadar oğulları" (en turc ; avec 3 illustrations)...	99
Bibliographie :	
BIYIKLIOĞLU T. : Prof. Dr. Gotthard Jäschke: Die Türkei in den Jahren 1942 - 1951. Geschichtskalender mit Namen- und Sachregister	103
Informations :	
Livres et Périodiques reçus par la Bibliothèque de la Société d'Histoire Turque durant la seconde moitié de l'année 1954	107

BELLETEN

REVUE PUBLIEE PAR LA
SOCIETE D'HISTOIRE TURQUE

Tome : XIX

No : 73

Janvier 1955

ANKARA — IMPRIMERIE DE LA SOCIETE D'HISTOIRE TURQUE

1 9 5 5